

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

ข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อความปรองดอง ในสังคมแตกแยกอย่างลึก

POLICY RECOMMENDATION FOR RECONCILIATION IN DEEP DIVIDED SOCIETY

मितودولوگي فاسيليتاسي اوننوق قموليھن فرسليسيھن دالم مشاركت

ฉบับ 3 ภาษา ไทย-มลายู

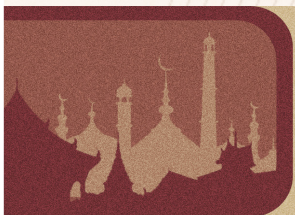
โครงการขับเคลื่อนนโยบายชี้นำสังคม **เพื่อนรักต่างศาสนา**
ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย
INTERFAITH BUDDY : LEADERS FOR WEAVING PEACE AND RECONCILIATION IN THAILAND
मितودولوگي فاسيليتاسي اوننوق قموليھن فرسليسيھن دالم مشاركت

พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์ ชานูชัย ชัยสุขโกศล
โดทม อารีญา บรรณาธิการ

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

ข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อความปรองดอง ในสังคมแตกแยกฉาวลึก

**POLICY RECOMMENDATION
FOR RECONCILIATION IN DEEP DIVIDED SOCIETY**

میتودولوژی فاسیلیتاسی اونتوق قمولیهن فرسلیسیهن دالم مشارکت

โคทม อารียา บรรณาธิการ | พัชรธีรา นาคอุไรรัตน์ ชาญชัย ชัยสูงโกศล เขียน

ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อความปรองดองในสังคมแตกแยกไร้รัก

Policy Recommendation For Reconciliation in Deep Divided Society

میتودولوژی فاسیلیتاسی اونتوق فمولیهن فرسلیسیهن دالم مشارکت

บรรณาธิการ: โคทม อารียา

ผู้เขียน: พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์ ชาญชัย ชัยสุขโกศล

เลขรหัสประจำหนังสือ: ISBN 9786165884105

พิมพ์ครั้งที่ 1: ปี พ.ศ.2564

จำนวน: 600 เล่ม

รูปเล่ม: อลิษา ดาโอะ

ออกแบบปก: ทัดพงศ์ รัตนพันธ์

ภาษามลายู: ฮาร่า ซินทาไร๋ อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด

ประสานงานการพิมพ์: กัญญณัฐ เวลาแจ้ง

โดยทุนสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยมหิดล 2563 โครงการขับเคลื่อนนโยบายชั้นนำสังคม

“เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์ หัวหน้าโครงการ

จัดทำโดย: พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

999 อาคารปัญญาพิพัฒน์ ศาลายา นครปฐม 73170

โทร.02-4410813-5 www.ihrp.mahidol.ac.th

พิมพ์ที่: เอส.เค.เอส. อินเตอร์พรีน

16 ซอยมาเจริญ 1 แยก 3 แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม

กรุงเทพฯ 10160 โทร. 02-8120597, 098-2577319

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

บทบรรณาธิการ

ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม แต่ความแตกต่างไม่จำเป็นต้องทำให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง เว้นแต่จะหยิบยกความแตกต่างนั้นมาเป็นประเด็นทางการเมือง ศาสนามีบทบาทสำคัญเป็นพิเศษต่อความขัดแย้ง เพราะอาจถูกใช้เพื่อเร่งเร้าให้เกิดอารมณ์รุนแรงได้ถ้ารู้สึกศาสนาถูกเบียดเบียน ในทางตรงกันข้าม ศาสนาสามารถช่วยคลี่คลายความขัดแย้งได้เช่นกัน เมื่อต่างฝ่ายต่างทำตามคำสอนและปฏิบัติต่อกันด้วยใจอันอ่อนโยนและด้วยไมตรีจิต

อาจารย์พัทธธีรนา นาคอุไรรัตน์ได้ให้ความสนใจในประเด็นศาสนากับการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเริ่มจัดทำโครงการ “สานเสวนาผู้นำศาสนา” ขึ้นมาก่อน และมีข้อค้นพบว่า นอกเหนือจากการพูดคุยกันแบบใจต่อใจที่เรียกว่าการสานเสวนาแล้ว ยังควรมี “การสานเสวนาภาคปฏิบัติ” หมายถึงการร่วมกันทำกิจกรรมภาคสนามเพื่อลดช่องว่างด้วย แต่กิจกรรมร่วมกันนั้น ควรเริ่มจากกิจกรรมที่ไม่สะทุนใจชุมชนของทั้งสองศาสนาที่มีความระแวงกันอยู่ กิจกรรมที่ร่วมกันทำได้ เพราะเป็นกลางทางการเมืองมี อาทิ กิจกรรมด้านสุขภาพ การส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

สืบเนื่องจากโครงการสานเสวนาดังกล่าว อาจารย์พัทธธีราได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการในหัวข้อ “บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพในชายแดนใต้ : ศาสนาสัญจรสู่สุขภาวะ” และเริ่มให้ความสนใจโมเดลเพื่อนรักต่างศาสนา ซึ่งมาจากกรณีศึกษาของ “อิหม่ามมูฮำหมัด อาซาฟา และศาสนาจารย์เจมส์ วูเย” ซึ่งเคยห้ามนักด้วยอาวุธในไนจีเรีย แต่ต่อมาสามารถกลับสู่คำสอน จึงหักห้ามความเกลียดชังและหันมาทำความรู้จักกันเคย จนเป็นเพื่อนรักที่ช่วยกันฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทั้งสองศาสนา

ในระหว่างนั้น ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ได้รับผลกระทบในทางลบจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 เช่นการตั้งข้อรังเกียจว่าชาวมลายูมุสลิมที่คืนถิ่นจากการไปทำงานที่มาเลเซีย จะเป็นกลุ่มก้อนแห่งการระบาดได้ ขณะที่ขบวนการบีอาร์เอ็นประกาศหยุดกิจกรรมเพื่อให้กลไกของรัฐรับมือกับโรคระบาดได้เต็มที่ แต่ฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่ยังทำการปิดล้อมตรวจค้นตามหน้าที่ต่อไปโดยมีการสูญเสียชีวิตในบางครั้ง

อย่างไรก็ดี การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ได้เน้นให้เห็นบทบาทการสร้างความปลอดภัยของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข โดยเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายว่า บุคลากรเหล่านี้เป็นผู้ที่ทำตามจรรยาบรรณแพทย์โดยไม่เลือกปฏิบัติ และท่ามกลางความขัดแย้งที่แหลมคม พวกเขาจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law) ด้วย

อาจารย์พัทธธีราและอาจารย์ชาญชัย ชัยสุขโกศลจึงร่วมกันจัดทำโครงการ “เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย” ตามโมเดลของไนจีเรียโดยใช้ประเด็นสุขภาพเป็นประเด็นขับเคลื่อน โครงการมีข้อค้นพบว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่ โดยการออกมาจากพื้นที่ของตน ช่วยให้รู้สึกปลอดภัยในการแสดงออกมากขึ้น การระบาดของโควิด - 19 เป็นอุปสรรคก็จริง

แต่ก็เป็นโอกาสแสดงความห่วงใยและไมตรีจิตโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางความเชื่อด้วย มีการส่งข่าวของ เช่น อุปกรณ์ป้องกันไวรัส ถุงยังชีพ เพื่อช่วยเหลือกันในยามยาก ผู้จัดทำโครงการฯ มั่นใจว่า งานด้านสุขภาพท่ามกลางความขัดแย้งมีผลให้เกิดความปรองดองได้ จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายในด้านความปรองดองดังนี้ สถาปนากรอบคิด “สุขภาพเพื่อสันติภาพ” สร้างบรรยากาศปรองดองโดยจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุย ซึ่งเริ่มได้ในทุกระดับ โดยเฉพาะระดับชุมชนที่สามารถพึ่งพาโยงใยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ส่วนในระดับกว้าง ควรนำเสนอกรอบคิด “สุขภาพเพื่อสันติภาพ” รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์การส่งเสริมสุขภาพที่เป็นการเกื้อกูลกัน

ขอขอบคุณผู้เขียนซึ่งนำเสนอกรอบคิดและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการเอาชนะการแบ่งแยกด้วยการริเริ่ม สร้างสรรค์ โดยหวังว่าผู้อ่านจะใคร่ครวญขวนคิดในเรื่องกุศโลบายการปรองดองให้เกิดเป็นมรรคผลต่อไป

โคทม อารียา
บรรณาธิการ

บทสรุปผู้บริหาร

ความขัดแย้งรุนแรงถึงตายที่สร้างความแตกแยกร้าวลึกในสังคมไทย สะท้อนผ่านอาการบาดเจ็บเรื้อรังที่ชายแดนใต้ ลูกหลานเป็นขบวนการสร้างความเกลียดชังทางศาสนา ชาตินิยม และวัฒนธรรม มาจนถึงความแตกร้างแบ่งฝักฝ่ายในสังคมไทยทางอุดมการณ์และจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกันนั้น เป็นผลมาจากการที่สังคมไทยไม่มีการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้สาเหตุแท้จริงของความขัดแย้งและแก้ไขเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนในระดับการถนอมรักษารากเหง้า ทั้งไม่จดจำ และเฝ้าระวังมิให้เกิดความขัดแย้งแตกแยกขึ้นได้ใหม่ ผลกระทบต่อสุขภาพที่เกิดขึ้นแก่สังคมไทยจึงมิใช่เพียงแค่การบาดเจ็บล้มตาย หากแต่ยังฝากบาดแผลเรื้อรังทางกาย ทางใจ และทางความสัมพันธ์ที่เปราะบางยากจะประสาน

“สันติภาพและความปรองดองในสังคม” เปรียบเสมือนกับการมีสุขภาพองค์รวมที่ดี ผู้คนในสังคมมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความเสมอภาคและเป็นมิตรกัน MacQueen and Santa-Barbara (2000) กล่าวไว้ว่า สงครามและความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงโดยตรงต่อร่างกายจากการยิง การวางระเบิด หรือการทำให้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต นอกจากนี้ ยังทำให้ระบบเศรษฐกิจและระบบกลไกความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทางสังคมเสียหาย ส่งผลกระทบต่อระบบการดูแลสุขภาพของรัฐและสังคมไปด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จะเห็นได้ว่า สุขภาพและ

สันติภาพนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรง นอกจากนี้ งานวิจัยของพัทธธีรา นาคอุไรรัตน์ และโคทม อารียา (2564) ชี้ให้เห็นบทบาทของผู้นำศาสนาที่ลุกขึ้นจับมือกันทำงานบนฐานมิตรภาพแบบเพื่อนรักข้ามศาสนาเพื่อสร้างสันติภาพและความปรองดองในสังคม โดยใช้ประเด็นทางสุขภาพเป็นเครื่องมือในการถักทอและฟื้นฟูโยงใยความสัมพันธ์ให้เข้มแข็งและยืดหยุ่นเพียงพอต่อการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างอย่างเข้าใจ ให้เกียรติและเคารพต่อทุกเสียง ไม่ติดกับดักความเกลียดชังและการมองเห็นกันเป็นศัตรู พร้อมสร้างวัฒนธรรมแห่งการสนทนาในประเด็นปัญหาเชิงลึกอย่างเข้าใจถึงความจริงแก่แท้ที่เป็นสาเหตุของความแตกแยก และพร้อมแปลงเปลี่ยนให้เป็นความปรองดอง

เพื่อให้งานขับเคลื่อนขึ้นนโยบายสร้างสันติภาพและความปรองดองได้ผลดีขึ้นในสังคมไทย คณะทำงานของโครงการฯ จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

1. การสถาปนาชุดความรู้และกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่เป็น “กระบวนการ”(Process) มิใช่แค่ “เทคนิค”(Technic) อย่างเป็นระบบองค์รวมโดยใช้ฐานคิด “สุขภาพเพื่อสันติภาพ” ส่งเสริมงานค้นคว้าวิจัยถอดบทเรียนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อป้องกันมิให้วงจรความรุนแรงวนกลับมาทำลายสันติภาพและความปรองดองในสังคมได้อีก

2. การสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เกิดการปรองดองด้วยการสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพและความปลอดภัย ลดเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค และส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันระดับสูงของแต่ละศาสนา (inter-institutional religious collaboration) ทั้งระดับชาติและระดับจังหวัด

3. การเปิดพื้นที่สำหรับการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในพื้นที่ความขัดแย้งร้าวลึก โดยใช้กระบวนการสานเสวนาพูดคุยและฟังกันด้วยใจ เพื่อแสวงหาทางออกที่เป็นสันติภาพและความยุติธรรมที่เป็นธรรมอย่างต่อเนื่อง

4. การสนับสนุนกระบวนการสร้างสันติภาพและความปรองดองโดยอาศัยทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน กระจายอำนาจ และทรัพยากรสนับสนุนกิจกรรมและกระบวนการสร้างสุขภาวะสันติภาพ และความปรองดองจากชุมชนฐานรากในหลากหลายรูปแบบ

5. การสร้างพื้นที่สื่อสารสันติภาพที่หนุนเสริมกระบวนการปรองดอง สร้างพื้นที่ ช่องทาง และกระบวนการสื่อสารสันติภาพบนฐานการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์เพื่อหนุนเสริมบรรยากาศ และกระบวนการสร้างสันติภาพและความปรองดอง

Executive Summary

Deeply divisive and deadly conflicts in Thai society, whose effects are seen not only in chronic injuries as well as in subsequent movements to create religious, ethnic, and cultural hatred in the Deep South provinces but also seen in the political division and ideological polarization, stem from the fact that we have not learned about their root causes nor about how to prevent their recurrence. Therefore, the impacts on the wellbeing of our society are not simply having injuries and death but also long-lasting wounds, trauma, and fragile relationships that are difficult to reconcile.

On the other hand, “Peace and harmony in society” are similar to holistic wellbeing, and to good relations, equity, and empathy among people. MacQueen and Santa-Barbara (2000) argued that war and conflict that involve shooting, bombing, injuring, killing, etc. have direct effect on physical health, disrupt economic system and social mechanism, thus inevitably affect healthcare systems at the state and societal levels.

We can see that health and peace, or the lack thereof, are closely connected. Furthermore, Narkurairattana and Arya (2021) showed that religious leaders can play important roles in

actively working together as “Interfaith Buddy” to build peace and reconciliation especially in the Deep South. In this respect, they could take health initiatives to restore and reweave the web of relationship so that it becomes robust and resilient. In such case, people would live together empathetically, despite their differences, being respectful of each other voice; they would go beyond the traps of hatred and enemy image to embrace the culture of dialogue on deep issues, they would get to the essence and root causes of divisive conflicts and eventually be able to transform them to their mutual benefit.

To improve the work on peace and reconciliation in Thai society, the project team would like to propose five policy recommendations as follows:

1. Establishing “Health for Peace” as a Body of Knowledge: “Health for Peace” is to be constituted not only as a body of knowledge but also as systemic and holistic processes on reconciliation surpassing mere technical approaches. Actions needed include the promotion of participatory researches especially on lessons learned from multiparty intervention to prevent the resurgence of violence that would destroy peace and reconciliation again and again.

2. Creating an Environment Conducive to Reconciliation: the environment of freedom and safety is crucial for reconciliation. Actions needed include inter-institutional religious collaboration at both national and provincial levels.

3. Initiating Deep Dialogue Platforms: in the quest for just and equitable solutions to seemingly incompatible

demands, platforms for reconciliation in deeply divided areas are required especially those that use continuing dialogue process with deep and heartfelt listening.

4. Using Grassroots Communities Approach: socio-cultural capital at local communities could be put to good use in strengthening peace and reconciliation process. Such policy should be accompanied by the decentralization of decision-making power and fair distribution of resources to support various peace and health activities up from grassroots communities.

5. Supporting Peace Journalism: to promote journalism that supports the reconciliation process. Such journalism should be based on Transformative Learning (TL) that nurtures the atmosphere of peace-building and reconciliation.

คำแนะนำเขียน

ข้อเสนอเชิงนโยบายเล่มนี้เกิดขึ้นได้ด้วยมหาวิทยาลัยมหิดลตระหนักถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษากับการทำหน้าที่รับใช้และชี้นำสังคมไปในทิศทางที่พึงปรารถนาและเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติจึงได้ให้การสนับสนุนทุนสำหรับดำเนินโครงการและติดตามให้กำลังใจและคำชี้แนะที่เป็นแรงบันดาลใจให้คณะทำงานเสมอมา และยังได้รับความร่วมมือร่วมใจจากผู้เข้าร่วมโครงการทุกรูป/คนอย่างดีเพื่อร่วมกันถักทอเกลียวสายใยแห่งความปรองดองสมานฉันท์ให้แข็งแรงและยืดหยุ่นเพียงพอต่อการขับเคลื่อนต่อไปข้างหน้า

แม้ว่ากระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยอาจจะยังไม่หยั่งรากลึกลงในผืนแผ่นดิน แต่อาศัยจุดเริ่มต้นจากการสนับสนุนของมหาวิทยาลัยและผู้เข้าร่วมโครงการทุกรูป/คนนั่นเอง กล่าวได้ว่าข้อแม้แห่งความปรองดองได้รับการบ่มเพาะขึ้นแล้ว และมุ่งหวังจะเห็นการเติบโตอย่างทวีคูณในอนาคตอันใกล้หากว่าได้รับการสนับสนุนจากทางนโยบายของรัฐและภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นและด้วยหัวใจที่ปรารถนาดีต่อกันอย่างจริงใจ

ความสำเร็จทั้งปวงที่เกิดขึ้นในระหว่างทางขออุทิศแด่เหยื่อผู้ถูกกระทำความรุนแรงอย่างยุติธรรมทุกคน และขอให้ได้รับการชดเชยเยียวยาและฟื้นคืนศักดิ์ศรีและความเป็นธรรมในเร็ววัน.

ขอความสันติจงมีแด่ทุกท่าน

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	[1]
บทสรุปผู้บริหาร	[4]
Executive Summary	[7]
คำนำผู้เขียน	[10]
สารบัญ	[11]
เกริ่นนำ.....	1
สภาพปัญหาสังคม.....	3
สถานการณ์โรคระบาดและความแตกแยกรั้วลี้ก.....	10
กรอบคิดทฤษฎีและการปฏิบัติการ	
สุขภาพ สันติภาพ และความปรองดอง	13
เพื่อนรักต่างศาสนาและการปรองดอง	15
การปฏิบัติการ.....	21
ข้อเสนอเชิงนโยบาย	
ข้อเสนอ 1.....	24
ข้อเสนอ 2.....	26
ข้อเสนอ 3.....	28
ข้อเสนอ 4.....	28
ข้อเสนอ 5.....	29
เอกสารอ้างอิง	30
ภาคผนวก.....	34

เกริ่นนำ

สืบเนื่องจากคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นหัวหน้า ได้เข้าควบคุมอำนาจการปกครอง ประเทศ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และได้กำหนดแผนที่เดินทาง (Road Map) ของการบริหารประเทศในระยะที่ 1 คือ “จะต้องเร่งดำเนินการในเรื่องความปรองดองสมานฉันท์ให้เร็วที่สุด ในกรอบระยะเวลา 2-3 เดือน เริ่มต้นด้วยการจัดตั้งศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป ทั้งในส่วนกลางและระดับพื้นที่ เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด โดยจัดให้ผู้มีความคิดเห็นแตกต่างกันได้พบปะพูดคุย เพื่อหาแนวทางร่วมกันโดยปราศจากความขัดแย้ง”

นอกจากนี้ ยังมีคำสั่ง คสช. ที่ 3/2560 ลงวันที่ 17 มกราคม 2560 เรื่อง “การขับเคลื่อนประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติและการสร้างความสามัคคีปรองดอง” คำสั่งนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาความขัดแย้งแตกแยกในสังคมไทยได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและเป็นอุปสรรคสำคัญ

ต่อการพัฒนาสังคม ตามครรลองของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการเคารพความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งต่อมาถูกบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยเฉพาะในกรอบทางวัฒนธรรม ข้อที่ 9 เรื่องการนำมิติทางศาสนาวัฒนธรรมไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559: 2)

มหาวิทยาลัยมหิดลตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างความปรองดองในสังคมไทย และมองเห็นสัญญาณความขัดแย้งร้ายลึกที่เกิดขึ้นทั่วทุกหัวระแหงมาหลายปี ตลอดจนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อสังคมโดยเฉพาะในการคลี่คลายแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง ดังที่ Juliet Millican (2019) ได้ชี้ให้เห็น และ Barakat et al. (2013) ได้เน้นย้ำว่า ระบบและสถาบันอุดมศึกษาที่ดีจะมีส่วนช่วยให้ผู้คนในสังคมมีความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างและอยู่ด้วยกันอย่างเคารพและให้เกียรติ ขณะเดียวกันก็เตือนด้วยว่า ระบบการศึกษาและสถาบันอุดมศึกษาเองก็อาจจะเป็นตัวจุดเชื้อไฟความขัดแย้งแตกแยกในสังคมได้เหมือนกัน หากมิได้หมั่นทบทวนบทบาทของตนเองด้วยใจใคร่ครวญ

มหาวิทยาลัยมหิดล โดยสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ยึดหลักการสร้างสันติภาพและความปรองดองจากฐานปัญญาปฏิบัติ (phronesis) กล่าวคือ การค้นคว้าวิจัยและนำชุดความรู้และเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับกระบวนการสานเสวนา (dialogue) เพื่อหาหนทางรื้อฟื้นคืนดีสร้างความปรองดอง โดยเริ่มจากจุดที่ต้องฟื้นฟูปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนที่เห็นห่างหรือตัดขาดจากกัน ด้วยผลของสถานการณ์ความรุนแรงที่ขยายมาถึงการอ้างเหตุแห่งความแตกต่างทางศาสนาหรืออุดมการณ์ทางการเมือง จึงริเริ่มโครงการ **เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย** โดยมีจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ดำเนินการและคาดหวังจะขยายให้ครอบคลุมพื้นที่อื่น ๆ ด้วย

สภาพปัญหาสังคม

หากกล่าวถึงความขัดแย้งแตกแยก ร้าวลึกในสังคมไทย เหตุการณ์เรื่องสี่เสือที่ใจกลางกรุงเทพมหานครและเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงถึงตายในชายแดนใต้ มักถูกหยิบยกมาเป็นตัวอย่างเสมอ เหตุการณ์ทั้งสองมีความคล้ายกันอยู่หลายประการ ที่สำคัญคือ ชุกซ่อนปมขัดแย้งไว้ในส่วนลึกของอารมณ์และความรู้สึกของผู้คนที่เป็นปรปักษ์หรือรู้สึกร่วม การตีโจทย์นโยบายปรองดองเป็นการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างผิวเผินหรือการตั้งศูนย์ความปรองดองสมานฉันท์แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเชิงลึกอย่างครบวงจรจึงไม่อาจนำมาซึ่งการคลี่คลายปมความขัดแย้งระดับลึกได้ การปรองดองจึงถือเป็นความท้าทายเชิงนโยบายของสังคมไทยตลอดระยะเวลาาร่วมสองทศวรรษ นับตั้งแต่การเมืองเรื่องสี่เสือที่เปิดตัวชัดในปี พ.ศ. 2548 และการปะทุขึ้นครั้งใหม่ของสถานการณ์ความรุนแรงชายแดนใต้ในปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา

กล่าวเฉพาะความขัดแย้งร้าวลึกในสังคมชายแดนใต้ ความเสียหายที่เกิดขึ้นเกินกว่าจะประมาณค่าได้คือ ความสัมพันธ์ที่เคยดีต่อกันเปลี่ยนเป็นหวาดระแวงไม่ไว้วางใจ เกิดความหวาดกลัว และสัญญาณความเกลียดชังระหว่างคนพุทธกับคนมุสลิมมีมากขึ้นทั้งใน และนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้¹

1 คุรยละเอียดได้ในงานของ ดอน ปาทาน เอกรินทร์ ต่วนสิริ และอันวาร์ กอมะ (2561) เรื่อง รายงานสัญญาณความหวาดกลัวอิสลามในสังคมไทย. ปัตตานี: ปัตตานีฟอรัม ซึ่งเผยแพร่ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นงานที่เก็บข้อมูลภาคสนามทั้งในและนอกพื้นที่ชายแดนใต้

ยืงนานวันยิ่งเพิ่มเงื่อนไขให้ความเกลียดชังเป็นดังเชื้อไฟที่ร้อนระอุและรอวันปะทุใหม่ ไม่นับรวมเหตุการณ์ความรุนแรงที่เข้ามาเติมเชื้อไฟอยู่เป็นระยะ ๆ ทำให้ความขัดแย้งขยายวงออกไป เช่น การบุกยิงเจ้าอาวาสวัดรัตนานุกาฬ จังหวัดนราธิวาส พระนักสันติภาพผู้ได้รับความเคารพรักทั้งจากคนมุสลิมและคนพุทธในพื้นที่ เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2562 ยังผลให้พระเจ้าอาวาสและพระลูกวัดอีกรูปหนึ่งมรณภาพ (ไทยรัฐออนไลน์, 25 มกราคม 2562; ข่าวสดออนไลน์, 19 มกราคม 2562) ก่อนหน้านั้น สัญญาณความขัดแย้งแบ่งแยกขยายตัวเข้าไปในโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย และโรงเรียนอนุบาลปัตตานี จากกรณีที่โรงเรียนทั้งสองไม่อนุญาตให้นักเรียนหญิงมุสลิมคลุมฮิญาบ เหตุเกิดในช่วงเดือนพฤษภาคม 2561 และในปี 2561 เช่นกัน สัญญาณความขัดแย้งลุกลามเข้าไปในพื้นที่การรักษาพยาบาลซึ่งควรจะเป็นพื้นที่กลางสำหรับมนุษยธรรมและการไม่เลือกปฏิบัติ ทว่ามีคนพุทธจำนวนหนึ่งไม่พอใจที่โรงพยาบาลศูนย์จังหวัดยะลาไม่มีโรงครัวอาหารฮาลาลเพียงอย่างเดียวที่ให้บริการแก่ผู้ป่วยและผู้มาใช้บริการทั้งคนพุทธและคนมุสลิม (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 18 มกราคม 2562) แม้ว่าทางผู้บริหารโรงพยาบาลจะออกมาชี้แจงด้วยเหตุผลและความจำเป็น ทางด้านงบประมาณและการบริหารจัดการ ทว่าประเด็นดังกล่าวยังคงค้างคาใจชาวพุทธเรื่อยมา

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นการคัดค้านโครงการจัดสร้าง “พุทธมณฑลประจำจังหวัดปัตตานี” (ช่วง มกราคม-กุมภาพันธ์ 2557) ที่ทำให้คนพุทธรู้สึกว่าเป็นการรุกรับทางสังคมวัฒนธรรมจากชาวมุสลิม แต่ก็สามารถทำความเข้าใจกันได้ในระดับหนึ่ง คือพุทธมณฑลควรสร้างในสถานที่ใกล้ชุมชนพุทธ โดยชาวพุทธจะระดมเงินบริจาคมาใช้ในการนี้

อย่างไรก็ดี ประเด็นความขัดแย้งเหล่านี้ได้รับการขยายผลจากสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ที่ต่างฝ่ายต่างแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารของฝ่ายตน ปลุกให้ความรู้สึกไม่ไว้วางใจระหว่างคนพุทธกับคนมุสลิมแพร่

ออกไปยังภูมิภาคอื่นของประเทศ เห็นได้จากการเคลื่อนไหวต่อต้านการ
สร้างมัสยิดในจังหวัดภาคเหนือและอีสานในเดือนมีนาคม 2558 และที่
จังหวัดน่านในเดือนพฤษภาคม 2559 ที่จังหวัดมุกดาหารในเดือนมิถุนายน
2560 รวมทั้งที่ขอนแก่น สกลนคร บึงกาฬ นครพนม และเชียงราย อีกทั้ง
ที่มีการต่อต้านอุตสาหกรรมฮาลาล ที่จังหวัดเชียงใหม่ในเดือนมกราคม
และเมษายน 2559 (ผกาดี สุพรรณจิตวนา, 2561)

ท่ามกลางพลวัตความผันผวนของสถานการณ์ ยังพอมีสัญญาณ
ที่น่ายินดีจากความเคลื่อนไหวของผู้ในระดับสูงของทั้งฝ่ายพุทธและมุสลิม
อยู่บ้าง คือ เมื่อกลางเดือนกันยายน 2562 จุฬาราชมนตรี ผู้นำสูงสุดของ
ชาวมุสลิมในประเทศไทย ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราช ผู้นำสูงสุดของชาวพุทธ
เพื่อขอรับคำปรึกษาในแนวทางการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา
เพื่อการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนไทย (ไทยพีบีเอส, 14 กันยายน 2562)

กระนั้น ในระดับพื้นที่และในระดับสังคมชุมชน การเคลื่อนไหว
ของกลุ่มสุดโต่งบางกลุ่มยังคงทำงานสวนทางกับท่าทีของผู้นำอย่างเห็นได้
ชัด ทั้งในโลกปฏิบัติการจริงและในโลกสื่อสังคมออนไลน์เช่น ยูทูบ ไกลน์กลุ่ม
และเฟสบุ๊ค² ที่ยังสร้างข่าวเท็จที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดกัน

อย่างไรก็ดี จังหวัดชายแดนใต้ยังมีต้นทุนความปรองดองอยู่อีก
มาก เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพระเทพศีลวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดประชุม
ชลธาราและเจ้าคณะจังหวัดนราธิวาส กับอิหม่ามแวอาแซ แวมามู เพื่อนรัก
ต่างศาสนาที่ทำงานร่วมกันมานาน จนได้รับการยอมรับอย่างสูงจากศาสนิก
ทั้งสองฝ่าย (มุสลิมไทยโพสต์, 7 มกราคม 2559) ถือเป็นต้นแบบของผู้นำทาง
ศาสนาที่มีบทบาทในการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างพุทธ-มุสลิมในพื้นที่เป็น
อย่างดี ทว่าสำหรับสังคมที่ร้าวฉานเพราะไฟความรุนแรงเกือบสองทศวรรษ

2 เช่น ช่องยูทูบของ องค์กรปกป้องพระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพ (อปพส) ช่องรวมใจ
คนไทยพุทธ ซึ่งจัดทำโดย อปพส.ช่องสมาคมปกป้องพระพุทธศาสนา TPBA ช่อง
เสียงโตะครู (Saura Tok Guru) ฯลฯ

ย่อมต้องการผู้นำที่แข็งแกร่งอีกจำนวนมากเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

รายงานจากโครงการ *สานเสวนาผู้นำศาสนา พระสังฆาธิการ และผู้นำศาสนาอิสลามกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติชายแดนใต้* พบว่าการสานสัมพันธ์และฟื้นฟูความไว้วางใจกันระหว่างชุมชนพุทธและมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ในบริบทสังคมที่ยังคงมีความรุนแรงอยู่นั้น ไม่เพียงต้องการ “ผู้นำ” เท่านั้น หากยังต้องการ “คนกลาง” ที่สามารถเชื่อมโยงและเชื้อเชิญผู้นำทั้งสองฝ่ายมาพบปะและทำกิจกรรมสร้างปฏิสัมพันธ์กันให้บ่อยครั้ง เพื่อสร้างความไว้วางใจ รู้จักคุ้นเคยให้มากขึ้น เนื่องจากความรุนแรงได้ก่อให้เกิดความหวาดระแวง (พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์, 2561) และความเกลียดชังระหว่างศาสนิกชนในหลายกรณี (ชนัญสรา อรณพ ฌ อยุธยา และคณะ, 2562) ผลจากโครงการสานเสวนาฯ ข้างต้น ยังแสดงให้เห็นว่า การได้มาร่วมกิจกรรมกันจะช่วยลดช่องว่างความแตกต่างเหล่านั้นลงได้ โดยมีเงื่อนไขว่า กิจกรรมที่ทำร่วมกันจะต้องไม่เป็นที่สะอึดใจต่อชุมชนทางศาสนา และไม่ขัดหลักศรัทธาทางศาสนา ข้อเสนอที่สำคัญจากโครงการฯ คือ กิจกรรมทางด้านสุขภาพและด้านการประกอบอาชีพเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันได้

ดังนั้น ในงานวิจัยต่อมาเรื่อง *บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพในชายแดนใต้: ศาสนาสัจจรสู่สุขภาวะ* (2563) พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและพบว่า “มิติทางสุขภาพ” เป็นเหมือนกุญแจสำคัญที่ไขไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างได้ผล โดยเฉพาะการสร้างพื้นที่ให้เพื่อนที่เคยสนทนกันได้กลับมากระชับความสัมพันธ์ เพิ่มโอกาสสร้างเพื่อนใหม่ต่างศาสนาให้มาทำงานร่วมกันมากขึ้นเริ่มต้นจากมิติสุขภาพซึ่งเกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออกกับสันติภาพและความปรองดอง และยังได้พบอีกว่า “โมเดลเพื่อนรักต่างศาสนา” (พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์, 2564: 497) แบบที่เกิดขึ้นในประเทศไนจีเรีย ระหว่าง “อิหม่ามมุฮัมมัด อาซาฟา กับ ศาสนจารย์ เจมส์ วูเย” (Imam Muhammad Ashafa and Pastor James Wuye)

ที่ได้มีการนำมาทำเป็นภาพยนตร์สารคดีเรื่อง “The Imam and the Pastor” เป็นโมเดลสำคัญเพื่อการก้าวข้ามความขัดแย้งรุนแรงถึงขนาดฆ่ากัน ตายมาสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ การขอโทษ และการร่วมกันทำงานบนฐานของมิตรภาพ ความใส่ใจซึ่งกันและกัน ใช้หลักศาสนธรรมเป็นเครื่องมือหลัก ในการขับเคลื่อนและขยายงานเปลี่ยนศัตรูมาเป็นมิตร ซึ่งโครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ได้นำแนวทางดังกล่าวมาผนวกกับงานด้านสุขภาพเพื่อให้ขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

แม้ว่าข้อค้นพบและข้อเสนอจากงานวิจัยดังกล่าวจะมาจากความเห็นพ้องของบรรดาผู้นำศาสนาและบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ตลอดจนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยคนอื่น ๆ แต่หลายคนยังคงเห็นว่ามีความท้าทายในการสานสัมพันธ์ระหว่างผู้นำศาสนาและบรรดาศาสนิกในพื้นที่ชายแดนใต้อยู่มาก โดยเฉพาะยังไม่มีใครสามารถสร้างหลักประกันความปลอดภัยให้แก่ผู้นำศาสนาได้ ผู้นำมุสลิมยังคงตกเป็นเหยื่อของผู้ก่อความรุนแรงเป็นระยะ ๆ การก้าวข้ามไปมาหาสู่กันในลักษณะข้ามชุมชนทางศาสนากลายเป็นเรื่องท้าทายสูงมาก ดังนั้น โครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ ในปี พ.ศ. 2563- 2564 จึงดำเนินไปอย่างระมัดระวัง และให้ความสำคัญแก่การทำงานภาคสนามเพื่อสร้างความคุ้นเคยไว้วางใจ ขณะเดียวกันก็ค้นหาต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรม และพัฒนาข่ายใยทางสังคม (social web) ที่แข็งแรงพอจะเป็นแรงต้านภัยที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในระหว่างการทำโครงการ

นอกเหนือจากความท้าทายเรื่องความปลอดภัย บริบททางการเมืองการปกครองที่ส่วนกลางก็เป็นความท้าทายที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ความขัดแย้งแตกแยกในสังคมชายแดนใต้ ไม่ได้แยกขาดจากโครงสร้างสังคมการเมืองของรัฐไทยที่รวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง กลับมีการใช้กำลังปราบปรามและมีการจับกุมคุมขังแกนนำผู้เรียกร้องจำนวนมาก ขณะที่กระบวนการยุติธรรมได้สร้างความกังขาและไม่ไว้วางใจในสังคมมากขึ้น ประกอบกับการจำกัดเสรีภาพการนำเสนอข่าวสารของสื่อ การใช้

สื่อปิดเป็นข้อมูลข้อเท็จจริง การใช้สื่อสร้างความเกลียดชัง ส่งผลให้เกิดความแตกแยกแบ่งฝักฝ่ายเป็นวงกว้าง ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ไปซ้อนทับกับประสบการณ์ ความทรงจำ ความรู้สึกของคนในพื้นที่ชายแดนใต้กระทั่งมีบางคนบอกว่า “ปัญหาที่ส่วนกลางคือปัญหาความยุติธรรมที่คนในสามจังหวัดประสบมาก่อน”

สถานการณ์โรคระบาด และความแตกแยกร้ายลึก

ปลายปี 2562 โรคอุบัติใหม่จากไวรัสสายพันธุ์ใหม่ปรากฏตัวที่เมืองอู่ฮั่น ประเทศจีนส่งผลให้ผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเป็นจำนวนมากและเริ่มแพร่ระบาดไปยังพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งในประเทศไทย แต่สังคมไทยและสังคมโลกยังไม่ได้ตระหนักถึงพิษภัยของโรคอุบัติใหม่นี้เท่าใดนัก กระทั่งวันที่ 11 มีนาคม 2563 ผู้อำนวยการองค์การอนามัยโลก (WHO) ออกแถลงการณ์ยอมรับว่าประณามสถานการณ์ผิดพลาด และประกาศให้สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาเป็น “การระบาดใหญ่” (Pandemic) หลังจากที่มีเชื้อโรคได้แพร่ไปยัง 114 ประเทศ มีผู้ติดเชื้อมากกว่า 118,000 คน และเสียชีวิตยืนยันแล้วกว่า 4,291 คน (WHO, 11 March 2020) รวมทั้งประเทศไทยด้วย

ในระยะต้น สถานการณ์การแพร่ระบาดในประเทศไทยยังสามารถควบคุมให้อยู่ในพื้นที่จำกัดได้ ถือเป็นความสำเร็จที่น่าชื่นชม แต่ต่อมากลายเป็นกบฏในการบริหารจัดการควบคุมโรคระบาด แต่สำหรับการแพร่ระบาดในชายแดนใต้ไม่เพียงแต่สร้างความเสียหายต่อสุขภาพของผู้ป่วยเท่านั้น หากยังทำให้สายสัมพันธ์ที่เปราะบางระหว่างคนในพื้นที่แตกร้างมากขึ้นอีกจากกรณีต่อไปนี้

1. การแพร่ระบาดระลอกแรกในพื้นที่ชายแดนใต้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการเดินทางกลับของแรงงานไทยที่ข้ามไปทำงานในประเทศมาเลเซีย แรงงานไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมต้องประสบกับอุปสรรคหลายด้าน ทั้งในเรื่องข้อมูลกฎหมาย มาตรการการบริหารจัดการของรัฐ การควบคุมโรคระบาดและการเปิดรับทางสังคม จึงมีการเลี้ยงอุปสรรคด้วยการเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การหนีภัยความมั่นคงจากทางการไทย และความไม่เคร่งครัดในการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรค ปรากฏว่าส่วนหนึ่งของผู้

ใช้แรงงานที่กลับเข้ามาได้นำเชื้อเข้ามาแพร่ระบาดในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการตั้งข้อรังเกียจทางสังคมต่อตัวผู้ใช้แรงงานและชุมชนมุสลิม เหตุเพราะการระบาดระลอกแรกเกิดขึ้นในชุมชนมุสลิมนั่นเอง นอกจากนี้ กระแสความรู้สึกยังถูกผลิตซ้ำโดยสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ที่สร้างความเกลียดชังต่อผู้ใช้แรงงานคืนถิ่นอย่างเหมารวม

2. การบริหารจัดการควบคุมการแพร่ระบาดในระลอกต่อ ๆ มา จนกระทั่งปัจจุบันก่อให้เกิดการแบ่งแยกในสังคมอย่างกว้างขวาง สืบเนื่องแต่ความผิดพลาดในการควบคุม การออกมาตรการทางกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เป็นธรรม การกระจายวัคซีนที่ไม่ทั่วถึง การเข้าไม่ถึงมาตรการเยียวยาของรัฐ การปิดหมู่บ้านโดยปราศจากการเตรียมความพร้อม เป็นต้น รวมถึงการดูแลรักษาผู้ป่วยที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็วจนระบบสาธารณสุขที่มีอยู่ไม่สามารถรับมือได้ จำต้องเปิดโรงพยาบาลสนามขึ้นท่ามกลางความขาดแคลนทุกด้าน ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนใต้ซึ่งมีข้อจำกัดนานัปการ ตั้งแต่ชุดความรู้ในเรื่องการดูแลรักษาสุขภาพตามแบบฉบับของการแพทย์สมัยใหม่ที่บางเรื่องไม่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนา หลายชุมชนให้คุณค่าแก่การดูแลรักษาสุขภาพตามแบบฉบับการแพทย์ของอิสลามมากกว่า ส่วนการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ ก็ไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควรจากรัฐ ประกอบกับการสื่อสารในชีวิตประจำวันที่ใช้ภาษาถิ่นมากกว่า และมีการปล่อยข่าวลือที่บั่นทอนความน่าเชื่อถือของวัคซีน ผนวกกับข้อมูลข่าวสารว่ามีผู้ฉีดวัคซีนแล้วเสียชีวิต ยิ่งทำให้การควบคุมโรคระบาดในพื้นที่ที่มีข้อท้าทายยิ่งขึ้น ยังมีมาตรการเชิงบังคับโดยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเดินเคาะประตูจดบันทึกรายชื่อบุคคลถึงบ้าน เกิดการเปรียบเทียบแข่งขันกันทางตัวเลขการรับวัคซีนระหว่างชุมชน ตลอดจนการออกข้อห้ามบางประการจากภาครัฐในบางจังหวัดเวลาที่กระทบต่อการปฏิบัติศาสนกิจ ผลลัพธ์คือการแพร่ระบาดในชุมชนมุสลิมบางชุมชนสูงกว่าการแพร่ระบาดในชุมชนพุทธ ก่อให้เกิดช่องว่างและอคติระหว่างชุมชนพุทธและมุสลิมตามมา

3. การปิดล้อมตรวจค้นและการวิสามัญฆาตกรรมในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด -19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยเฉพาะในระหว่างเดือนมิถุนายน – กันยายน 2564 เป็นประเด็นที่สังคมไทยโดยรวมอาจจะไม่ได้ให้ความสนใจ แต่เป็นประเด็นใหญ่สำหรับสังคมมลายูมุสลิม อนึ่ง เลขาธิการสหประชาชาติได้เรียกร้องเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2563 ให้ทั่วโลกหยุดการสู้รบเพื่อพร้อมใจกันรับมือกับโควิด -19 (UN. 23 March 2020) และได้รับการตอบสนองจากปีอาร์เอ็นฝ่ายเดียว ที่ประกาศเมื่อวันที่ 3 เมษายน 2563 ว่าจะหยุดปฏิบัติการในพื้นที่ที่ปราบเท่าที่ไม่ถูกโจมตีก่อน (บีบีซี. 4 เมษายน 2020) นับเป็นการให้น้ำหนักแก่มติด้านมนุษยธรรมและการดูแลรักษาสุขภาพ ที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของสุขภาพต่อสันติภาพ ทว่าฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่ไม่ได้ตอบสนองต่อการเรียกร้องขององค์การสหประชาชาติ เห็นได้จากการที่เพจศูนย์ประชาสัมพันธ์ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า ได้เผยแพร่คำกล่าวของ พล.ต.ปราโมทย์ พรหมอินทร์ โฆษกกอง.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้า เมื่อวันที่ 7 เม.ย. 2563 โดยมีเนื้อหาว่า

รัฐจำเป็นต้องบังคับใช้กฎหมายกับทุกอาชญากรที่ได้ก่ออาชญากรรม เพื่อความสงบเรียบร้อยภายในประเทศไทย ไม่ว่าจะเกิดภัยพิบัติใดก็ไม่สามารถนำมาเป็นข้ออ้าง ในการละเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายได้ (บีบีซี. 4 เมษายน 2020)

ดังนั้น ปฏิบัติการปิดล้อมตรวจค้นและวิสามัญฆาตกรรมจึงยังเกิดขึ้นแม้ในช่วงการควบคุมโรคระบาด เช่น การปิดล้อม 12 วันและการวิสามัญ 4 ศพในระหว่างปลายเดือนมิถุนายน – ต้นเดือนกรกฎาคม 2564 (ศูนย์ข่าวภาคใต้ สำนักข่าวอิศรา, 5 กรกฎาคม 2564)

ปัจจัยทั้ง 3 ประการข้างต้น ส่งผลให้ความไว้วางใจที่มีต่อรัฐซึ่งน้อยอยู่แล้วลดน้อยลงไปอีก ขณะที่ความไว้วางใจระหว่างชุมชนต่างศาสนาที่เปราะบางในหลายพื้นที่ก็ตกอยู่ในภาวะวิกฤตความสัมพันธ์เช่นกัน

กรอบคิดทฤษฎีและการปฏิบัติการ

สุขภาพ สันติภาพ และความปรองดอง

MacQueen and Santa-Barbara (2000) กล่าวว่า สงครามและความขัดแย้งที่รุนแรงต่อร่างกายโดยตรง เช่น การยิง การวางระเบิด หรือการทำให้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต มีผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจ ต่อกลไกความสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งต่อการดูแลสุขภาพของรัฐและสังคม จะเห็นได้ว่า สุขภาพและสันติภาพนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยตรง และเกี่ยวพันกับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ที่มีบทบาทสำคัญด้านมนุษยธรรมในสนามความขัดแย้งและสงคราม และในหลายพื้นที่ที่ยังมีบทบาทในการริเริ่มกระบวนการสร้างสันติภาพ โดยอาศัยคุณสมบัติพิเศษอย่างน้อย 5 ประการคือ

1. ความสามารถในการจัดการความขัดแย้งผ่านนโยบายการทูตเพื่อสุขภาพและการแพทย์ (Chattu & Knight , 2019; Kickbusch & Buss, 2011)

2. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงานเป็นกลุ่มโดยเฉพาะในช่วงเวลาวิกฤตที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขจะได้รับการสนับสนุนให้มีอำนาจมากในการตัดสินใจและสามารถทำงานได้อย่างอิสระเพราะเป็นเหตุผลเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วยหรือความเป็นความตายของคน

3. บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขมีความสามารถในการเชื่อมโยงความแตกต่างหลากหลายข้ามชาติพันธุ์ ชนชั้น ศาสนา หรือ การแบ่งแยกด้วยมิติใด ๆ ก็ตาม จึงมีโอกาสมากที่จะทำงานด้านการฟื้นฟู ความสัมพันธ์ผ่านกลไก วิธีการและงานด้านสุขภาพ การรักษาและการฟื้นฟู เยียวยา

4. มีความชอบธรรมทางกฎหมาย ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญชำนาญที่เป็นผลจากการดูแลสุขภาพ

5. เป็นอาชีพที่สามารถใช้ความเคร่งครัดในเรื่องจรรยาบรรณ วิชาชีพเพื่อการดูแลสุขภาพและรักษาผู้เจ็บป่วยตามกฎหมายมนุษยธรรม ระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law) โดยไม่เลือกปฏิบัติ และไม่ถือว่าใครเป็นศัตรู

มีกรณีตัวอย่างหลายกรณีที่มีการริเริ่มของบุคลากรทางการแพทย์ และสาธารณสุขในพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรงหลายแห่งประสบความสำเร็จ ในการหยุดยั้งความขัดแย้งและสงคราม เช่น เมื่อกลางทศวรรษ 1980 ท่ามกลางสงครามกลางเมืองและการสู้รบกันอย่างยาวนานในประเทศ เอลซัลวาดอร์ ยูนิเซฟและศาสนจักรคาทอลิกและองค์กรอื่น ๆ พยายาม ที่จะเจรจาทันทีกับรัฐบาลและฝ่ายสู้รบ โดยให้เห็นแก่สุขภาพอนามัย ของเด็กๆ เป็นสำคัญ เปิดทางให้บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข สามารถทำงานได้อย่างปลอดภัย และให้มีช่วงเวลาหยุดยั้งเพื่อให้เด็ก ๆ ได้ รับวัคซีนปีละ 3 วันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1985 – 1992 ต่อมา การริเริ่มนั้นได้นำมาสู่กระบวนการสันติภาพจนมีการลงนามในข้อตกลงสันติภาพในปี 1992 ยัง ผลให้เด็ก ๆ จำนวน 300,000 คนได้มีโอกาสรับวัคซีนที่จำเป็นสำหรับการ ป้องกันโปลิโอ เป็นต้น (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 294)

ในฟิลิปปินส์ กลุ่มการแพทย์ได้รวมตัวกับนักฟิสิกส์ ทันตแพทย์ นักพัฒนาชุมชน นางพยาบาลและบรรดานักเรียนแพทย์เพื่อออกเดินทางเป็นทีมเล็กๆ ไปยังพื้นที่ห่างไกลเพื่อให้บริการดูแลสุขภาพแก่ ประชาชนที่หนีภัยสงครามและการสู้รบจนกลายมาเป็นคนไร้บ้าน การริเริ่ม

นั้นได้นำไปสู่การขับเคลื่อนงานด้านสิทธิมนุษยชน และการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสันติภาพและความเป็นธรรมสำหรับผู้คนเหล่านั้นในเวลาต่อมา (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 295)

ตัวอย่างที่สำคัญอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การริเริ่มจากบุคลากรการแพทย์และสาธารณสุขเพื่อสุขภาวะที่ดีและความปรองดองในประเทศโครเอเชีย ซึ่งมีปัญหาความขัดแย้งแบ่งแยกอย่างรุนแรงทางชาติพันธุ์อย่างยืดเยื้อ ส่งผลให้คนจำนวนมากมีปัญหาสุขภาพจิต และโรคที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อันเกิดจากความเครียด ความกลัว ความเจ็บปวดจากการสูญเสียสมาชิกในครอบครัว ความโกรธ การไม่ไว้วางใจกันทางสังคม ความรู้สึกไม่มั่นคงทางจิตใจ ฯลฯ WHO และหน่วยงานพันธมิตรจากสหราชอาณาจักร ซึ่งมีสถานที่ตั้งอยู่ในบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา ได้ร่วมมือกันจัดตั้งมูลนิธิแห่งหนึ่งขึ้นมา โดยใช้หน่วยงานทางด้านสุขภาพเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน โดยแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นมูลนิธิที่ทำงานในประเด็นสุขภาพโดยไม่เลือกปฏิบัติบนฐานแห่งกลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ ซึ่งทำให้เส้นแบ่งทางชาติพันธุ์สลายลงโดยปริยาย โดย “ก้าวข้ามการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์” ไปสู่ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 320-321)

เพื่อนรักต่างศาสนาและการปรองดอง

“มิตรภาพ” เป็นหัวใจสำคัญของปฏิบัติการที่เพื่อนรักต่างศาสนา “อิหม่ามอาซาฟา” (Muhammad Ashafa) และ “ปาสเตอร์เจมส์” (Jame Wuye) เรียนรู้และใช้ในการพลิกบทบาทจาก “ศัตรู” คู่อาฆาตในสนามการแข่งขันฆ่าด้วยเหตุแห่งความแตกต่างทางศรัทธา มาเป็นเพื่อนคู่หูใจในสนามของการทำงานฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่มที่ถือศาสนา “คริสต์” หรือ “อิสลาม” ในตอนเหนือของประเทศไนจีเรีย ขณะที่ “หลักการและคำสอน” ในศาสนาที่ทั้งสองต่างยึดถือคือ “เครื่องมือ” และ “เสียงเรียก” ให้ไตร่ตรองตรวจสอบการทำหน้าที่ของตนเองในฐานะผู้ศรัทธาและปรารถนา

จะเดินตามศาสนาซึ่งได้ทำหน้าที่สร้างสรรค์จริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน
ของมนุษยชาติมาก่อนหน้านั้นแล้ว

ประเทศไนจีเรียตั้งอยู่ในทวีปแอฟริกา ประชากรร้อยละ 50 นับถือ
ศาสนาอิสลาม และราวร้อยละ 40 นับถือศาสนาคริสต์ (Bennett, 2012)
ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้คนสองศาสนาเป็นผลพวงมาจากการที่เคยอยู่
ภายใต้การปกครองอาณานิคม และเคยตกอยู่ใต้ระบบแบ่งแยกและปกครอง
มาก่อน ครั้นได้รับเอกราชแล้ว ประชากรกลุ่มต่าง ๆ ก็พยายามที่จะเข้ามามี
อำนาจทางการเมือง ขณะที่ฝ่ายคริสเตียนรู้สึกไม่ปลอดภัยเพราะเห็นว่าชาว
มุสลิมมีอำนาจเหนือฝ่ายตน จึงเกิดการต่อสู้แข่งขันทางการเมือง การแย่ง
ชิงดินแดนเขตปกครอง โดยก่อนหน้านี้จะได้รับเอกราชมุสลิมถูกผลักดันให้
ไปอยู่ทางตอนเหนือ ขณะที่คริสเตียนซึ่งเป็นพวกเจ้าอาณานิคมครอบครอง
พื้นที่ทางใต้ของประเทศซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่ามากกว่า การแบ่งแยก
ทางชาติพันธุ์จึงสูงขึ้นหลังได้รับเอกราช ควบคู่กับความเหลื่อมล้ำและความ
ไม่เป็นธรรมที่เพิ่มขึ้น และความอดทนกลั่นต่อความแตกต่างที่ลดลง ความไม่
ไว้วางใจต่อกันที่เป็นทุนเดิม ผสมกับเงื่อนไขทางศาสนาและชาติพันธุ์นิยม
ได้นำไปสู่ความตึงเครียดและใช้กำลังชนเผ่ากันที่สุดในที่สุด (Piereder, 2014)

ปี 1992 ความขัดแย้งรุนแรงทางศาสนาปะทุหนักในพื้นที่ Zongon
Kataf ที่ซึ่งปาสเตอร์วูเย และอิหม่ามอาชาฟาอาศัยอยู่

ปาสเตอร์เจมส์ วูเย นั้นเป็นลูกชายของนายทหาร ถูกเลี้ยงดูในวิถี
คริสต์จักรแบปติส เมื่อโตขึ้นเขาได้รับการศึกษาในโรงเรียนคาทอลิก และได้
รับการเจิมให้เป็นคาทอลิกในเวลาต่อมา (Marshall, 2011) เมื่อเขาโตเป็น
หนุ่ม เขาใช้ชีวิตไปกับการดื่มเหล้าเมามาและสนุกสนานไปกับเรื่องผู้หญิง
กระทั่งวันหนึ่งเขารู้สึกว่าพระเจ้าทรงเรียกเขา (Calling from God) ให้หัน
กลับมารับใช้พระเจ้า กระทั่งได้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นประธานสมาคมเยาวชน
คริสต์ในเวลาต่อมา

ปลายทศวรรษที่ 1970 เจมส์ กับเพื่อนเยาวชนรับรู้ถึงการ
เบียดเบียนทางศาสนา พวกเขาจึงตัดสินใจเข้าร่วมกับกองกำลังเยาวชน

คริสเตียนติดอาวุธในปี 1992 (The Imam and the Pastor, 2008) ซึ่งเป็นปีที่ความรุนแรงและการชนั้ระหว่างศาสนิกได้ปะทุขึ้นอย่างร้อนแรง

อีกด้านหนึ่ง สำหรับอิหม่ามมุฮัมมัด อาซาฟา เขาเป็นคนที่เคร่งศาสนา เกิดและเติบโตในครอบครัวที่เป็นผู้นำศาสนาหลายชั่วคน ตัวเขาเองเป็นรุ่นที่ 13 ของตระกูลที่เป็นอิหม่าม และเป็นยุคที่นิกาย “ซาลาฟี” แบบซาลาฟีอิดาราเบีย-อียิปต์กำลังมีอิทธิพลเหนือมุสลิมในประเทศไนจีเรีย สายธรรมนี้ให้ความสำคัญแก่การเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจอย่างมาก ซึ่งแตกต่างจากรุ่นพ่อของอิหม่าม อาซาฟาที่เป็น สาย “ซูฟี” ที่ให้ความสนใจแก่หลักธรรมและการตีความคำสอนของศาสนาในทางสันติ มากกว่าที่จะเข้าไปเกี่ยวพันกับประเด็นทางสังคมหรือการเมือง

ในช่วงวัยรุ่น อิหม่ามอาซาฟาเองก็ทำหน้าที่เป็นเลขาธิการคนแรกของสมาคมเยาวชนมุสลิมไนจีเรีย และงานที่สมาคมฯ สนใจคืองานด้านการใช้กฎหมายชารีอะห์ งานด้านการปกป้องหลักการอิสลามที่แท้จริง และงานด้านการต่อต้านคริสเตียน (Marshall, 2011)

ปี 1992 นั้นเองที่ทั้งเจมส์ วูเย และ มุฮัมมัด อาซาฟาเดินเข้าสู่สนามรบ เจมส์ วูเย สูญเสียแขนข้างหนึ่งในสนามรบ ส่วนมุฮัมมัด อาซาฟา สูญเสียที่ปรึกษาทางจิตวิญญาณอายุ 70 ปีของเขาไปอีกทั้งลูกพี่ลูกน้องอีก 2 คน

กว่า 4 ปีที่ทั้งสองฝ่ายเป็นศัตรูคู่แค้นกัน ผลัดกันโจมตีซึ่งกันและกันตลอดมาโดยไม่เคยเจอน้ำกันเลย เจมส์ วูเย สะท้อนว่าในเวลา นั้น “ผมรู้สึกเกลียดมุสลิมมาก เกลียดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด” ” (The Imam and the Pastor, 2008)

ท่ามกลางการรบราฆ่าฟันกันสองฝ่าย เสียงของประธานมูลนิธิ Tanenbaum Center for Interreligious Understanding ได้กล่าวถ้อยคำที่เป็นข้อเตือนใจสำคัญไว้ว่า

สำหรับคริสเตียน อะไรทำให้คำสอนเรื่องความรักกลายเป็นความเกลียดชังต่อผู้คนบนแผ่นดินอัฟริกา และสำหรับมุสลิม อิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ เหตุใดจึงกลายเป็นศาสนาแห่งการเข่นฆ่าในประเทศต่าง ๆ ได้ แม้กระทั่งในอิรัก ซูดาน และไนจีเรีย คำตอบก็คือเพราะว่าคำสอนทางศาสนาถูกใช้ไปในทางที่ผิด ถูกใช้ไปในทางการเมืองใช่หรือไม่ จนทำให้ศาสนากลายมาเป็นเครื่องมือในการเข่นฆ่าทำลายล้างชนานใหญ่เช่นนี้ (Bennett, 2012 cited in Piereder, 2014: 73)

กระทั่งในเดือนพฤษภาคมปี 1995 องค์กรยูนิเซฟเชิญพวกเขาไปพบกันเป็นครั้งแรก ณ ที่ทำการรัฐบาล และทั้งคู่ถูกตั้งคำถามท้าทายว่า “จะนำพาชาติบ้านเมืองไปข้างหน้าด้วยกันได้อย่างไร หรือจะร่วมกันทำลาย” (Bennett, 2012) จากคำถามในวันนั้น ทำให้อิหม่ามอาซาฟา หวนระลึกถึงข้อความที่จารึกในคัมภีร์อัลกุรอานที่ว่าด้วยการเปลี่ยนศัตรูมาเป็นมิตรด้วยการให้อภัย เช่นเดียวกับที่ปาสเตอร์เจมส์ วูเย ที่คิดถึงคำกล่าวที่ว่า

คุณไม่สามารถจะอธิษฐานขอพรจากพระเจ้าได้ ตราบใดที่คุณยังมีความเกลียดชังอยู่เต็มหัวใจ และหากคุณอยากจะเผยแพร่ศาสนา คุณก็ควรที่จะต้องเผยแพร่ด้วยความรัก และให้อภัยคนที่ทำร้ายคุณ (The Imam and the Pastor, 2008)

หลังจากการพบกันครั้งนั้น และท่ามกลางการสนับสนุนของหลายฝ่ายที่ทำให้ทั้งสองคนได้พบปะสนทนากันอีกหลายครั้งต่อมา เส้นทางการสร้างมิตรภาพของทั้งสองคนไม่ได้ง่าย เพราะกลุ่มเยาวชนที่เคยร่วมรบเคยร่วมสนับสนุนผู้นำแต่ละคนต่างพากันประณามท่าทีที่เปลี่ยนไปของทั้งคู่ แต่ด้วยความมุ่งมั่นและการแลกเปลี่ยนการเยือนซึ่งกันและกัน ในช่วงที่แม่ของเจมส์ วูเยอยู่ในโรงพยาบาล มุฮัมมัด อาซาฟาก็พาเพื่อนไปเยี่ยม

ที่โรงพยาบาลหลายครั้ง และทั้งสองก็พัฒนาความสัมพันธ์ ความไว้วางใจระหว่างกันขึ้นเรื่อย ๆ จนจัดตั้งองค์กรร่วมกันชื่อว่า “Interfaith Mediation Center – IMC” ในปี 1995 และใช้เป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนงานด้านการสานเสวนาสรางความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เปลี่ยนกองกำลังเยาวชนมาเป็นนักสร้างสันติภาพ จัดการฝึกอบรมปฏิบัติการโดยใช้หลักการศาสนาเป็นแกนในการขับเคลื่อนการทำงาน พวกเขาออกเดินทางไปจัดสานเสวนาระหว่างศาสนาตามภูมิภาคต่าง ๆ ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน กินนอนในรถ เมื่อถึงเวลาปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิม ฝ่ายเจมส์ วูเย และคริสเตียนก็หยุดรอจนกว่าเพื่อนมุสลิมจะปฏิบัติศาสนกิจเรียบร้อย พอถึงเวลาที่ทางฝ่ายเจมส์ วูเยต้องสวดภาวนาและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคริสต์ ฝ่ายมุสลิมก็จะรออยู่ละแวกนั้น เป็นต้น

การทำงานร่วมกัน การเดินทางและใช้ชีวิตระหว่างการเดินทางร่วมกันส่งผลให้ทั้งสองฝ่ายผูกพันและเข้าใจในวิถีชีวิตของกันและกัน จนกลายเป็นเพื่อนรักที่ไม่อาจจะแยกจากกันได้นับแต่นั้นมา

อิหม่ามมูฮัมหมัด อาซาฟาและปาสเตอร์เจมส์ วูเย อาจจะมิใช่เพื่อนรักต่างศาสนาคู่แรกของโลกที่เคยเป็นศัตรูกันอย่างไม่ทันรู้ตัว และได้ปรับเปลี่ยนตนเองจากศัตรูมาเป็นมิตร และมีใช้คู่แรกที่มีความศรัทธาในศาสนาที่แตกต่างกันได้ทำให้กลายเป็นศัตรูกัน และต่อมาได้มีประสบการณ์อะไรบางอย่างที่ทำให้ศัตรูกลายเป็นมิตร

จุดเปลี่ยนสำคัญเริ่มต้นจาก “การฟัง” และเป็น “การฟังเสียงของตนเอง” (Wuye, 2008 [Film,]; เลเดอร์ค, 2555: 304) และการ “ไตร่ตรองสะท้อนคิดใคร่ครวญ” (Wuye, 2008 [Film]) เพื่อทบทวนตนเองต่อการดำเนินชีวิตในโลก และก้าวไปสู่การฟังผู้อื่นอย่างใส่ใจจนได้ยินเสียงความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

การไตร่ตรองสะท้อนคิดของทั้งอิหม่ามอาซาฟาและปาสเตอร์เจมส์ ทำให้ต่างพบว่า พระเจ้าสร้างแตกต่างหลากหลายมาเพื่อให้ต่างฝ่ายต่างได้เรียนรู้ความสวยงามในแบบฉบับต่าง ๆ อย่างเข้าใจ

และเคารพ และยอมรับการมีอยู่ของความแตกต่างหลากหลายนั้น มิใช่ใช้ความแตกต่างเพื่อการเข่นฆ่าทำลายล้าง เฉกเช่นเดียวกับคำสอนของทุกศาสนาที่มีมิติของความเอื้ออาทรและความกรุณาต่อสรรพชีวิตที่เกิดขึ้น และอาศัยโลกใบนี้สำหรับการอยู่ร่วมกันชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น กระนั้น เส้นทางแห่งการหวนกลับมาสร้างมิตรภาพนั้นก็มีไข่เรื่องง่ายและไม้อาจทำได้โดยปราศจากความ “เชื่อมั่นไว้วางใจ” (Trust) อย่างไรก็ตามและปาสเตอร์เห็นตรงกันว่า “ความเชื่อมั่นไว้วางใจ” เป็นตาข่ายนิรภัย (safety net) ที่สำคัญต่อการทำงานเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัยและไม่หวนกลับไปสู่วงจรแห่งความขัดแย้งรุนแรง

“โลกทุกวันนี้ถูกปกครองไปด้วยความกลัว กลัวแม้กระทั่งเพื่อนบ้านของตนเอง คนทั่วไปคิดว่าหากมีรั้ว มีกล้องวงจรปิด มีอาวุธจะช่วยให้เราปลอดภัย แต่แท้จริงแล้วไม่ใช่เลย สิ่งที่จะสามารถเอาชนะความกลัวได้ คือ ความเชื่อมั่นไว้วางใจ และเราต้องการเพื่อนที่จะช่วยกัน มนุษย์ไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อให้อยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดาย แต่ถูกสร้างมาพร้อมกับศักยภาพในการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ๆ” (Ashafa, 2012 cited in *Initiatives of Change*, 2019)

ความเชื่อมั่นไว้วางใจก็เหมือนกับมอบความรักที่ปราศจากเงื่อนไขให้แก่เพื่อนบ้านของเราและเป็นคล้าย ๆ กับการส่งสัญญาณว่าไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นเราพร้อมจะเดินฝ่าฟันไปด้วยกัน (Wuye, 2012 cited in *Initiatives of Change*, 2019)

จากกรอบคิดเรื่อง “สุขภาพเพื่อสันติภาพ” (Health for Peace) และการทำงานของผู้นำศาสนาเพื่อสันติภาพ ทำให้ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างมิติศาสนากับงานด้านสุขภาพมีส่วนเติมเต็มซึ่งกันและกัน ทั้งศาสนาและงานด้านสุขภาพล้วนทำงานบนฐานจริยธรรม เพื่อมนุษยธรรม

และการไม่เบียดเบียนกัน หากมุ่งเน้นให้เพื่อนมนุษย์มีสุขภาวะที่ดี ส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นเรื่องความดี ความงาม ความสุข ทั้งทางกาย ใจ ความคิด และความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งโครงการเพื่อนรักต่างศาสนาฯ นำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการทำงานถักทอความสัมพันธ์ใน สังคมชายแดนใต้ แม้จะมีข้อจำกัดของบุคลากรทางการแพทย์และ สาธารณสุขที่มีภาระหนักและจำนวนไม่เพียงพอต่อการให้บริการ และต้องอาศัยบุคลากรทางศาสนาและอาสาสมัครมาช่วยขับเคลื่อนงาน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ บรรพต ตันธีรวงศ์ (2562) โดยเฉพาะในมิติ ด้านการเยียวยา แม้ว่าการถักทอความสัมพันธ์จะคืบคลานอย่างช้า ๆ ทั่ว ความคืบหน้าก็ปรากฏให้เห็นในทิศทางที่ดีขึ้น กระนั้น การกระชับและ ขยายวงเพื่อเป็นโครงข่ายที่แข็งแรงเพียงพอ นั้น ยังคงต้องเฝ้าระวังและ ประคับประคองต่อไป การขับเคลื่อนสันติภาพและความปรองดองบนฐาน “สุขภาพแบบองค์รวม” จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายเพื่อให้ เกิดผลต่อสังคมต่อไป

การปฏิบัติการ

ก่อนการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้นำศาสนาไม่สู้จะตึงเครียด ด้วยผลพวงจากความรุนแรงที่กระทำต่อ ผู้นำศาสนาโดยตรง และจากกระแสการปลูกเร้าทางสื่อสังคมออนไลน์ และการเคลื่อนไหวของกลุ่มสุดโต่งบางกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การนำมิติ เรื่องสุขภาพเข้ามาทำงานในพื้นที่ยังพอมีความหวังอยู่บ้างในเรื่อง การฟื้นฟูความสัมพันธ์ เห็นได้จากการที่คณะทำงานของโครงการฯ เข้าเยี่ยมเยียนและเชิญชวนผู้นำศาสนาในพื้นที่มาร่วมกิจกรรม เสียสละทอนจากผู้นำศาสนาหลายคนทำให้มั่นใจว่า โดยส่วนลึกแล้วศาสนาที่ แตกต่างมิได้เป็นอุปสรรคต่อการเชื่อมสัมพันธ์ ทว่าในระยะหลังศาสนา

ถูกใช้ไปในทางการเมืองและทางความมั่นคงมากขึ้น ทำให้ผู้นำศาสนา
ระมัดระวังตัว แต่เมื่อเป็นกิจกรรมทางด้านสุขภาพก็ถือว่าปลอดภัยและ
สบายใจที่จะเข้าร่วม กระนั้น ก็มีเสียงสะท้อนว่า “ไม่ค่อยกล้าออกมา
ทำกิจกรรมมากนัก เพราะไม่รู้ว่าใครจับจ้องอยู่บ้าง” อีกทั้งต้องการ
สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อทำหน้าที่คนกลาง

ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด – 19 การทำงาน
ในพื้นที่ต้องหยุดชะงักลง และเมื่อเริ่มทำงานได้ใหม่ การเชื่อเชิญให้
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่ได้รับการตอบรับค่อนข้างดี โดยเฉพาะการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้นอกพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ทำให้ทั้งผู้นำศาสนา
และบุคลากรทางสาธารณสุขต่างกล่าวว่า “รู้สึกโล่งใจ”

ออกมานอกพื้นที่ได้ บรรยากาศนอกพื้นที่เปิดให้เราได้พูดคุย
และมีปฏิสัมพันธ์กันได้สบายใจไม่ต้องกลัวใครจับจ้อง เมื่ออยู่ในพื้นที่ที่
จริงเราก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรกัน แต่ไม่ค่อยกล้าไปมาหาสู่กัน เพราะไม่รู้
ว่าใครจ้องอยู่บ้าง และสังเกตว่าคนที่ออกมาทำงานร่วมกันมักจะตกเป็น
เป้าของผู้ใช้ความรุนแรง

เสียงสะท้อนอีกเสียงคือ “เราไม่ค่อยมีพื้นที่ปลอดภัยในการ
พูดคุยเรื่องค้างคาใจกันสัก ๑ ในพื้นที่”

เมื่อเปิดโอกาสให้ได้พูดคุยกันในวงสานเสวนาผู้เข้าร่วมที่เป็น
ผู้นำสตรีพุทธคนหนึ่งสะท้อนความในใจต่อผู้นำมุสลิมที่มีชื่อเสียงและ
เป็นผู้มีอิทธิพลในอำเภอปะนาเระว่า “มีความสบายใจและกล้าที่จะ
เข้าไปหาท่าน เมื่อก่อนได้ยินแต่คำเล่าลือในเชิงลบ” หรือพระภิกษุรูป
หนึ่งกล่าวถึงผู้นำมุสลิมคนเดียวกันว่า “ได้ยินแต่ชื่อเสียงแบบไม่ค่อยดี
แต่พอมาเจอกัน มาคุยกัน ก็ไม่ใช่” หรือเสียงจากภิกษุณีรูปหนึ่งว่า “ได้
เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาในอดีตที่เคยมีและหายไป”

ในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดระลอกปัจจุบันตั้งแต่เดือนเมษายน 2564 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ที่ฟื้นฟูขึ้นในปี 2563 ได้รับการชักชวนให้แน่นแฟ้นผ่านมิติความเอื้ออาทรห่วงใยและการส่งข้าวของต่าง ๆ ไปช่วยเหลือกัน ตั้งแต่การช่วยกันหาทางตั้งโรงพยาบาลสนามใน อ.เกาะยอ จ.สงขลา การส่งอาหาร ยา สมุนไพร อุปกรณ์ในการป้องกันตัวจากเชื้อไวรัส (หน้ากากอนามัย เจล แอลกอฮอล์ ถุงซิปปาใส่ศพ ชุด PPE) ตลอดจนถุงยังชีพไปยังพื้นที่ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ส่วนการสานเสวนาออนไลน์ก็ได้รับความสนใจจากเพื่อนสมาชิก รวมทั้งขยายจำนวนเพื่อนรักต่างศาสนาไปยังกลุ่มผู้นำเยาวชน กิจกรรมเหล่านี้เป็นการต่อยอดความสำคัญของการขับเคลื่อนความปรองดองผ่านมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างเพื่อนรักต่างศาสนาได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ข้อเสนอ 1

การสถาปนาชุดความรู้และ “กระบวนการ” สร้างความปรองดองสมานฉันท์อย่างยั่งยืนและเป็นระบบองค์รวมโดยใช้ฐานคิด “สุขภาพเพื่อสันติภาพ”

การปรองดองและความสมานฉันท์เป็นวิธีหนึ่งที่รัฐมักใช้ในการบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมือง หากแต่ยังใช้อย่างขาดความเข้าใจอย่างจริงจังถึงคุณลักษณะสำคัญของการปรองดองที่เป็น “กระบวนการ”(Process) มิใช่ “เทคนิค”(Technic) (Lederach, 2002: 193 -203) และเมื่อเป็นกระบวนการจึงประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่เรียกร่องความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาความจริงเพื่อสร้างความปรองดองและฟื้นฟูความสัมพันธ์ โดยเฉพาะเมื่อรัฐเป็นฝ่ายกระทำความรุนแรงเสียเอง อันที่จริง การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองสามารถทำได้โดยการเยียวยา การสร้างความเป็นธรรมทางกฎหมาย และการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ทุกกลุ่มที่จะเห็นด้วยกับการปรองดองผ่านการขอภัยและการให้อภัย และการนิรโทษกรรม และมีทุกกลุ่มที่จะเข้าใจว่าเหตุใดจึงต้องเยียวยาเหยื่อความรุนแรงด้วยการนำผู้กระทำความผิดมารับโทษและคืนความเป็นธรรมให้แก่เหยื่ออย่างเป็นทางการ ตัวอย่างเช่น การสังหารหมู่นักศึกษาเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม

พ.ศ. 2519 ผู้ถูกกระทำรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม (ใจ อึ๊งภากรณ์, สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ, 2544: 64) ส่วนในชายแดนใต้มีกรณีตากใบ กรณี การสังหารผู้นำทางศาสนาของพุทธและมุสลิม กรณีการซ้อมทรมานจน เสียชีวิตในค่ายทหาร และอีกหลาย ๆ กรณี ที่เหยื่อความรุนแรงรู้สึกว่าจะ ไม่ได้รับความเป็นธรรมเช่นกัน

จากการศึกษาและการทบทวนประวัติศาสตร์ความขัดแย้ง แดกแยกแล้วลึกในสังคมไทยที่ส่วนกลาง พบว่ามีความคล้ายกับชายแดน ใต้คือ ความยึดเยื้อของปัญหา ความทรงจำบาดแผลที่มีได้รับเยียวยารักษา และรากเหง้าที่แท้จริงของปัญหาไม่ถูกนำมาสนทนาหาทางออกอย่าง เข้าใจ อย่างใจต่อใจ โดยรับฟังเสียงทุกเสียงอย่างใส่ใจเสมอกัน (ก้องพิทักษ์ วงศ์ดิศรินทร์ อัครินทร์ อังกูรวงษ์วัฒนา และสมศักดิ์ มีทรัพย์หลาก, 2558) ดังนั้น ความขัดแย้งรุนแรงและการนองเลือดจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิด ขึ้นแล้วซ้ำอีก จำเป็นที่รัฐและสังคมไทยจะมีกลไกและเครื่องมือในการ เผชิญหน้ากับความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้วัฒนธรรมสันติภาพ หยั่งรากลึกในสังคมมากพอแก่การป้องกันมิให้วงจรความรุนแรงถึงตาย เกิดขึ้นได้อีก รวมทั้งต้องมีกระบวนการถอดบทเรียนร่วมกัน เพื่อนำสู่ กระบวนการปรองดองบนฐานความเป็นธรรมสำหรับทุกฝ่าย ที่สำคัญ การปรองดองมีอาจทำได้ด้วยการใช้อำนาจสั่งการ ยัดเยียด หรือ การใช้ เสียงข้างมากตัดสิน (โคทม อาริยา, 2558) หากแต่ต้องการกระบวนการที่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า (Dominant power) ยอมรับการแบ่งปันอำนาจ (Power sharing) และยอมนั่งลงสนทนากัน เพื่อฟังเสียงทุกเสียงอย่างเกื้อกูลใส่ใจ ทั้งต้องอาศัยความกล้าหาญทาง จริยธรรมที่จะเผชิญหน้ากับความจริง ร่วมค้นหาความจริงที่มีหลายชุด และนำมาตีแผ่ เพื่อคืนความจริงและความยุติธรรมทางสังคมให้แก่ผู้เสีย หาย ตลอดจนมีการนำคนผิดมาลงโทษ มีการขอภัยและการให้อภัยกัน อย่างจริงจังเพื่อคลี่คลายปมความขัดแย้งที่ฝังลึกในจิตใจ สำหรับข้อเสนอ นี้ สิ่งที่รัฐพึงจัดให้มีคือ

1. ส่งเสริมให้มีสถาบันทางวิชาการที่ทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าวิจัย จัดหลักสูตรการศึกษา และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครอบคลุมทั้งใน และนอกระบบการศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ชุดความรู้ ถอดบทเรียน ฝึกอบรมกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อการ คลี่คลายแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง สร้างวัฒนธรรมสันติภาพและความ ปรองดองโดยใช้กรอบคิด “สุขภาพเพื่อสันติภาพ” มีสันติภาพเป็นเป้าหมาย และใช้การสร้างสุขภาวะเป็นกุศโลบาย โดยรัฐมีนโยบายที่ชัดเจน และมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนอย่างเหมาะสม
2. กำหนดให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานความมั่นคง หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดอง ส่งเจ้าหน้าที่เข้ารับการฝึกอบรม เกี่ยวกับกระบวนการปรองดองอย่างสม่ำเสมอ
3. จัดให้ผู้นำทางศาสนา บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ตลอดจนผู้นำชุมชนและผู้สนใจได้รับการฝึกอบรมเพื่อทำความเข้าใจ กรอบคิดเรื่องสุขภาพเพื่อสันติภาพโดยใช้กระบวนการสานเสวนาแบบมี ส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอ 2

การสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เกิดการปรองดองใน ชายแดนใต้

จากการทำงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เมื่อเปรียบเทียบกับในอีก 3 จังหวัดคือสงขลา (ไม่นับรวม 4 อำเภอของสงขลาที่จัดเป็น พื้นที่ความรุนแรง) ตรัง และสตูล พบว่าบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้าง ความปรองดองนั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ ในสามจังหวัดชายแดนภาค ใต้ยังมีบรรยากาศของความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจ ผู้นำศาสนาอิสลาม หวาดระแวงฝ่ายความมั่นคงและกลุ่มสุดโต่งที่ใช้ความรุนแรง ในขณะที่

ผู้นำศาสนาพุทธส่วนใหญ่ไม่ระแวงผู้นำศาสนาอิสลาม แต่เกรงว่าจะถูกกลุ่มสุดโต่งที่ใช้ความรุนแรงจับจ้อง และมักจะถูกแทรกแซงโดยฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่ ส่วนในจังหวัดสงขลา ตรัง และสตูล ไม่พบความตึงเครียดระหว่างผู้นำศาสนา แต่ยังต้องการการฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อย่างน้อยเพื่อเป็นแบบอย่างสำหรับสามจังหวัดชายแดนดังกล่าว จึงมีข้อเสนอ ดังนี้

1. รัฐต้องสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพและความปลอดภัย ลดเงื่อนไขการมองอย่างมีอคติเหมารวมลง เปิดพื้นที่สำหรับการพูดคุยสานเสวนา ทั้งระหว่างผู้นำศาสนาและระหว่างผู้นำท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนและค้นหาทางออกจากความขัดแย้งแตกแยก ตามหลักการของการแปลงเปลี่ยน (transformation) ความขัดแย้งสู่ความปรองดองที่เรียก ร้องจินตนาการสู่อนาคตร่วมอย่างสร้างสรรค์

2. รัฐต้องลดอคติและการเหมารวมต่อผู้นำศาสนาทั้งพุทธและมุสลิมในพื้นที่ และต้องไม่ใช่ผู้นำศาสนาเป็นเครื่องมือของฝ่ายความมั่นคง เพียงแต่คุ้มครองความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้นำศาสนาในการทำหน้าที่ตามหลักศาสนา

3. ส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันระดับสูงของแต่ละศาสนา (inter-institutional religious collaboration) โดยเฉพาะผู้นำระดับสูงทั้งระดับชาติและระดับจังหวัด เช่น คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย สำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สำนักงานพระสังฆราช เจ้าคณะจังหวัด เป็นต้น เพื่อส่งเสริมบรรยากาศการปรองดองโดยแสดงให้เห็นถึงการทำงานร่วมกัน อาทิเช่น การเยี่ยมเยียนและให้ความช่วยเหลือเพื่อนต่างศาสนิก การเป็นเจ้าภาพร่วมในการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดหลักของแต่ละศาสนาและศาสนิกต่าง ๆ สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ การสานเสวนาระหว่างศาสนา สิ่งเหล่านี้สมควรทำทั้งในสภาวะปกติ และโดยเฉพาะเมื่อมีประเด็นความอ่อนไหวด้านศาสนาเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันและเป็นการทำงานเชิงรุก

ข้อเสนอ 3

การเปิดพื้นที่สำหรับการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในพื้นที่ความขัดแย้งร้ายลึก กระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ในพื้นที่ความขัดแย้งร้ายลึก นั้น จำเป็นต้องมีพื้นที่ปลอดภัย และการใช้กระบวนการและเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การสานเสวนาด้วยวิธีวิทยาประชาธิปไตยเชิงลึก (Deep-Democracy methodology) และการทำกิจกรรมโดยเฉพาะการส่งเสริมสุขภาพร่วมกัน จึงมีข้อเสนอ ดังนี้

1. รัฐต้องส่งเสริมพื้นที่กลางสำหรับสร้างวัฒนธรรมการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและใช้เป็นพื้นที่กลางสำหรับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ด้วยวัฒนธรรมประชาธิปไตยเชิงลึก
2. รัฐต้องส่งเสริมกระบวนการเยียวยาทั้งทางกาย ใจ สังคม และปัญญา โดยอาจใช้มิติด้านสาธารณสุขและด้านการศาสนาเป็นฐานของกระบวนการเยียวยา โดยมีการสร้างเสริมความไว้วางใจเป็นจุดเริ่มต้น

ข้อเสนอ 4

การสนับสนุนกระบวนการสร้างสันติภาพและความปรองดอง โดยอาศัยทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน

โดยที่แต่ละชุมชนมีต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมเฉพาะอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน การสร้างสันติภาพและความปรองดองจากฐานรากในระดับชุมชนจึงเป็นทางออกจากความขัดแย้งอย่างยั่งยืนมากกว่าที่จะกำหนดรูปแบบจากส่วนกลางลงไป หลายชุมชนมีกลไกการปรองดองที่เคยใช้ร่วมกันมา เช่น ชุมชนตำบลยุโป อำเภอเมืองจังหวัดยะลา มีประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าร่วมกันที่ยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างศาสนาและวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ในการฟื้นฟูหรือพัฒนาการปรองดอง โดยใช้ทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการริเริ่มของชุมชน ส่งเสริมเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญาชุมชน และ

อำนวยความสะดวกให้ชุมชนค้นหาต้นทุนทางวัฒนธรรมและรักษากลไกการปรองดองให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในยามที่ถูกละเมิดจากความแตกแยก

ข้อเสนอ 5

การสร้างพื้นที่สื่อสารสันติภาพที่หนุนเสริมกระบวนการปรองดอง

ในยุคสมัยปัจจุบันที่การสื่อสารมีอิทธิพลในชีวิตประจำวันอย่างยิ่ง รัฐควรมีบทบาทในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อสันติดังนี้

1. รัฐควรจัดให้มีการศึกษา และการอบรมเรื่องการสื่อข่าวสันติภาพ (Peace Journalism) และการรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารในยุคดิจิทัล (Media, Information and Digital Literacy-MIDL) แก่สื่อมวลชนและประชาสังคมทั่วไป เพื่อการตระหนักรู้และการร่วมกันป้องกันการสื่อสารที่สร้างความแตกแยกโดยการบิดเบือน การสร้างความเกลียดชัง และการโฆษณาชวนเชื่อ
2. รัฐต้องเปิดให้มีการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และมีกลไกที่ป้องกันมิให้ประเด็นความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกแยก
3. สถาบันสื่อมวลชนทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ สามารถเป็นเจ้าภาพในการสร้างสื่อชนิดต่างๆ เช่น สารคดี หนังสือ ภาพยนตร์ สกู๊ป วรรณกรรม เรื่องสั้น บทกวี ฯลฯ ที่ส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา รวมถึงวิถีการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างศาสนา โดยเฉพาะระหว่างศาสนาอิสลามและพุทธศาสนาในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย และอาจรวมถึงในกรณีของต่างประเทศ เพื่อให้สาธารณชนมีจินตภาพ ความคุ้นเคย และมองเห็นถึงความเป็นไปได้ในลักษณะที่หลากหลายของการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองสมานฉันท์ระหว่างศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). เรื่องการนำมิติทางศาสนา วัฒนธรรมไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้นได้ที่ https://www.m-culture.go.th/narathiwat/ewt_news.php?nid=1745&filename=index
- ก้องพิทักษ์ วงศ์ธีรรักษ์ อัครินทร์ อังกูรวงษ์วัฒนา และสมศักดิ์ มีทรัพย์หลาก. (2558). การศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองและเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 1(1); 72-88.
- ข่าวสดออนไลน์. (19 มกราคม 2562). อาลัย ‘พระครูประโชติ’ พระผู้ชี้แนะธรรมะ ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้. สืบค้นได้ที่ https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_2108144
- เครือข่ายวิชาการ PEACE SURVEY.(2562). รายงานผลการศึกษาโครงการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 5. ปัตตานี: สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- เครือข่ายวิชาการ PEACE SURVEY.(2564). รายงานผลการศึกษาโครงการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 6. ปัตตานี: สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- โคทม อารียา. (2558). การปรองดองในสังคมประชาธิปไตย. ใน *รายงานประจำปี 2558 สถาบันพระปกเกล้า “ตุลอำนาจในการปกครองการเมืองไทย, (น. 128 – 156)”* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

- จันทนา อินทิม และ ฤทัยทิพย์ จันทรสระแก้ว.(2563). ทางออกของความต่าง : การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในระบอบประชาธิปไตยไทย. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 7(2); 160 – 182.
- ใจ อึ้งภากรณ์ สุชาชัย ยัมประเสริฐ และคณะ. (2544). *อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ชนัญสรุ อรนพ ณ อยุธยา เอกรินทร์ ต่วนศิริ ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (2562). *วิเคราะห์ภาวะอหังการระหว่างศาสนาในสังคมไทยผ่านการแสดงความคิดเห็นในสื่อออนไลน์*. สนับสนุนโดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) และ UNDP.
- ไทยพีบีเอส. (14 กันยายน 2562). “สมเด็จพระราชาฯ” ประทานคำปรึกษา “จุฬาราชมนตรี”. สืบค้นได้ที่ <https://news.thaipbs.or.th/content/284198>
- ไทยรัฐออนไลน์. (25 มกราคม 2562). พุทธ-มุสลิมร่วมเก็บศพพระครูประโชติฯ พบใช้ปืน 11 กระบอก ยิงถล่ม. สืบค้นได้ที่ <https://www.thairath.co.th/news/local/south/1479671>
- บรรพต ดันธีรวงศ์.(2562). ดุชฌญอ: ประวัติศาสตร์ความขัดแย้งและการรับรู้ถึงประวัติศาสตร์ที่ยังไม่ลงรอย. *วารสารสันติปริทรรศน์*, 7(3); 644 – 655.
- บีบีซี. (4 เมษายน 2020). โควิด-19 : ปีอาร์เอ็น ประกาศ “ระงับกิจกรรมทั้งหมด” เปิดทางภาครัฐจัดการไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ระบาดในชายแดนภาคใต้. สืบค้นได้ที่ <https://www.bbc.com/thai/thailand-52075202>
- ผกาวดี สุพรรณจิตวนา. (2561). การปรากฏและการให้ความหมายของมัสยิด : กรณีการต่อต้านการสร้างมัสยิดในพื้นที่อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน และอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง* 7(1); 1 – 30.
- พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2561). *सानเสวนาผู้นำศาสนา พระสังฆาธิการ และผู้นำศาสนาอิสลามกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติชายแดนใต้, รายงานโครงการ*.

- พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์. (2563). บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพ
ในชายแดนใต้: ศาสนสัญญาสู่สุขภาวะ. *รายงานวิจัย*
- พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์. (2564). พระสงฆ์กับอิหม่าม: เพื่อนรักข้ามศาสนา
เพื่อสันติภาพ. *วารสาร มจร.สันติศึกษาปริทรรศน์* 9(2); 494 – 507.
- มุสลิมไทยโพสต์. (7 มกราคม 2557). พุทธ-มุสลิม ร่วมฉลองอายุวัฒน
มงคล พระเทพศีลวิสุทธิ วัดดงเมืองบางนราฯ. สืบค้นได้ที่
<http://news.muslimthai.com/news/25680>
- ศูนย์ข่าวภาคใต้ สำนักข่าวอิศรา. (5 กรกฎาคม 2564). ปิดล้อม-ปะทะ
12 ชั่วโมงยังไม่จบ วิสามัญฯ 2 ศพ ที่เหลือยังสู้ต่อ.
สืบค้นได้ที่ [https://www.isranews.org/article/south-
news/south-slide/100185-shootingfightss.html](https://www.isranews.org/article/south-news/south-slide/100185-shootingfightss.html)
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (18 มกราคม 2562). สมาพันธ์ไทยพุทธ
ยะลา รวมตัวเรียกร้องเปิดศรัทธาไทยสากล-ที่พักสงฆ์ ใน ร.พ.ยะลา
เพื่อความเท่าเทียมเสมอภาค. สืบค้นได้ที่ [https://thainews.
prd.go.th/th/news/detail/TCATG190118211452265](https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG190118211452265)
- Barakat, Sultan., David Connolly, Frank Hardman & Vanita
Sundaram (2013). The role of basic education in
post-conflict recovery, *Comparative Education*, 49:2,
124-142, DOI: 10.1080/03050068.2012.686259
- Initiatives of Change. (2019). The Imam and the Pastor:
When Enemies Learn to Trust. Accessed by [https://
www.iofc.ch/stories/imam-and-pastor-when-enemies-
learn-trust](https://www.iofc.ch/stories/imam-and-pastor-when-enemies-learn-trust)
- Kickbusch, Ilona & Paulo Buss. (2011). Global Health Diplomacy
and Peace. *Infect Dis Clin N Am* 25; 601–610.
DOI:10.1016/j.idc.2011.05.006
- Lederach, John Paul. (2002). Five Qualities of Practice in
Support of Reconciliation Processes. In *Raymond G.
Helmick, S.J., & Rodney L. Petersen. (eds.) Forgiveness*

- and Reconciliation: Religion, Public Policy, & Conflict Transformation* (pp.193 -203). Philadelphia & London: Templeton Foundation Press.
- MacQueen, Graeme and Sata-Barbara, Joanna. (2000). Conflict and Health: Peace Building through health initiatives. *BMJ*, 321: 293-296.
- Marshall, Katherine. (2011). "A Discussion with Pastor James Wuye and Imam Muhammad Ashafa." Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs at Georgetown University. 31 October 2011. Accessed by <https://berkeleycenter.georgetown.edu/interviews/a-discussion-with-pastor-james-wuye-and-imam-muhammad-ashafa>
- Millican, Juliet. (2019). *Universities and Conflict: The Role of Higher Education in Peacebuilding and Resistance*. London and New York: Routledge.
- Piereder, Jinelle. (2014). The Imam and the Pastor: Attempts at Peace in Nigeria using Interfaith Dialogue. *Laurier Undergraduate Journal of the Arts* 1; 71-85.
- Vijay Kumar Chattu & W. Andy Knight (2019) Global Health Diplomacy as a Tool of Peace, *Peace Review*, 31(2), 148-157,
- The Imam and the Pastor. (2008). London, England: FLT Films.
- UN. (23 March 2020). Now is the Time for a Collective New Push for Peace and Reconciliation. Access by <https://www.un.org/en/globalceasefire>
- WHO. (11 March 2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. Accessed by <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>

ภาคผนวก

ก. กรอบแนวคิดและกระบวนการสร้างความปรองดอง

ภาพที่ 1: 4 ช่วงในการสานเสวนาและงานคลี่คลายความขัดแย้ง

ภาพที่ 2: กระบวนการขั้นตอนทำงานสานเสวนาของโครงการ

ภาพที่ 3: สานเสวนาระหว่างงาน “ปัน ปัน บุญ อ.ปะนาเระ” ณ ปัตตานี

ภาพที่ 4 : ถอดบทเรียนการทำงานบนฐานสุขภาพเพื่อสันติภาพ จ.สตูล

ภาพที่ 5 : กระบวนการค้นหาความจริง 3 ระดับเพื่อการปรองดอง

ข. ภาพกิจกรรมของโครงการ

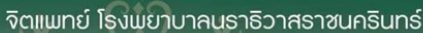

เพื่อนรักต่างศาสนา :
รับมือโควิดด้วยการแพทย์อิสลาม

ເວລາ 20.00 - 21.30 ມ.

ผศ.ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์

فڦنتر ايديتور

فڦندودوق ويلاية سمفادان سلاتن ممقوپاي جاتي دير ي
يغ بربيدا دري سكي ايتنيك (ชาติพันธุ์)، اكام دان بوداي بربنديغ
كاواسن-كاواسن يغ لاي. تتافي فربيدان سفرت اين تيدق
سهاروس مبيكن كونفليك، سلاكي تيدق دفرگونكن سباكي
اگيندا قوليتيك. اكام ممقوپاي فرانن خصوص يغ فڦنتيغ دالم
كونفليك، کران موغكين دفرگونكن اونتوق ممبغكينکن ايموسي
نيكاتيف سكيران اجاران اكام دفوتربليتن. سبايقن، اكام جوک
داقت برفرانن اونتوق مغور غکن كونفليك، اقيل سموا فيهق
مغيكوت اجاران اكام، دان برايئتراکسي (ปฏิบัติต่อกัน) دغن هاتي
يغ لمه-لمبوت سرت سماغت فرصحابتن (ไม่ตรีจิต).

Padtheera Narkurairattana ممبريكن فرهاتين خصوص
ترهادف اگيندا-اگيندا دان ترنفورماسي كونفليك (การแปลงเปลี่ยน)
دويلاية سمفادان سلاتن، دغن منجالنکن فروجيك
"ديالوگ فميمفين اكام (สนทนาผู้นำศาสนา) سبلوم اين. ملاوي
فروجيك اين، دداقتي بهوا سلاين فربوالن يغ برتروس-ترغ،
فرلو اد "ديالوگ فلفسنان (การสนทนาเชิงปฏิบัติ)" يايئت اکتیويتي
لاقغن برسام اونتوق مغور غکن جورغ فميسه. نامون اکتیويتي
برسام اين هاروس برمол دغن اکتیويتي يغ تيدق مغجوتکن
کومونيتي يغ مغناوت اكام برلاينن دان ماسيه اد کچوريگان
سسام سنديري. اکتیويتي برسام يغ بوليه دلقسناکن دغن بايک

دغن صفة كنيوترالن فوليتيك (เป็นกลางทางการเมือง) ترماسوق
أكتيوتي كصيحاتن دان قنيغاتن فكر جان (การส่งเสริมอาชีพ) دان
سباكين.

ستله فرو جيک ديالوگ ترسبوت، Padtheera ممولکن
کاجين فراقتیکل (การวิจัยเชิงปฏิบัติ) یغ برتاجوق "فرانن قمیمین
أکام دان قمینان کدماين دویلاية سمقادان سلاتن: فرجالنن
منوجو کصیحاتن (ศาสนสัจจรสฺสขภาวะ) "دغن مغمبیل مودیل
کاوان راقت برلأینن أکام (เพื่อนรักต่างศาสนา) یغدامیل دری
کاجین کیس (กรณีศึกษา) "إمام محمد اسفاء دان قادری James
Wuye" (อิหม่ามมุฮัมมัด อาชาฟา และศาสตราจารย์เจมส์ วูเย)
برموسهن دغن سنجات دمیدان فرغ دنيجیریا، تنافی کمدين
داقت کمبالي کفد أجران أکام، مناهن کبنچين دان برکنالن أنتارا
ساتو سام لأین، سهیغک منجادي کاوان راقت یغ بکرج سام
اونتوق ممولیهکن هبوغن أنتارا کومونیتی-کومونیتی یغ
مغانوت دوا أکام یغ برلأینن.

سمنتارا ایت، کادأن کونفلیک دویلاية سمقادان سلاتن
دجسکن اوله قیپیران وابق Covid-19. میثالن، ملايو مسلم یغ
قرنه بکرج دملیسیا دان فولغ کتانه ایر دقندغ دغن کبنچين
سباکي کلوستر (kuster, กลุ่มแห่งการระบอบ) . BRN قول
مغیشتیهارکن اکن مغهنتیکن سمو أوقراسي اونتوق ممبری
لالوان کفد تیندقکن قنچکاهن قیهق کراجان دغن سقنوهن. تنافی
قیهق کسلامتن ددایره کونفلیک (ฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่) ماسیه
ملاکوکن قغغوغن دان قغلداهن (การปิดล้อมตรวจค้น)، یغ ماسیه
اد کلان میبکن کماتین.

ولوباكيمان قون، قبيبيران وابق Covid-19 جوڻ
 ممقرليهتنن ڦرانن ڦروبائن دان كصيحائن عوام دالم ڦمبينان
 كهرمونين. توگس-توگس مريڪ دتريما اوله سموا ڦيهق ڪران
 مريڪ منجالنڪن توگس دغن برڦڱڱ ڪڏ ايتيڪا ڦروبائن
 (جรรยาابरणแพทย์) تنڦا ديٽڪريميناسي (ไม่เลือกปฏิบัติ). ولوفون
 دتغه-تغه ڪونفليڪ يڱ دهشت، مريڪ جوڻ هاروس منجالنڪن
 توگس منوروت اوندڱ-اوندڱ ڪمانسيان اُنٽارابغسا (กฎหมาย)
 (มนุษยธรรมระหว่างประเทศ).

Charnchai Chaisukkoson برسام Padtheera Narkurairattana
 مڱاداڪن ڦروجيڪ "ڪاوان راڦت برلأينن اُڪام: ڦارا ڦميمين دان
 ڦردامايين سرت كهرمونين (การถกข้อสันติภาพและความ)
 ڦردامايين سرت كهرمونين (ประดอง)
 دالم مشارڪه تهاڻي، مڱيڪوت موديل نيڄيريا دغن
 مڱونڪن كصيحائن سباڻي اڱيندا ڦڱڱڱ (ประเด็นข้อเสน).
 درڦد ڦلڦسنان ڦروجيڪ اين، دداڦتي بهوا ڦرتوڪارن فيڪيران
 سرت ڦمبلاجران مرنتس ڪاواسن دغن ڪلوار درڦد ڪاوسنڻ
 سنديري داڦت منيڱڪتن راس سلامت دالم مڀاٽڪن ڦنديرين.
 تيدق داڦت دنافيڪن بهوا ڦبيبيران وابق Covid-19 منجادي
 هلاغن اونتوق ڦلباڻي اُڪتيويٽي، نامون اي جوڻ ممبوك ڦلواڱ
 اونتوق مڀاٽڪن ڪڦري هاتينن دان ڦرصحابتن تنڦا مڱيرا ڦربيدان
 ڪڦرچيان. اد ڪڱياتن اونتوق مڱهنترڪن بارڱ-بارڱ ڪڦرلوان،
 سڦرت ڦرالٽن ڦنچڪاهن ويروس، بوڱوسن بارڱ ڪڦرلوانن (ญ)
 (ยังชีพ). اونتوق تولوڱ-منولوڱ دالم ڪسوسهن. ڦلڦسنان ڦروجيڪ
 (ผู้จัดทำโครงการ) يقين بهوا ڪرج-ڪرج بيدڱ ڪصيحائن د

تغه کونفلیک دافت ملاهیرکن کهرمونین. مک لاهیرله
 چادغن داسر (ข้อเสนอเชิงนโยบาย) اونتوق کهرمونین سفرت
 برایکوت: منچیتا کونسیف “کصیحاتن اونتوق کداماين”،
 ملاهیرکن سواسان کهرمونین دغن مغاداکن رواغن سلامت
 (พื้นที่ปลอดภัย) اونتوق برديالوك یغ بولیه برمولى قد مان-مان
 قریغکت، تراوتماں د قریغکت کومونیتی یغ سالیغ برگنتوغ
 دری سکی سوسیو-بودای (ทางสังคมวัฒนธรรม) دقریغکت
 قوست یغ لبیه لواس، کونسیف “کصیحاتن اونتوق کداماين”
 قزلو دکموکاکن، دان برتوکر-توکر قغالمن کرج-کرج
 کصیحاتن سبائی کرج تولوغ-منولوغ.

تریما کاسیه داوچکن کغد قنولیس یغ ممباوا کونسیف
 دان قغالمن یغ امت برمنفعة اونتوق مغاتسی قرقچاهن دغن
 اینسیاتیف (การริเริ่ม) یغ کریاتیف (สร้างสรรค์). دهارق اگر قارا
 قمباچ دافت ممیکیرکن ستراتیکی اونتوق ملاهیرکن کهرمونین
 (กลยุทธ์การปรองดอง) سلنجوتش دالم مشارکة.

ريڭكسن ايسيكٽيف

บทสรุปผู้บริหาร

يڭ ملاهيريكن ڦرڦچاهن يڭ سريوس دالم مشاركة تهاي سفرت يڭ ڊچرمينكن دالم ڦندريٽان يڭ كرونينڪ (เครื่องจักร) دويلايه سمقادان سلاتن، تله برويه منجادي ڦروسي منچيقتاكن كبنچين دري سكي اڪام، ايتنيڪ دان بوداي. سلاين كونفليك اين، ڦرڦچاهن دالم مشاركة تهاي دري سكي ادبولوڪي دان ڦنديرين ڦوليتنيڪ يڭ بريڏا. كونفليك دان ڦرڦچاهن يڭ دهشت اين برڦونچا درڦد حقيقة بهوا مشاركة تهاي تيدق ڦرنه مغمبيل ڦلاجران اونتوق مڱكاجي ڦيبب كونفليك يڭ سينر، اونتوق مپلسيكن مسئله درڦد اكر اومبيش، دان جوڪ اونتوق مغيغاتي ڦغالمن دان مڱاواسي اكر كونفليك دان ڦرڦچاهن بارو تيدق تيمبول. اوله ايت، كسن نيگاتيف ترهادڦ كصيحائن دالم مشاركة تهاي بوكن سهاج چدرا دان كماتين، تتافي ترماسوق جوڪ كچدران يڭ كرونينڪ دري سكي فيزيكل (ทางร่างกาย) دري سكي جيوا دان جوڪ دري سكي ڦرهوڱن يڭ موده ڦوتوس دان سوكر اونتوق دجالين سمول.

“كدامين دان كهرومين دالم مشاركة” بوليه دعبارتكن سنورڱ مانسي يڭ بايڪ كصيحائن، يايٽ ڦارا اغڱوت مشاركة ممڦوپاي ڦرهوڱن يڭ بايڪ، سقسام (เสมภาค) دان برم سرا (เปิ่นมิตรกัน) (MacQueen and Santa-Barbara 2000)، ڦڦراڱن دان كونفليك ميببكن كسن نيگاتيف سچارا لڱسوغ ترهادڦ كصيحائن ملالوي كڱانسن سچارا لڱسوغ سفرت

قنیمبکن دان قغبومن اتو قربواتن یغ مپیبن کچدرآن اتو کماتین. سلاین ایت، میکانیسمی (กลไก) ایکونومی، دان قلابائی میکانیسمی قرهبوغن مأنسی دالم مشارکة جوک تورو ت رجس. سباکی عقیبة، کسن نیگاتیف ترهادف سیستم کصیحاتن کراجآن دان مشارکة جوک تیدق دافت دایلقکن. اوله ایت، جلسله بهوا کصیحاتن دان کدماين اداله دوا قراکارا یغ برکایتن سچارا لغسوغ. کاجین یغدلاکوکن اوله Padtheera Narkurairattana دان Kothom Arya (2021) مقررلیهتنن قرانن یغدماینکن اوله قمیمقین اگام یغ برجابت تاغن دان بکرج سام اتس داسر قرحابتن سباکی کاوان بایک برلآینن اگام اونتوق ممبينا کدماين دان کهرمونین دالم مشارکة، دغن مغبونکن ایسو کصیحاتن سباکی آلت اونتوق منجالین، ممولیهکن اتو مغبوکهکن قرهبوغن مأنسی دالم مشارکة. اوسها این برتجوان منجادیکن قرهبوغن این چوکوف فلیکسیبل (ยืดหยุ่น) اونتوق هیدوف برسام اتس قربیدآن دغن مماهمی دان مغبرماتی سنتیف سوارا، تنفا ترقراغکف دغن کبنچین اتو ممندغ أورغ لآین سباکی موسوه. بودای دیالوک جوک قرلو دبينا اونتوق ممباحتنن اکیندا قرحمسئلن (ประเด็นปัญหา) سچارا مندالم سهیغک مماهمی کپنآن ترس (ความจริงแก่กันแท้) یغ مروفاکن قونچا قرحچاهن، دان دافت ممباوا کفد کهرمونین.

اونتوق موجودکن داسر (นโยบาย) ممبينا کدامين دان
کهرمونين دالم مشاركة يڭ برکسن، کومقؤلن کرج قروجيک اين
مغموکاکن چادغن داسر سفرت برايکوت:

1. منتفکن قغتهوان دان قروسیس فردامین دان کهرمونين
(การสร้างความปลอดภัยของสมานพันธ์) سباکي ساتو “قروسیس”،
بوکن “تيکنیک”، سچارا سباکي ميکانیسمی برسام دغن
مغکوناکن کونسیف “کصیحاتن اونتوق کدامين”، مغکالککن
قيلیدیکن دغن منیتیق برتکن قغلیباتن سموا قییهق (เน้นการมีส่ว
ร่วมของทุกภาคส่วน) اونتوق منچه لیغکارن ککانسن (ร่วม
แรง) درقد برولغ دان ممبیناسکن کدامين دان کهرمونين دالم
مشاركة.

2. ممبينا سواسان یغ سسواي اونتوق ملاهيرکن
کهرمونين دغن منجامين کبیباس دان کسلامتن، مغور غکن
فکتور یغ منجادي هلاغن، دان مغکالککن کرجسام اینستیتوت
اکام قریغکت تیغکي (inter-institutional religious collaboration) بأیک
دقزیغکت کبغسان مأوقون قریغکت ویلاية.

3. ممبوك رواغن (เปิดพื้นที่) اونتوق ممولیھکن قرهو غن
ددایره کونفلیک یغ دهشت، دغن مغکونکن قروسیس دیالوک
دغن هاتي یغ تربوک اونتوق منچاري جالن کلوار یغ منوجو
کدامين دان کعادیلن سچارا برتروسن.

4. مپوکوغ قروسیس فردامین دان کهرمونين دغن
مغکونکن مودال سوسیو-بوداي (ทุนทางสังคมวัฒนธรรม) دالم
کومونیتی، مغاکیهکن کواس (กระจายอำนาจ) دان سومبر

اونتوق ممبنتو أوسها منيڭكتن كصيحاتن دان موجودكن
كهرمونين درقد كومونيتي اكر اومبي دالم قلابكي بنتوق.

5. ممبينا رواغن كومونيكاسي دامى (พื้นที่สื่อสาร)

اونتوق مپوكوغ فردامين، يأت ممبوك رواغن، (สันติภาพ

سالوران دان فروسيس كومونيكاسي دامى اتس اساس فلاجران

دمى فروباهن يڭ كرياتيڤ (สนธิฐานการเรือนรู้) (สร้างสรรค์)

اونتوق مپوكوغ فروسيس فردامين دان كهرمونين

فڻنتر فنوليس

ٻوڪو چادغن داسر اين داقت دحاصيلڪن اتس كسدران يونيبرسيٽي ماهيدون ترهادف ڦرانن اينستيتوت ڦڄاچين تيڻي دالم برخدمت ڪڏ مشارڪه دان منونجوقڪن هلا. توجو يڻ سواجرن دان برمنفعا ڪڏ ڪمانسيان. دغن ايت، ڦيهق يونيبرسيٽي ممبريڪن بنتوان ڪاواغن ترهادف ڦروجيڪ اين، دان سنتياس ممبريڪن سوڪوغن دان چادغن يڻ مڱيلهامي ڪومڦولن ڪرج ڦروجيڪ اين. ڦروجيڪ اين جوڪ منداقت ڪرجسام درڦد سموا اورڻ يڻ ترليبت دالم ممبينا ڦرهيوغن، ڦردامين دان ڪهرمونين يڻ چوڪوڦ ڪوڪوه دان فليڪسيبل اوننوق ماجو ڪڏن سلنجوتن.

ولوقون ڦروسيس ڦردامين دان ڪهرمونين دالم مشارڪه تهاي بلوم براڪر اومبي دتانه اين، دغن اداڻ سوڪوغن درڦد يونيبرسيٽي دان سموا اورڻ يڻ ترليبت دالم ڦروجيڪ اين، بولييه دڪاتڪن بهوا بيبيت. بيبيت ڦردامين تله ڦون داقت دسماي. بيبيت. بيبيت اين اڪن داقت برڪمڻ ڦد ماس دڦن سڪيراڻ منداقت سوڪوغن دري سڱي داسر (การสนับสนุนทาง อยางเป็น) درڦد ڪراجان دان سموا ڦيهق سچارا لبيه ڪوڱرپٽ (นโยบาย ฐน) يڻ دسرٽڪن دغن ڪسوڱوھن.

ڪچيان يڻ تله دچاڦي دالم ڦلڦسنان ڦروجيڪ اين دديڪاسيڪن (dedikasi, อุทิศแด่) ڪڏ سموا مڱسا ڪڱانسان يڻ تيدق عاديل، دان دهارڦڪن سموڱ مريڪ منداقت ڪنتي روڪي دان ڦموليهن مرواه سرت ڪعاديلن سچقت موڱڪين.

سموڱ ڪسجهتران اتس اندا سموا.

کندوځن

فڅنټر اېډيتور	40
ريځکسن ايسېکټيف (บทสรุปผู้บริหาร)	45
فڅنټر فنوليس	49
کندوځن	50
مقدمة	51
فرمسألېن يځبر تيمبون	54
کادان فېبيران وابق دان فرقاځهن يځ سماکين سريوس	62
راځک تيوري دان فلقسنان	67
کصيحائن، کدامين دان کهرمونين	67
کاوان راقت برلأينن اکام دان کهرمونين	71
فلقسنان	79
چادغن دري سځي داسر	82
1 چادغن	82
2 چادغن	86
3 چادغن	88
4 چادغن	88
5 چادغن	89
لمفيران	91

مقدمة

ستله مجلس كبغسان اونتوق كأمين دان كترتين (คณะรัฐมนตรี, รักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ, คสช.)
جنرال فرايوت چان- أوجا مرامفس كواس قنتدبيران نگارا قد
22 مي 2014، قتا جالن (Road Map) قنتدبيران نگارا فصل قرتام
دتنتوكن، يأت اوسها قردامين اكن سگرا دلقسانكن دالم جگكا
2-3 بولن. اوسها اين برمول دغن قنوبوهن قوست قردامين
اونتوق ريفوماسي، بایك دفوست مأو قون دأیره، اونتوق
مغوراغن قربالهن دالم مشاركة برمول دري قريغت
كلوارك، كومونيتي، كمفوغ، مقيم، دأیره دان ویلايه، أكر مريك
يغ ممقويأي قنداغن يغربیدا (ผู้มีความคิดเห็นแตกต่างกัน)، دافت
برجومقا دان برديالوك اونتوق منچاري جالن فليسین برسام تنقا
قربالهن.

د سميغ ايت، مجلس كبغسان اونتوق كأمين دان
كترتين (خ.ص.چ)، مغلواركن قرينته نمبر 2560/3 يغرتاريخ
17 جنواري 2017 برکنان "مغقرقكن نگارا، ستراتيكي كبغسان
دان قمبينان قرقادوان (การขับเคลื่อนประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติและ)
قرينته اين مپاتكن بهوا، مسئله
قرقچاهن دالم مشاركة تهاي سوده لام وجود، دان منچادي
هلاغن اوتام ياكي قмбаغونن مشاركة مغيكوت قرينسيغ
هيدوف برسام سچارا دامی دان كحرماتن ترهادف كقلاباين.

فرينسيڤ هيڊوڤ برسام سچارا دامى دان كحرماتن ترهادڤ
 كڤلباڳين ڦول دمواتكن دالم ستراتيكي كبغسان 20 تاهون،
 تراوتم كراڱك كبودايان ڦركارا 9 تنتڱ ڦڱونان اسڦيق اڱام دان
 بوداي دالم ڦيلسين مسئله دان ڦمباغونن دويلاية سمقادان سلاتن.
 (كمنترين كبودايان، 2:2559)

يونيبرسيتي ماهيدون مېداري كڦرلوان اونتوق ممبينا
 كهرمونين دالم مشاركة تهائي، كران تله مليهت تندائندا
 كونڦليك يڱ مندالم دمان-مان سهاج سلام برتاهون-تاهون.
 اينستيتوت ڦڱاجين تيڱي جوڱ هاروس برڦرانن دان
 برتڱوڱجواب ترهادڤ مشاركة، تراوتم دالم حال ڦيلسين
 كونڦليك سڦرت يڱ تله دجلسكن اوله Juliet Milican (2019).
 Barakat et al (2013) جوڱ منڱسكن بهوا سيستيم دان اينستيتوت
 ڦڱاجين تيڱي يڱ بايڱ داڤت ممبنتو اڱڱوت مشاركة اڱر مريك
 برصبر دان برتوليرانسي ترهادڤ ڦربيدان دان هيڊوڤ برسام
 سرت ساليڱ مڱرماتي انتارا ساتو سام لايين. ڦد ماس يڱ سام،
 بليو جوڱ مڱيڱتكن بهوا سيستيم ڦنديڊيڱكن سرت اينستيتوت
 ڦڱاجين تيڱي سنڊيري جوڱ بوله منجادي ڦونچا باڱي كونڦليك
 يڱبرلاكو دالم مشاركة، سڱيران ڦراننڱ تيدق دڦرتيمبڱكن دڱن
 سيڱڦ تربوك اتو محاسبة سڦنڱ ماس.

يونيبرسيتي ماهيدون، ملالوي اينستيتوت حق اساسي
 مانسي دان ڦڱاجين دامى، برڦڱڱ ڦرنيڤيڤ ڦمبينان دامى
 دان كهرمونين برداسركن علمو يڱد ڦراقتيڱكن (งานปัญญา)
 (ปฏินิพัตติ, phronesis)، ياييت مڱاڦليكاسيكن ڦليڊيڱكن، ڦڱنھوان دان
 كلڱكاڦن ڦليڊيڱكن دالم ممبينا ذون سلامت (พื้นที่ปลอดภัย)
 اونتوق ڦروسييس ديالوڱ. اين برتجوان اونتوق منچاري چارا

فرمسألهن یغبر تیمبون

أقبیل مپیوت تنتغ کونفلیک یغبر أکر أومبی دالم مشارکة تهایی، فربالهن برداسرکن وارنا باجو دتغه-تغه ایبو کوت بیغکوک دان کونفلیک یغ دهشت دیلایة سمقادان سلاتن سلالون دامبیل سباکی چونتوه. ترداقت بایق فرسمأن أنتارا کدوا-دوا فریستیا این. یغ قنتیغ فونچا کونفلیک ترسمبوی دان ترسمادی دالم ایموسی دان فراسأن أورغ-أورغ یغ برموسهن. فیلسین مسئله ملالوی داسر (ᠮᠠᠯᠠᠯᠠᠭ) یغد لقسنأکن برصفة ککیاتن برسام سچارا فرموکأن، اتو فنوبوهن فوست فردامین (ᠣᠳᠤᠨᠠᠮᠢᠨ) یغ تیدق مغأوتامکن فروسیس فیلسین مسئله یغ مندالم دغن سمفورنا. اوله ایت، فیلسین کونفلیک قد تاهف یغ مندالم تیدق اکن ترجادی. فردامین مروفاکن چابران باکی داسر کراجأن سلام لبیه درقد دوا دیکد. سچق کونفلیک فولیتیک وارنا تیمبول قد تاهون 2005، دان ترچتوس کونفلیک کلومبغ بارو دیلایة سمقادان سلاتن قد 2004.

برکنأن کونفلیک یغ مندالم دیلایة سمقادان سلاتن، ساله ساتو کروکین بسر یغ تیدق داقت دنلی ایاله، فرهوېغن مأنسی یغ بأیک قد زمان دهولو تله برتوکر منجادی کچوریگان، کتیدق فرچیان دان کتاکوتن. کینی تیمبول لبیه بایق تند کبنچین أنتارا

قغانوت اُگام بودا دان مسلم، بأيك ددالم ويلاية سمقادان مأوقون دلو ار كاواسن بركنان.¹ كأدان بگيني سماكين هاري سماكين منمبهكن قبيب كبنجين باكيكن سكم دالم آفي. تمباهن قول، ، اينسیدن~اينسیدن ككانسن يڭ ممقربوروق كونفليك جوك برلاكو دري سماس كسماس، سقرت قنيمبكن اُتس سورڭ سامي كتوا بياراوان (เจ้าอาวาส) يڭ جوك دكنالي سباكي قمبينا دامى يڭ حرمتى بوكن سهاج اوله قغانوت اُگام بودا تتاقي جوك مسلم. دالم كجادين يڭبرلاكو قد 18 جنواري 2019 اين دسبواه بياراوان دويلاية ناراتيوات، سلاين كتوا بياراوان، سورڭ لاكي سامى د بياراوان بركنان توروت ترقربان. (Thai Rath Online, 25 Januari 2019; Khao Sod Online, 19 Januari 2019). سبلوم ايت جوك، قتنندا كونفليك دان فرقچاهن تله فون ترسيير كسكوله~سكوله سقرت دسكوله Hatyaiwittayalai دان سكوله Anuban Pattani اُقبيل كدوا~دوا سكوله تيدق مڭايدينكن قارا قلاجر مسلمة مماكى حجاب قد تاهون 2019. قد تاهون 2019 جوك ترداقت ساتو لاكي قتنندا كونفليك يڭ مريبق كقوست فروباتن يڭ سقاتوتن برسغسي سباكي كاواسن نيوترا ل انتوق تجوان كمأنسيان تنقا سبارڭ ديتكريميناسي (فيليه كاسيه, การเคหะแห่งชาติ). تتاقي سبهاكين قغانوت اُگام بودا تيدق برقواس هاتي دغن هوسقيتل جالا يڭ

¹ سيلاليهت لاقوران اوله Ekkarin Tuansiri, Don Pathan دان Anwar Koma (2018). Understanding Anti-Islam Sentiment in Thailand. Pattani: Patani Forum. ترداقت دالم وارسي بهاس تهاي دان بهاس ايڭكريس، يڭ منجالنكن كاجين كيس ددالم ويلاية سمقادان سلاتن دان جوك دلو ار كاواسن.

هان ممقويأي دافور حلال سهاج اونتوق فرخدمتن قارا قساكيت برأكام بودا دان إسلام (جابتن قرهبوغن عوام، 18 جنواري 2019). ولوقون قيهق قثوروسن هوسقيل تله منجلسكن ألسن دان كقرلوان دري سكي بلنجاوان يثترحد، أكيندا اين ماسيه ميغكوغ قراسان سستغه قثانوت أكام بودا.

سلاين ايت، ترداقت جوگ بنتاهن ترهادف رانچاغن قمبينان "ليغكوغن بودا ويلاية فطاني (พุทธมณฑลประจำจังหวัด) (ปัตตานี)" (أنتارا جنواري- فيبرواري 2014). بنتاهن اين داغكف اوله قثانوت أكام بودا سباكي ساتو قنچروبوهن دري سكي سوسيو-بودايا درقد مسلم. نامون كفاهمن قد تاهف ترنتنو سوده ترچافي بهوا ليغكوغن بودا سقاتوتن دبينا دالم تمفت يغبردكاتن دغن كومونيتي بودا، دغن قثانوت أكام بودا سنديري يغبورلو مغوتيف واغ درما اونتوق قمبينان.

ولوباكيما قون، أكيندا-أكيندا بركونفليك جوگ تله دسيبركن ملالوي ميديا مسسا (สื่อมวลชน) دان جوگ ميديا دالم تالين (สื่อออนไลน์)، دمان قيهق ماسيغ-ماسيغ ميبباركن بريتا دان معلومت سنديري. حال اين ميببكن كتيدق قرچيان أنتارا قثانوت أكام بودا دان مسلم ترسيير كبهاكين-بهاكين لأين دالم نكارا، سقرت يغ بوليه دليهت دالم كراقكن يغ ممبنته قمبينان مسجد دبهاكين أوتارا دان تيمور لأوت (ايسان) قد مچ 2015، دان دويلاية نان قد مي 2016، دويلاية موقداهان قد جون 2017، دان جوگ دخون-كين، ساكون ناكون، ناكون قانوم، دان چياغ-راي. دسمقيغ ايت، ترداقت تنتاغن ترهادف قراسهان حلال دويلاية

(วัดประชุมชลธารา) Prachumchonlathara دان كتوا سامي ويلاية
 (เจ้าคณะจังหวัด) นاراتิوات دغن إمام Imam Wae Asae Wae
 (อิหม่ามแหวอแซ แวมามุ) Mamu. کدوا~دوا توکوه ترسبوت
 مرو فکن صحابة قریب لام یغبرلأینن أکام، سهیغک مریک
 مندافت فغاوان سقنو هڤ درقد فغانوت أکام ماسیغ~ماسیغ (Thai
 Muslim Post, Januari 2016). هبوغن این بولیة دأ غکف سباگی
 مودیل قمیمقین أکام یغبر قرانن دالم قمیینان هبوغن یغ بأیک
 أنتارا فغانوت أکام بودا دان مسلم دکاواسن برکنان. تتافی
 مشارکة یغتلہ لام برقچه~بلہ عقیبة کونفلیک یغ دهشة سلام
 همقیر دوا دیکد (ทศวรรษ)، لبیہ بابق قمیمقین یغبر سماغت
 سفرت این ماسیہ دقرلوکن اونتوق ممولیہکن هبوغن یغ بأیک
 أنتارا قارا فغانوت أکام یغبرلأینن.

منوروت لاقوران قروجیک : دیالوک قمیمقین أکام أنتارا
 سامی دان قمیمقین اسلام دان هیدوف برسام سچارا دامی
 دو یلاية سمقادان سلاتن (พระสังฆาธิการ) สานเสวนาผู้นำศาสนา
 (และผู้นำศาสนาอิสลามกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติชายแดนใต้)
 دداقتي بهوا فجالینن هبوغن سرت قمولیهن کفرچیان أنتارا
 کومونیتی بودا دان اسلام دو یلاية سمقادان سلاتن دالم کونتيکس
 مشارکة یغ ماسیہ مندریتا دغن ککانسن. بوکن سهاج
 "قمیمقین" یغ دقرلوکن تتافی "أورغ تغه" یغ ممفو مغبوغکن دان
 منجمقوت کدوا~دوا فیهق اونتوق سریغ برسموک دان منجالنکن
 ککیاتن برسام یغ دافت بر اینترکسی. ککیاتن سفرت این برتجوان
 انتوق ممینا کفرچیان دان مغتالی أنتارا ساتو سام لاین دغن لبیہ

مندالم. کران اینسیدن~اینسیدن ککانسن تله مپیکن کچوریگان
 (Padtheera Narkurairattana, 2561) دان کبنچین أنتارا قغانوت
 أكام یغبرلأینن جوک منیغتک دالم باپق کیس (Chanansara
 2562). (Oranop Na Ayuthaya et.al., 2562) حاصل درفد قروجیک دیالوک
 یغسبوت دأتس منونجوقکن بهوا قپرتان دالم ککیاتن برسام
 داقت مغوراغن جوراغ قمیسه برداسرکن قریبذآن أكام، دغن
 شرط بهوا ککیاتن~ککیاتن یغد جالنکن برسام تیدق مپیغکوغ
 فراسان کومونیتی أكام، دان تیدق برچغکه دغن قرینسیف أكام.
 منوروت چادغن یغ قنتیغ درفد قروجیک ترسبوت، ککیاتن
 یغداقت دلاکوکن برسام ایاله اکتیویتی یغبرکأیتن دغن کصیحاتن
 دان فکرجان فوکاسیونل (การประกอบอาชีพ). اوله ایت، دالم
 کاجین سلنجوتن یغبرتاجوق : فرانن قمیمقین أكام دان قمبینان
 دامی دسمقادان سلاتن: قرجالنن أكام منوجو کصیحتن (บทบาท
 ผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพในชายแดนใต้: ศาสนาสัญจรสู่สุข
 2563) (ภาวะ) Padtheera Narkurairattana منجالنکن کاجین
 تیندقکن قپرتان. کاجین ترسبوت مندداقتی بهوا "دمینسی
 کصیحاتن (มิติทางสุขภาพ)" ادکه کونچی اوتام یغ داقت ممباوا
 کقد اینترکسی دغن أمت برکسن، تراوتامش دالم قمبینان رواغن
 (การสร้างพื้นที่) یغ ممبولیهکن کاوان~کاوان لام یغقرنه أقرب
 داقت منجالینکن قرهوغن سمول، دان منمبهکن قلواغ انتوق
 منداقت کاوان بارو (เพิ่มโอกาสสร้างเพื่อนใหม่) یغبرلأینن أكام
 اگر داقت بکرج سام. حال این بولیه دمولکن درفد دمینسی
 کصیحاتن یغ تیدق داقت دقیسهکن درفد کدمااین دان کهرمونین.
 دسمقیغ ایت، دداقتی بهوا "مودیل کاوان راقت برلأینن أكام
 (โมเดลเพื่อนรักต่างศาสนา) (Padtheera Narkurairattana, 2564:)

497) سفرت یغبر لاکو دنیجیریا أنتارا امام محمد اسفاء دان قدری James Wuye یغ تله دجادیکن فیلم دوکومینتاری یغبر تاجوق "The Imam and the Pastor" مروکُن مودیل یغ قنٹیغ این بولیه دگونکن انتوق مغتاسی کونفلیک دهشت یغ ملیتکن قمبونهن. مودیل این جوک ستروش دافت ممباو کفد قمولیهن قره بوغن انتوق سالیغ برماعف ماعفن دان بکرج سام برداسرکن قرحابتن دان کفرهاتینن. دالم حال این، قرینسیف أجران اگام دگونکن سباکی قغقرق اوتام اونتوق مروبّه سترو دجادیکن کاوان. قروجیک کاوان رافت برلأینن اگام مغگونکن قاعده ترسبوت دغن دکابو غکن دغن أسقیک کصیحاتن أکر لیه برکسن.

ولو قون دافتن کاجین دان چادغن درقد قیلیدیکن ترسبوت برداسرکن قرحابتن درقد قارا قمیقین اگام، أنتارا قگاوی قروبوتن دان کصیحاتن عوام، دان جوک قسرت قروجیک قیلیدیکن یغ لاین، رامی اورغ ماسیه میداری چابران دالم منجادی هبوغن أنتارا قمیقین اگام دان قغانوت اگام یغبرلأینن دویلائیة سمقادان سلاتن. حال این کران بلوم اد سسیاق یغ دافت منجامین کسلامتن قارا قمیقین اگام. قمیقین مسلم ماسیه منجادی ساسران ککانسن دری سماس کسماس. اوله ایت، قراولن یغ مرنتسی کومونیتی اگام یغبرلأینن قول منجادی چابران امت بسر، دغن دمکین، قروجیک کاوان رافت برلأینن اگام قد 2020-2021 دجادیکن دغن قنوه قرحاتین دان مغاوتامکن کرج لاقغن انتوق ممبينا کفرچیآن. قد ماس یغ سام، مودال سوشیال دری سگی بودای سرت جاریغن مشارکة (جاریغ، social web، ໒໐໒໑) یغ چوکوف کوکوه یغ دافت منچکه بهای یغ موغکین برلاکو دالم قلعسنان قروجیک ترسبوت.

سلاين چابراڻ تنتڻ ڪسلامتن، ڪونٽيڪس ڦوليتيڪ دان دان
 ڦنتدبيران دڦوست جوڳ مروفڪن ساتو لاڳي چابراڻ يڻ هييت.
 ڪونفليڪ دان ڦرڦچاهن مشارڪه دسمڦادان سلاتن تيڊق بوليه
 دڦيسهڪن درڦد ستروڪتور مشارڪه ڦوليتيڪ نڱارا تهاي يڻ
 مڱومڦولڪن سڱل ڪواس دڦوست. ڦد ڪتيڪ ڦروجيڪ اين سداغ
 دلڦسناڪن، تيمبول ڪونفليڪ ڦوليتيڪ رونچيڻ دايبو ڪوت.
 ڦمودا. ڦمودي ڪنراسي بارو يڻ ترديري درڦد ڦلاجر سڪوله،
 مهاسيسوا. مهاسيسوي دان رعيت جلات مڱاڊڪن تونجوق
 ڦراساڻ دان منونتوت ريفوماسي ستروڪتور مشارڪه ڦوليتيڪ
 اونتوق مڱوراڱن جورڱ ڦميسه (ความเหลื่อมล้ำ)، منيڱڪتڪن
 ڪعاديڻ سوشيال سرت ديموڪراسي. تتاڦي تونوتن. تونوتن
 اين تيڊق دهيراوڪن اوله ڦيهق برڪواس. سباليقڻ، ڦيهق برڪواس
 مڱوڪن ڪڪراسن انتوق ممبوبرڪن ڦارا ڦتونجوق ڦراساڻ دان
 منڱڪڦ سڱومله بسر ڦميمڦين ڪراڦڪن ڦمودا ترسبوت. ڦد ماس
 يڻ سام سيسٽيم ڪهاڪيمن يڻ مميق ڪڦد ڪراڱاڻ منمبهڪن
 ڪچوريڱاڻ دان ڪتيڊق ڦرچيان مشارڪه، دتمبه دغن ڪيبباسن
 ميڊيا يڻ سماڪين ترڪوڱوڱ. ڦيپيران بريٽا. بريٽا ڦلسو اوله
 ميڊيا اونتوق ممبڱڪيتڪن ڪبنچين مڱعقيبتڪن ڦرچاهن يڻ ترسيبر
 لواس دالم مشارڪه. مسئله اين برسماڻ دغن ڦغالمن، ايڱاڻن دان
 ڦراساڻ ڦندودوق ڪاواسن سمڦادان سلاتن سهيڱ سستڱه اورڱ
 مڱاڻڪن بهوا، "مسئله ڦوست اياله مسئله ڪتيڊق عاديڻ يڻ اورڱ
 دالم تيڱ ويلايه سمڦادان سلاتن سوده لام منديٽا سلام اين."

كأدان قیپیران وابق دان قرقچاهن یغ سماکین سریوس

قد هجوغ تاهون 2019، سجنیس قپاکیت یغد سببکن اوله
فیروس بارو ترچتوس دبندار ووهن(Wuhan) چینا. رامي اورغ
دجغکیت این دان منیغکل دنیا، دان قپاکیت این سلنجوتن
دسیبرکن کتمفت. تمفت یغ لاین، ترماسوق تهایلیند. تتافی
مشارکة تهایی دان جوک مشارکة دنیا تیدق بگیتو میداری بتاف
بهایی قپاکیت بارو این. قد 11 ماچ 2020، قغاره قرتوبهن
کصیحاتن سدنی (WHO: بدان قروبائن دنیا) مچاکو کسپلاقن دالم
قنیلین کأدان سچارا رسمی، دان مغيشتهارکن قپیران فیروس
کورونا سباکی "وابق بسر (pandemic)" ستله فیروس ترسبوت
مریبق ک 114 بواه نکارا دان منجغکیتی لبیه درقد 118,000 اورغ
دان مپیبنکن کماتین تیدق کورغ درقد 4,291 اورغ (WHO, 11
Mac 2020)، ترماسوق جوک تهایلیند.

قد اولن، قپیران وابق دتهایلیند داقت دکاوال
دکاواسن. کاواسن ترنتنو سهاج، دان این داغکف سباکی ساتو
کجیان یغ قاتوت دفوجی. نامون، ستله ایت کجیان این قول
منجادی فراغکف (წაბჭი) دالم قغوروسن کاوالن وابق ستروسن.
قپیران وابق دوپلاية سمقادان سلاتن بوکن سهاج منجسکن
کصیحاتن قارا قساکیت، تتافی هبوغن یغ سوده نیقیس أنتارا
کلاغن اورغ تمقاتن فون توفوتوس مغيکوت کیس. کیس دباوه
این.

1. ڦيپيران وابق ځلومبغ ڦرتام دويلايه سمقادان سلاتن، سبهاځينځ دسببکن اوله ځکرج تهاي دمليسيا يځ باليق کتانه اير. ڦارا ځکرج اين کبايقکنځ مسلم، دان مريک ترڦقسا ملالوي ڦلباځي هلاغن دري بايق سځي، سڦرت ڦراتوران اونداغ~اونداغ يځ کنت، تيندقکن ڦنچځاهن وابق اوله کراجان، ڦغاوالن وابق دان ڦنريمان مشارکه. اوله ايت، اد اُنتارا مريک يځ مځيلقکن هلاغن~هلاغن اين دغن مپلودوف ماسوق کتهایليند دغن ملاريکن ديري درڦد ڦيهق کسلامتن تهایليند. ڦيپيران وابق دسلاتن تهایليند جوځ سماکين سريوس عقيبه کاوالن دان ڦمنتاوان ڦيپيران ڦباکيت يځ تيدق کنت. تريات سبهاځين درڦد ڦارا ځکرج تهاي يځ باليق دري مليسيا ممباو ويروس دان مپيپکن ڦيپيران ددايره اين. حال اين ڦول منيمبولکن کبنچين ترهادڦ ڦارا ځکرج دان جوځ کومونيتي مسلم ايت سنديري. دسمڦيځ ايت، اروس ڦراسان نيکاتيف دچيقتاکن اوله ميديا مسسا دان جوځ ميديا سوشيال يځ منيمبولکن کبنچين ترهادڦ ڦارا ځکرج يځ ڦولغ کتانه اير سچارا کسلوروهن.

2. تيندقکن کاوالن ڦيپيران وابق اوننوق ځلومبغ سلنجوتځ سهيځځ هاري اين مپيپکن ڦرڦچاهن دالم مشارکه دغن ملواس ايکوران کسيلاقن دالم ڦغاوالن، سڦرت تيندقکن دري سځي اونداغ~اونداغ، ڦغوات کواسان اونداغ~اونداغ يځ تيدق عاديل، ڦيپيران واکسين يځ تيدق مپلوروه، بنتوان اوله کراجان (ᠩᠠᠵᠠ) يځ تيدق مپلوروه، ڦنوتوفن کمڦوغ سرت~مرت تنڦا ڦرسيافن يځ سچوکوفځ، دان لاین~لاین لاکي. تمباهن ڦول، جومله ساکيت يځ ڦرلو دراوات برتمبه دغن اُمت ڦست، سهيځځ

تیدیق دافت دتاغنی اوله سیستم کصیحاتن عوام یغ سدیا اد. اوله ایت هوسفیتل~هوسفیتل لاقغن (โรงพยาบาลสนาม) فرلو دبوک دالم کأدان سرب ککوراغن این. تتافی این قول مپیکن راس تیدیق قواس هاتی أنتارا کلاغن رعیت، تراوتامش دویلایه سمفادان سلاتن یغ قنوه دغن هلاغن. علمو قغتهوان قروباتن مودیرن (การแพทย์สมัยใหม่) اد أسفیک یغ تیدیق سسواي دغن قرینسیف اگام، مانکلا کومیتی تمقاتن لبیه مغاوتامکن قروباتن ترادیشیونال اسلام. قروباتن الترناطیف (การแพทย์ทางเลือก) یغ لاین جوک تیدیق مندافت قرهاتین یغ سواجرش درقد کراجان. کباپکنش کومونیکاسی هارین دجالنکن دالم بهاس تمقاتن، دان خبر اغین یغ منجسکن کفرچیان ترهادف واقسین جوک دسیبرکن. کأدان قول دبوروکن لاکي دغن اداش بریتا مغنای قنریما واقسین یغ تله ماتی. فرکارا~فرکارا سفرت این تنتو منجادی جابران باکی قغاوالن وابق ددایره این. تیندقکن جوک دامبیل اوله فیهق برکواس اونتوق مغهنتر قگاواي کصیحاتن عوام کرومه~رومه اورغ کمقوغ دان منچانت نام~نام اورغ یغ سوده دسوننیک واقسین. این قول مپیکن کأدان سماچم قربندیغن بیلاغن قنریما واقسین أنتارا کومونیتی. سستغه لاراغن یغد کلوارکن اوله فیهق برکواس ادکلاش منجادی هلاغن باکی اورغ اسلام اونتوق مخرجاکن عبادة. عقیتش قپیبران ویروس دستتغه کومونیتی مسلم لبیه تیغکی درقد کومونیتی قغانوت اگام بودا. دغن ایت، کدوا~دوا کومونیتی سماکین برجاوهن دان تیمبول فراسغک أنتارا ساتو سام لاین.

3. أوفراسي فثغو غن سرت فثلداهن (การปิดล้อมตรวจค้น)

دان فمبونهن لو ار بيدا غ كحاكيم (การวิสามัญฆาตกรรม)

دتغه-تغه كريسيس Covid-19 د ويلاية سمفادان سلاتن، تراوتام

دالم بولن جون-سيقتيمبر 2021، تيدق بگيتو دبريكن فرهاتين

اوله مشاركة تهائي سچارا عموم، تتافي اين اداله ايسويغ فنتيغ

باغي مشاركة ملايو مسلم. تمباهن قول، قد تغل 23 مچ 2020،

ستيا اوسها اكوغ فرتوبهن بغسا-بغسا برساتو مئغسا اكر

سلوروه دنيا مئهنتيكن فثراغن اونتوق برساتو تناك مناغني

Covid-19 (UN. 23 Mac 2020)، تتافي دسفن اين دساهوت اوله

BRN سفيق سهاج. ملالوي فغيشتهاران يغبر تاريخ 3 افريل

2020، BRN مئومومكن بهوا اورگانديساي ترسيوت اكن

مئهنتيكن سكل اوفراسي كتنتران دديره كونفليك سلاكي تيدق

دسرغ اوله فيق لاوان (BBC, 4 April 2020). فغيشتهاران اين

منونجوقكن بهوا BRN مئوتامكن اسفيك كمانسيان دان جوك

كرج-كرج كصيحاتن، يغ منچرمينكن بتاف فنتيغ كصيحاتن

اونتوق كدامين. نامون دمكين، فيق كسلامتن دديره كونفليك

(ฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่) تيدق مپاهوت كسان فرتوبهن بغسا-بغسا

برساتو، سقرت يغ بوليه دليهت درقد لامن سساواغ (page)

فوست فرهبوغن عوام، فاسوقكن فنجاك كسلامتن دالم نكري،

بهاكين 4 دفن (กองอำนาจการรักษามั่นคงภายในภาค 4 ส่วน)

Mejar (ISOC) اتو หน้

General Pramot Phrahom-in (พล.ต.ปราโมทย์ พรหมอินทร์)،

ISOC 4 دفن 7 افريل 2020 سقرت بريکوت :

نڀارا ڦرلو مڱوات ڪواسڪن اُونداغ~اُونداغ ترهادڻ
سٽيڻ ڦنجيناڀه ڀڃ ملاڪوڪن جناڀه انتوق منجاڳ ڪترتيبڻ
دالم نڀارا تهاڀ. سبارغ بنڄان اتو بڀهاڀ ٽيڊق بولڀه
ڊڄاڊيڪن اَلسن انتوق مڱيلقڪن ڊري سڪي اُونداغ~اُونداغ.

(BBC, 4 April 2020)

اوله اڀت، اُوڦراسي ڦڦڦوڱن سرت ڦڱلڊاهڻ، ڊان جوڳ
ڦمبونهن لوار بڀڊاڱ ڪحاڪيمن ماسيڀه تروس برلاڪو سماس
ٽينڊقڪن ڪاولن سڊاڱ ڊلقسانڪن، سڦرت ڦڦڦوڱن سلام 12 هاري
ڊان ڦمبونهن لوار بڀڊاڱ ڪحاڪيمن 4 اُوڦڱ ڦڊ اَخير جولاي 2021

(Pusat Berita Selatan, Isra News Agency, 5 Julai 2021)

ڪٽيڱ~ٽيڱ ڦرڪارا ڊاٽس مڀيڪن ڪڦرڇيان ترهادڻ نڀارا سماڪين
برڪوراڱن، ڊان ڪڦرڇيان ڀڃ نيڦيس اُنٽارا ڪومونيٽي ڀڄبرلاڀين
اَڱام جوڳ ترڄروموس ڪڦڊ تاهڦ ڪريسيڀس.

راڭك تيوري دان قلقسنان

كصيحاتن، كدامين دان كهرمونين

منوروت MacQueen and Santa-Barbara (2000)، قفراغن
دان كونفليك يڭ مڭگونكن كڭانسن ترهادف توبه بدان مأنسي
سچارا لغسوغ، سقرت قنيميقن، قغبومن، اتو قروبواتن يڭ
مېبېكن كچدرآن اتو كماتين، اكن منجسكن ميكانيسمي
ايكونومي، ميكانيسمي قرهيوغن مأنسي، دان حوك ميكانيسمي
(กสไก) كصيحاتن عوام نكارا دان مشاركة. جلسله بهوا
كصيحاتن دان كدامين مروڤكن فركارا يڭ اد هيوغن سچارا
لغسوغ، كران بركايتن دغن قكاواي قروبواتن دان كصيحاتن
عوام يڭ برقرانن قننتيغ دري سكي كمانسيان دميدان كونفليك
دان قفراغن. دبايق دايره كونفليك، مريك جوڭ برقرانن دالم
ممولكن قروسييس قمبينان دامني دغن اداڭ سكوراڭ-كوراڭ
5صفة سقرت بريكوت، يآيت :

1. كبوليهن دالم قغوروسن كونفليك (การจัดการความ) การจัดการความ
(ขัดแย้ง) ملائوي داسر ديقلوماتيك (นโยบายการทูต) اونتوق
كصيحاتن دان قروبواتن. (Kickbush & : Chattu & Knight, 2019)
(Buss, 2011)

2. ڦرقادوان دالم ملقسناکن توکس سچارا برکومڦولن، تراوتامش دالم ماس کریسیس یغ منجسکن کصیحاتن. ڦکاواي ڦروبائن دان کصیحاتن عوام دبریکن کواس اونتوق ممبوات کڦوتوسن، دان بولیه بکرج دغن بیبس، کران توکس مریک برکایتن دغن کصیحاتن، کساکیتن دان جوک سوال هیدوف-ماتي مأنسي.

3. ڦکاواي ڦروبائن دان کصیحاتن عوام ممڦوپای کبولیهن اونتوق مغبوغن کومڦولن-کومڦولن یغبرلأینن دري سکی اینتیک (ชาติพันธุ์)، کلس سوشیال (ชนชั้น)، اکام اتو ڦربیدان دالم حال-حال یغ لاین. اوله ایت مریک بولیه برقرانن اونتوق ممولیهکن ڦهبوغن دغن مځونکن میکانیسمی کادان دان توکس دالم بیداغ کصیحاتن، ڦروبائن دان ڦمولیهن.

4. م مڦوپای لیکتیمسی (legitimasi) دري سکی اوندغ-اونداغ، ڦغالمن دان کڦاکارن دالم بیداغ کصیحاتن.

5. مروڦاکن ڦکر جان یغ ممڦوپای سیکڦ یغ تکس ترهادڦ اینیکا کرج (จรรยาบรรณวิชาชีพ) اونتوق منجاک کصیحاتن دان مراوات اورغ یغ چدرا مځیکوت اوندغ-اوندغ کمانسیان انتارا بغسا (International Humanitarian Law) تنفا دیتکریمیناسی (สิทธิมนุษยชน) دان تنفا ممبیداکن سیاف موسه.

ترداقت باقی کیس یغ منونجوکن بهوا ددایره کونڦلیک، اینسیاتیف (การรื้อเริ่ม) یغ لاکوکن اوله ڦکاواي ڦروبائن دان کصیحاتن عوام برجای مځهننیکن کونڦلیک دان ڦراغن. میثالن ڦد تاهون 1980-آن، دتغه-تغه ڦرغ سودارا دان ڦرتمڦوران یغ سریغ برلاکو دایلسلفادور (El Salvador)، یونسیف

UNICEF: أوركانياسي يڭ ممبنتو كڤد كانق~كانق يڭ تيڭكل
 دنكري يڭ هنجور) دان كرجا كاتوليڪ دان قرتوبهن~قرتوبهن
 لاین برأوسها برونديڭ دغن كراجان دان فيهق قمبرونتق دالم
 حال قنجگان كصيحاتن كانق~كانق سباكي اڳيندا اوتام. حاصيلن
 كدوا~دوا فيهق ممبريكن لالوان كڤد قڭاواي قروبائن دان
 كصيحاتن اكر مريك داقت منجالنكن توڭس دغن سلامت. مريك
 برستوجو مڭاداكن گنجاتن سنجات (การหยุดยั้ง) سلام تيك هاري
 ستيڤ تاهون سڭق 1985 هيڭك 1992. ستروسن، اينسياتيف
 ترسبوت ممباو كڤد فروسيس دامى، سهيڭك فرستجوان دامى
 دتندا تاڭني قد تاهون 1992 يڭ ممبوليهكن كانق~كانق سرامي
 300,000 اورڭ منداقت سونتيقكن وكسين اونتوق منچكه قپاڪيت
 قوليو (Polio) دان سباگيش. (MacQueen & Santa-Barbara,)
 (2000:294)

دڤيليفينا، فاسوقكن قروبائن يڭترديري درقد دوكتور،
 دوكتور كيكي، فاكر قمباغونن مشاركة، جورو راوت، دان
 قلاجر قروبائن دتوبهكن. مريك ممبنتوق كومقولن كچيل~كچيل
 اونتوق ملاوات تمقت~تمقت برجاوهن اتو ترڤينچيل اونتوق
 ممبريكن فرخدمتن كصيحاتن كڤد قندودوق يڭ ملاريكن ديرو
 درقد قفراغن دان قرتمفوران سهيڭك مريك تيدق اد تمقت
 تيڭكل. اينسياتيف اين داقت منيڭكت كسدارن تنتغ حق اساسي
 مأنسي، دان ستروسن ملاهيركن كركن اونتوق منونتوت
 كداماين دان كعاديلن باكي مريك. (MacQueen & Santa-Barbara,
 (2000: 295)

ساتو لاڳي چونڌو ڀڃ ڦٽيڻ اڃا به اڻسڀاڻي ڦڪاڙي
 ڦروباڻن دان ڪصيحائن عوام اونٿو ڪصيحائن ڀڃ لڀيه باڻيڪ
 دان ڪهرمونين ڊڪرواٽيا (Croatia) ڀڃ منڊريٽا دڻ ڪونفليڪ ايتنيڪ
 دهشت ڀڃڻجڻاڻن اوله ايت رامي اورڱ مڱالمي مسئلہ
 ڪصيحائن جيوا دان ڦڀاڪيت-ڦڀاڪيت لائين ڀڃڻوڻچا درڦڊ،
 اُنٿارا لائين، تڪانن جيوا، ڪٽاڪوٽن، ڦنڊريٽان عقيبه ڪهڀلاڻن
 اُڱوٽ ڪلوارڪ، ڪمارهن، مشارڪه ڀڃ ساليڱ تيڊق ڦرچاي، تباد
 ڪٽناڻن جيوا دان سباڱيڻ. WHO (اورڪانيساس ڪصيحائن دنيا)
 دان اڱينسي-اڱينسي برسڪوٽو دري ايڱگريس (Inggeris) ڀڃڻ
 ٽافق ڊبوسنيا (Bosnia) دان هيرزيگووين (Herzegovina) بڪرج سام
 اونٿو ڪصيحائن سباوا ڀڃڻ اڱينسي ڪصيحائن عوام
 سباڱي ڦڱرڪ اوتام. ڀڃڻ ترسبوت منجانلڪن توڪس دالم بيدڱ
 ڪصيحائن ٽٽڻا سباڱ ڊيٽڪريميناسي دري سڱي ايتنيڪ. آخيران
 ڦميسه ايتنيڪ ڦون برانسور-انسور هيلڱ دڻ "مليٽس ڦرچاهن
 ايتنيڪ (การข้ามการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์)" ڪڦڊ "ڦرهبوڻ ايتنيڪ
 (2000: 320-321 MacQueen & Santa-Barbara) (ชาติพันธุ์สัมพันธ์)

كاوان راقت برلأينن أكام دان كهرمونين

"فرصايتن" مروفاكن ترس اوتام يڭ مغقرقكن كاوان

راقت برلأينن أكام يأتيت إمام مجمد أسفاء دان قادري James Wuye، اونتوق ممقلاجري دان منجاديكن "موسه" دميدان قرغ يڭ ساليڭ ممبونه كران قريبدان أكام، كقد كاوان قريب دالم كرج قموليھن قريھو غن (สนามของการทำงานฟื้นฟูความสัมพันธ์) أنتارا دوا كومقولن مأنسي يڭ مغانوت أكام برلأينن، يأتيت "كريستيان" دان "إسلام" دباھاكين نيجيريا (Nigeria). دسيني، "فرينسيڤ دان أجران" دالم كدوا دوا أكام يڭد أنوتي اوله فيھق ماسيڭ-ماسيڭ دجاديكن سباكي "ألت (เครื่องมือ)" اتو "غڭكيلن (เสียงเรียก)" اونتوق مينينجاو كمبالي (ตำรวจตรวจสอน) فراننن سنديري سباكي اورغ برأكام يڭ ھندق منوروتي جالن قارا رسول يڭ تله فون ممبريكن كاريس قندوان كقد مأنسي انتوق هيڊوف برسام سچارا دامى.

نكارا نيجيريا ترلتق دبنوا أفريقيا (Afrika). 50 فراتوس درقد قندودوقن مغانوت أكام إسلام، مانكلا 40 فراتوس مملوق أكام كريستيان (Bennett، 2012). مسئله كوندفليك أنتارا مريك يڭ مغانوت أكام يڭبرلأينن اين برقونچا درقد داسر قچه دان قرينته دباوه قنجاھن بارت. اقيل كمريكان دچاقي، قلاباكي كومقولن برأوسھا انتوق ممڭ كواس قوليتيك. فيھق قغانوت أكام كريستيان براس تيدق سلامت كران مسلم لبيھ بركواس درقد مريك. مك ترجاديله فروبوتن كواس قوليتيك دان دأيره قمرينتاھن. سلوم كمريكان، مسلم دتكن اونتوق تيڭكل دباھاكين

اوتارا، مانكلا قغانوت كريستيان يڭ راقت دغن قنجاهه قول
 مغواساي بهاكين سلاتن يڭ كاي دغن سومبر عالم يغبړنيلي
 تيځني، اوله ايت قرچاهن ايتنيك جوڭ سماكين مموچق سنله
 كمرديكان دچاقي، برابريځن دغن جورغ قميسه دان كتديق
 عاديلن يڭ سماكين منجادي~جادي. تمباهن قول، كصبران
 ترهادف قربيدان حوڭ سماكين منورون. كچوريگان انتارا ساتو
 سام لاین يڭ سديا اد كيني دتمبهكن دغن فكتور اځام دان ايتنيك،
 دان اخيرن ممباو كډ كنگاغ دان قغكونان ككراسن اونتوق
 بونه~ممبونه. (Piereder, 2014)

قد تاهون 1992، كونفليك اځام سماكين دهشت دكاواسن
 زوځون كاتف (Zongon Kataf) يڭد ديامي اوله قادري Wuye
 دان امام اسفاء.

قادري James Wuye اياله انق سورغ عسكر، يڭد بسرکن
 مغيكوت چارا گريجا باقتيس (Baptis). كمدين بليو منداقت
 قنديديكن دسكوله كاتوليک، دان دسيتو بليو منجادي سورغ
 كاتوليک (Marshall, 2011). اقبيل سوده ديواس، بليو هيډوف
 برفويا~فويا، مينوم بايق ارق دان برسرونق دغن قرامقوان. فد
 سوات هاري بليو تراس منداقت قغكيلن دري توهن (Calling
 from God) اگر مځعبديكن ديري انتوق توهن، سهيځك كمدين بليو
 قد هجوڭ ديك 1970~آن James دان راكن~راكنش مپداري
 قموتربليتن اځام، لالو مريك ممبوات كڅوتسن انتوق مپداري
 اځكاتن برسنيات قمودا كريستيان قد 1922 (The Imam and
 Pastor, 2008). قد تاهون ايت قغكونان كځانسن دان قمبونهن
 انتارا قغانوت اځام يغبړلآينن ترچتوس دغن دهشت.

امام محمد اسفاء قول سورغ للاكي يڭ قواوت اځام،
 دلاهيړكن دان دبسرکن دالم كلوارك قميمقين اځام سچارا

تورون-تمورون. بليو سنديري مروفاكن كنراسي يڭك~13 دالم
 كتوروننڭ يڭ ممڭ جواتن سباڭي إمامي. قد زمان ايت قغاروه
 أليران "سلفي" سفرت د عرب سعودي اتو دمصر سماكين
 ملواسكن قغاروهن أتس مسلم دنيجيريا. أليران اين أمت
 مغاوتامكن فپرتان دالم بيدڭ قوليتيك، مشاركة دان إيكونومي.
 سيڭف سفرت اين بريذا درقد كنراسي باف إمام اسفاء يڭ
 مروفاكن "صوفي" يڭ لبيه مغاوتامكن قرينسيڭ مورال
 (พลัทธิธรรม) سرت تفسيران أجران أكام دغن چارا دامى درقد
 فپرتان دالم اڭيندا سوشيال اتو قوليتيك.

قد زمان رماچ، إمام اسفاء سنديري منجادي ستيا أوسها
 أڭوڭ فرتام باڭي فريسيدين بليا مسلم نيجيريا. كرج اوتام
 فرساتوان ترسبوت بركايتن دغن فپيران شريعة، قميلان
 قرينسيڭ اسلام يڭ سبنر، دان فرساتوان اين جوڭ مننتڭ أكام
 كريستيان (Marshall, 2011).

قد 1992 جوڭ James Wuye دان محمد اسفاء منچابركن
 دييري دالم ميدان فرڭ. James Wuye كهيلاغن سبله كاكيڭ دميدان
 فرڭ، مانكلا محمد اسفاء قول كهيلاغن سورڭ مينتور (mentor،
 ที่ปรึกษาทางจิตใจ) يڭبرأوسيا 70 تاهون، دان جوڭ دوا اورڭ
 سفوفوش.

سلام لبيه درقد 4 تاهون لماڻ، كدوا-دوا فيهق برموسهن
 دان سرڭ-مپرڭ أنتارا ساتو سام لأين تنفا كسودهن. James،
 سمبيل مغڭ كمبالي كتيك ايت، بركات، "ساي ساغت بنجي اكن
 مسلم، دان كبنچين اين تيدق اد كهاييسن." (The Imam and the
 Pastor, 2008)

دتغه-تغه قمبونهن أنتارا كدوا-دوا فیهق این، قریسیدین

یپاسن Tanenbaum Center for Interreligious Understanding ممبریکن

ایغائن یغ اُمت برت بهوا :

باڭي اورغ کریستیان، افکه یغ منجادیکن أجران
أکام تنتغ کاسیه سایغ بروبه منجادی کبنچین ترهادف
اورغ یغ براد د تانه أفریقیا؟ دان باڭي مسلم قول، اسلام
ایاله أکام کداملین، تنافی سبب اف أکام این منجادی أکام
قُمبونهن دیابق نگارا سفرت د عرق، سودارن دان
دنيجیریا. جوافش کران أجران أکام دساله گونکن اونتوق
کفتنیغن قولیتیک. بنر اتو تیدق، أکام دگونکن سبایي ألت
قُمبونهن یغ مپیکن کبیناسان سکلا بسر سفرت این
(Benneti, 2012, dipetik dalam Piereder, 2014: 73)

قد بولن می تاهون 1995، فرتوبهن UNICEF مغوندغ مریک
برتمو بوات کالی فرتام دسبواه فجابیت کر اجان، دان کدوا-دوان
دأجوکن سوالن یغ اُمت منچابر، یأیت "ادکه أندا سام-سام ماهو
ممبواأ نگارا أندا کدقن، اتو سام-سام ممبیناسکنش؟" (Bennett, 2012)
فرتپان قد هاری ایت مغیثکن إمام اسفاء تنتغ کندوغن
ألقران تنتغ فریحال مغوبهکن موسه منجادی کاوان دغن
کماغن. بکیتو جوک دغن قادری James Wuye یغبرکات.

أندا تیدق بولیه بردعاء کقد توھن سلاڭي هاتی
أندا قنوه دغن کبنچین، دان جک أندا ماهو مپیبرکن أکام،
أنداجوک هاروس مپیبرکن دغن کاسیه سایغ، دان
مماغن اورغ یغ ممبهایکن أندا. (The Imam and the Pastor, 2008)

ستله فرتموان ترسبوت دغن اداڻ سوکوغن درفد قلباڳي
 ڦيهق، کدوا-دوا توکوه اين داقت برجومقا بايق کالي ستله ايت.
 نامون، فرجالنن اونتوق ممبينا فرصحابتن اُنتارا مريک جوڳ
 تيدق موده، کران کومقولن بليا يځ فرنه برفرغ برسام مريک دان
 مپوکوځ مريک سباڳي ڦمپمڦين ڦد ماس دهولو، سکارغ مځم
 مريک ڦول. تنافي کدوا-دوا توکوه اين ممڦوپاي عزم يځ تځوه،
 سريځ مځادکن لاواتن اُنتارا ساتو سام لاین اونتوق برتوکر-توکر
 ڦيکيران. ڦد کتيک ايبو James Wuye ترلنتر دکاتيل هوسڦيتل.
 محمد اسفاء بايق کالي ملاواتن برسام کاوان-کاوانڻ. هبوغن
 اُنتارا کدوا-دوا توکوه منجادي سماکين ايرت، دان کيقينن اُنتارا
 مريک جوڳ سماکين کوکوه، سهيځڳ مريک منڊيريکن ڦرتوبهن
 برسام يځبرنام "Interfaith Meditation Center – IMC" ڦد تاهون 1995.
 ڦرتوبهن اين برگيات دالم مځالڦکن ديالوڳ اونتوق منيځکتکن
 ڦرسفاهمن اُنتارا اُڳام، مځوبه اُځکاتن برسنيات بليا منجادي
 ڦمببلا کډامين دان مځادکن ڦروڳريم لاتيهن اتو بيځکيل.
 کرج-کرج اين دلڦسناکن دغن برترسکن ڦرينسيڦ اُڳام. مريک
 مځادکن سسي ديالوڳ اُنتارا اُڳام دباڳي-باڳي تمڦت. دالم
 فرجالنن کتمڦت-تمڦت سسي ديالوڳ، مريک هيڊوڦ برسام،
 ماکن دان تيدور دالم کريتا. اُڦبيل تيبا وقت مځرجاکن کواجيڦن
 صلاة باڳي مسلم، James Wuye دان ڦځانوت اُڳام کريستيان يځ
 لاین اکن منوځڳو سهيځڳ کاوان-کاوان مسلم سلسي صلاة.
 سباليقڻ، اُڦبيل تيبا وقت اونتوق مځرجاکن عبادت دان مځادکن
 اُوڦاچارا اُڳام کريستيان، ڦيهق مسلم جوڳ اکن منوځڳو هيځڳ
 سلسي دتمڦت بردکاتن.

کرج سام، ڦرجالڼن برسام سرت هیدوڦ برسام دالم
ڦرجالڼن ایت مپیکن کدوا ځهق، مسلم دان کریستیان،
سماکین مسرا دان مهمامي چارا هیدوڦ ماسیځ-ماسیځ، سهیځځ
مريک منجادي کاوان اقرب یځ تیدق دافت دځیسهکن سنله ایت.

تنتوڻ امام محمد اسفاء دان قادري James Wuye بوکن
کاوان راقت برلایڼن اُکام یځ ڦرتام ددنیا، یغځرنه برموسهن تنقا
دسداری، دان اخیرځ مغوبهکن دیری مريک سندیری درځد
سترو کځد کاوان. مريک جوک بوکن اورغ ڦرتام یځ موسهن
کران کځرچیان یځ بریځا. تنافي ځغامن ترنتو مغوبه هيوغن
مريک درځد ڦرموسهن کځد ڦرصابتن.

تیتیق ڦرمولان یځ ځنتیځ باځي ڦروباڼن ایاله "مندغر"، دان

"مندغر سوارا سندیری (การฟังเสียงของตนเอง)" (Wuye, 2008)
(Wuye,) 304: 2555, [[Fil.]; เลเดอรรัด, 2555: 304
[Film] 2008) اونتوق منیلی سمول کهیدوځن سندیری ددنیا این،
دان ملځکه کاوسها مندغر اورغ لاین دغن کځري هاتینن سهیځځ
تردغر سوارا کمانسیان اُنتارا ساتو سام لاین.

ملالوئي محاسبه دیری، امام اسفاء دان قادري James
ماسیځ-ماسیځ میداري بهوا، توهن منچیتا ڦریځان دان کځلباځاین
اونتوق ممقلاځري کایندهن دالم بنتوق یغبرلایڼن، مهمامي دان
مغرماتي سرت منریما اداځ ڦریځان دان کځلباځاین، بوکن
انتوق برموسهن دان یونه-ممیونه. دالم اُجران ستیځ اُکام، اد
أسځیک تولوغ-منولوغ دان کسایځن ترهادځ سموا مخلوق یځ
لاهیږ، ماتي دان تیځگل ددنیا این هاځ اونتوق سمنتارا سهاج.
ولو باځیمان ځون، ڦرجالڼن اونتوق ممیبا ڦرصابتن ایت بوکن

سوات یغ موده، دان تیدق اکن دچاقي تنفا "کیقینن دان کفرچیان یغ (safety net) مروفاکن جاریغ کسلامتن (เชื่อนั่นไว้วางใจ, trust) فنئیغ دالم اوسها اونتوق منیغکتکن کهیدوقن برسام یغ سلامت، اگر کادانش تیدق کمبالي کفد لیغکارن کونفلیک ککانسن.

دنیا هاري این دکواسای اوله کتاکوتن، سهیغک کیت تاکوت اکن جیران تتغک کیت سندیری. اوله ایت اورغ کبابقن فرچای بهوا، کامیرا لیتر تر توتوق (กล้อง CCTV, 监控) دان سنجات اکن منجامین کسلامتن. تتافی سبنرث بوکن بگیتو، اف یغداقت مغاتسی، کتاکوتن ایاله کیقینن دان کفرچیان. کیت ممرلوکن کاوان-کاوان اونتوق تولوغ-منولوغ. مانسی تیدق دچیفتاکن دغن کممفوان انتوق هیووف برسام دغن اورغ-اورغ لاین. (Ashafa, 2012 cited in Initiatives of Change, 2019)

کیقینن دان کفرچیان ایت سفرت ممبریکن کاسیه سایغ کفد جیران تتغک کیت تنفا شرط، دان منفیر سام دغن ممبریکن ایشرط بهوا، ولو افقون ترجادی، کیت اکن مغماروغیش برسام-سام. (Wuye, 2012 cited in Initiatives of Change, 2019)

درقد کونسیف "کصیحاتن اونتوق کدامین (สุขภาพเพื่อ) اکام اونتوق کدامین، دمنسی اکام (สันติภาพ, Health for peace) دان اوسها یغد لاکوکن اوله فمیفین (มิติศาสนา) دان کرج-کرج دالم بیدغ کصیحاتن ممقوپای هبوغن سالیغ ملغکافی (มีส่วนเดิม) بایک اکام ماهو فون کرج دالم بیدغ کصیحاتن، (ได้ซึ่งกันและกัน)

سموڻ برداسرڪن مورال اونٽوق ڪمأنسيأن دان ڪعاديلن. اونٽوق منيغڪتڪن ڪبأيڪڪن، ڪانداهن، ڪبهاگيأن دري سگي روحاني دان جسماني، فيڪيران، دان فرهبوغن سوشيال، فروجيڪ ڪاوان بأيڪ برلأيئن اُڪام منرافڪن (ประยุตต์) ڪونسيف ترسبوت دالم أوسها فردامين دمناركة ويلاية سمقادان سلاتن. اوله سبب تناك ڪرج فروباتن دان ڪصيحائن عوام هاروس ممپڪول ٽوڪس سغ أمت برت، مك اد ڪترباتسن (ข้อจำกัด) دري سگي بيبلاغن فگاواي يغ بوليه ممبريڪن فرخدمتن، دان فروجيڪ اين فرلو برڪنتوغ ڪغد أهل~أهل اُڪام دان سوڪ~ريلوان دالم فلقسنأن. نامون حال اين سسواي دغن چداغن Banphot Tontheerawong (2562). تراوتامش دري سگي أوسها فموليهن (การเยียวยา). ولوفون ڪرج اونٽوق منجالينڪن فرهبوغن برجالن دغن أمت لمبت، فرڪمباغن يغ فوسيتيف جوڪ بوليه دفرهاتيڪن. اوله ايت اونٽوق ممبينا دان مغوڪوهڪن جاريغن يغ چوڪوف قواٽ، ڪرج اين فرلو دفنتو دان دبيريڪن سوڪوغن سچارا برتروسن. ڪرج اونٽوق ممبينا ڪدامين دان ڪهرمونين برداسرڪن "ڪصيحائن ڪوليڪتيف (สุขภาพแบบองค์รวม)" فرلو مندافت سوڪوغن دري سگي داسر (การสนับสนุนเชิงนโยบาย) اونٽوق ممبريڪن ڪسن فوسيتيف ڪغد مشاركة سلنجوتش.

ولوفون سلوم فېبيران وږوس کورونا، هېوځن اُنتارا
 قارا قُمېمځين اُگام تيدق بځيتو بايک، سباکي عقيبۀ فځگونان
 ککانسن سچارا لغسوغ ترهادف قُمېمځين اگام، دان جوک اُروس
 کبنچين يغد بځيکتکن دالم ميديا سوشيال سرت فرکرکَن اوله
 ببراف کومفولن ايکستريم (กลุ่มสุดโต่ง). نامون دمکين فځگونان
 دمينسي کصيحاتن دالم اوسها مموليھکن فرھوځن دويلايۀ
 سمقادان سلاتن ماسيه ممبريکن هارفن، سقرت يځ بوليۀ دليھت
 درقد کرج ځيگلاکوکَن اوله کومفولن کرج فروجیک
 (คณะทำงานของโครงการ) يځ ملاوات دان مځوندځ قارا قُمېمځين
 اُگام اونتوق مپرتأي کځياتن دالم فروجیک. فنداځن درقد قارا
 قُمېمځين اُگام ميځينکن بهوا اُگام يځبرلأينن تيدق منجادي هلاځن
 اونتوق منجالينکن هېوځن. تنافي کبلاکځن اين اُگام سماکين بايق
 دگونکن اونتوق تجوان فوليتيک دان کسلامتن (ความมั่นคง). حال
 اين مېيېکن قارا قُمېمځين اُگام جوک سماکين برهاتي ځهاتي. تنافي
 کځياتن دالم بيدځ کصيحاتن داغځف سلامت، دان مريک جوک
 سنځ هاتي اونتوق مپرتأيځ. نامون، ماسيه اد فنداځن بهوا "ساي
 تيدق براني مپرتأي بايق اُکتيزيتي، کران کامي تيدق تاهو
 سياف يځ ممرهاتيکن کُرق ځري کامي." دځن ايت، اينستيتوت
 فځاجين سقرت يونيبرسيتي ماهيدون فرلو منجالنکن توکس
 ساکي اورځ تځه.

فد کتيک فېبيران Covid-19 کُلمبځ فرتام برلاکو، کرج
 دلاځن ترقفسا دهنتيکن اونتوق سمنتارا وقت. اقيل کرج اين
 دبوک سمول، اوندان اونتوق فرتوکارن فيکيران سرت
 فمبلاجران مرنتس دايره (แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่) منداقت

سمبوتن یغ ممةاسکن، تراو نامش فرتوکارن فنداغن دان
 قملاجران دلوار ویلاية سمقادان سلاتن. قارا قمیقین اگا دان
 جوک فکاوای کصیحاتن عوام میاتکن فراسان مریک بهوا "تراس
 لکا".

افبیل براد دلوار کاواسن ویلاية سلاتن، سواسان یغ لبیه
 تربوک ممبولیهکن کامی بولیہ بریوال دان براینتراکسی
 (مینلیستامپنٹک) دغن لبیه سلیسا، دان تیدق فرلو بیمبغ
 تنتغ سیاغ ممرهاتیکن کامی. دویلاية سمقادان سلاتن
 قون کامی تیدق اد اف-اف مسئله، تنافی تیدق برانی
 انتوق زیاره-منزیراهی (ماتاسک) کران کامی تیدق
 تاهو سیاغ ممرهاتیکن کامی. دسمقیغ ایت، اورغ یغ
 میرتای اکتیویتی یرسام سریغ منجادی ساسران فغکنان
 ککانسن.

ساتو لاکي فنداغن بریوی، "کامی تیدق بگیتو اد رواغن
 یغ سلامت اونتوق مغوتاراکن فرکارا-فرکارا یغتر سمت دالم
 هاتی (چینگدایجینگلیک) دویلاية سمقادان سلاتن"

افبیل قلاوغ دبوک انتوق سسی دیالوک، سئورغ قسرت یغ
 مروفاکن قمیقین اگام بودا وانیتا منچور هکن فراسان کفد
 قمیقین مسلم یغتر کنل دان اورغ یغبر فغاروه (مستحقیت)
 ددایره فأناریق بهوا "سکارغ سایی تراس سنغ هاتی دان برانی
 ملاوات توان، کران سبلوم این سایی دغر فرکارا-فرکارا
 نیگاتیف تنتغ توان ساج. "سئورغ سامی قول مغولس تنتغ
 قمیقین مسلم یغ سام بهوا، "سبلوم این تردغر فرکارا-فرکارا

نيگاتيف سهاج، تتافي اقبيل داقت برسموك دان بر بوال~بوال،
ساي تاهو بهوا فركارا~فركارا نيگاتيف ايت اداله تيدق بنر"
سئورغ بياراواتي (ရိက္ခန္ဓာ) بركات، "سكارغ ساي داقت مليهت
فهبوغن أنتارا اكام يغ فرنه اد تتافي سوده مغلبيغ"

دالم كريسيس فبييران Covid-19 كلومبغ سكارغ سجع
أفريل 2021، فربوغن يغد فوليهكن قد تاهون 2020 منجادي
سماكين إيرت دغن اداڻ كځياتن تولوغ~منولغ دان مځهنتركن
ماكانن دان بارغ كفلوان. كځياتن~كځياتن اين ترماسوق كرج
سام اونتوق منچاري جالڻ دالم فپديان هوسفيل لا فغن
(โรงพยาบาลสนาม) ددأيره كؤيو (Koh Yo)، ويلاية سوغكلا،
فځهنتران ماكانن، اوبت، هرب دان فرألتن فنجكاهن فيروس
(فلپتوف موك، جيل دان الكوهول فنجوچي تاغن، فمبوغكوس
ميت PPE) دان جوڭ بارغ~بارغ كفلوان يغ لاین سچارا
برتروسن. مانكلا ديالوق دالم تالين (စစ်လိုက်) جوڭ منداقت
سمبوتن درقد قارا اغكوت، دان كاوان راقت برلأينن اكام جوڭ
دفرلواسكن انتوق مليبنكن قارا رماج. اكنيوي تي~اكنيوي تي سفرت
اين جلس منونجوقكن بتاف فنتيغش أوسها اونتوق منيغكتكن
كهرمونين ملالوي فرصحابتن دان كرج سام أنتارا كاوان~كاوان
يغبرلأينن اكام.

چادغن دري سځي داسر

چادغن 1

قېمبينان فغتهوان دان “فروسييس” فردامين دان كهرمونين (ความปรองดองสมานฉันท์) يځ بركلن دان منجاديكن ساتو ميكانيسمي برسام برداسر كن كونسيث “كصيحاتن اونتوق كدامين”

فردامين دان كهرمونين مروفاكن ساله ساتو قاعده يځ سريغ دگونكن دالم فغوروسن كونفليك قوليتيك (การบริหาร) (จัดการความขัดแย้งทางการเมือง) نامون، دالم فلقسنان يځ سبنر، كفهامن سبنر يځ قننيغ تننغ فردامين سباكي ساتو “فروسييس” ماسيه تينق منچوكوفي، دان سريغ داغكف سباكي سقنر “تيكنيك” سهاج (Lederach ، 2002 : 193-203). سبواه فروسييس ترديري درفد فلباكې تهافن، دان كفهامن يځ مندالم تننغ ساتو~ساتو تاهف امت دفرلوكن، برمол درفد منچاري فكتا اونتوق فردامين دان كهرمونين دان مموليھكن هبوغن. اقبيل نكارا منجادي فيھق يځ مځگونكن ككانسن سنديري، سبنرن فغوروسن كونفليك قوليتيك داقت دلاكوكن دغن ممبريكن فموليھن (การเยียวยา) منكفن كعاديلن دري سځي اوندغ~اوندغ، دان مپلسيكن مسئله دغن چارا دامې. باكيমানقون، بوكن سموا فيھق برستجو دغن فردامين ملالوي برمعا ف~معا ف دان فغمقونن (บริหารทฤษฎีกรรม). فد ماس يځ سام، بوكن سموا اورغ

ممهامي كناف فموليهن مغسا ككانسن فرلو دلقسانكن دغن منجاتوهكن حكومن كغد فساله دان مغمبالين كعاديلن كغد مغسا سچارا رسمي. ميثالن، فمبونوهن مهاسيسوا برامي-رامي قد 6 اوكتوبر 1976، مغسا ماسيه مراسكن بهوا مريك بلوم منداقت كعاديلن (ใจ อึ้งภากรณ์, สุชาติ ยัมประเสริฐ และคณะ, 2544: 64) دويلايه سمقادان سلاتن فول، دالم فريستيو تاكباي، فمبونوهن قممقين اكام بودا دان اسلام، كيس-كيس فبيكسان سهيغ اد تاهنن يغ ماتي دالم كيم تنترا، دان بايق لاكي كيس-كيس يغ لاین. قارا مغسا ككانسن اين جوك مراسكن بهوا مريك بلوم لاكي دبريكن كعاديلن يغ سواجرن.

درقد كاجين دان فنينجاون ترهادف سجاره كونفليك دان فرچاهن يغ دهشت دالم مشاركة تهاي دقوست، ترداقت ببراف فرسمان دغن كادان دويلايه سمقادان سلاتن؛ سقرت مسئله يغ برنجاغن، ايغاتن فندينان (ความทรงจำบาดแผล) يغ بلوم دراوت، دان اكر مسئله يغ سبنر بلوم لاكي دبينچغن اونتوق منچاري جالن كلوار ملالوي كفهامن دان كاخلاصن، دغن مندغر سمواسوارا دغن كفري هاتينن (กองพิทักษ์ วงศ์ดิเรกรักษ์) 2558 (อัครินทร์ อังกูรวงษ์วัฒนา และสมศักดิ์ มีทรัพย์หลากหลาย, 2558).

ايت، كونفليك يغ دهشت دان فريستيو برداره تله منجادي كجال يغ برلاكو براولغ كالي. مك كراجان دان مشاركة تهاي فرلو ممقوپاي ميكانيسمي دان قاعده يغ كرياتيฟ (สร้างสรรค์) دالم بردفن دغن كونفليك، اكر بوداي كدامين براكر اومبي دالم مشاركة تهاي دغن سچوكوفش اونتوق منچكه ليغكارن ككانسن (วงจรความรุนแรง) يغ ممباوا موت تيدق برلاكو لاكي. دسمقيغ ايت، فروسيس اونتوق منداقتن فلاجران برسام جوك دفرلوكن اكر فروسيس فردامين برجالن اتس داسر كعاديلن باكي سمو

فيهق. يغ فنتيغ، فردامين تيدق اكن برلاكو دغن هان ممبريكن
 قرينته، منكن، اتو مڭكونكن سوارا كبايقكن (เสียงข้างมาก) دالم
 ممبوات كڤوتوسن (โดทม อาริยา, 2558). أقبيل فروسيس اين
 دسرتأي اوله فيهق يغ بركنان، تراوتما مريك يغ ممقويأي
 كواس يغ ليه (อำนาจเหนือกว่า, dominant power) فرلو برسديا
 اونتوق مڭايهكن كواس (แบ่งปันอำนาจ, power sharing). دان
 دودوق برسام سرت برديالوك اونتوق مندغر ستيغ سوارا
 دغن فنوه قراهتين دان كڤري هاتين. تمباهن قول، كبرانين
 دري سڭي مورال (ความกล้าหาญทางจริยธรรม)، اونتوق مڭاكو
 كپتان جوك دڤرلوكن، اونتوق منچارى كبنران برسام درڤد
 كبنران يغ بربيذا-بيذا (ความจริงที่มีหลายชุด) دان منددهكن (ดี)
 (๒๕๖๑). كسموا اين برتجان اونتوق مڭمبالیکن كبنران دان كعاديلن
 سوسيال كڤد قارا مڭسا، دان جوك اونتوق منجاتوهكن حكومن
 اتس أورغ-أورغ يغ تله ملاكوكن كساليهن. دغن ايت،
 شرط-شرط يغ ميبېكن كونفليك يغ براكر دالم هاتي جوك بولييه
 دكور ڭكن ملالوي قريواتن ممينتا معاف دان ممبريكن كمعافن،
 اتو ساليغ برمعا فن. اونتوق چادغن اين، فيهق كراجان هاروس
 ملاكوكن فركارا برايكون:

1. مڭاداكن اينستيتوت أكاديميک يغ منجالنكن كاجين دان
 ڤليديقكن، ممبوات كوريكولوم قنديديقكن، دان منجالنكن لاتيهن
 دان بيغكيل يغ مرڭكومي سيستيم قنديديقكن دان جوك لوار
 سيستيم قنديديقكن (นอกระบบการศึกษา) دغن سريوس. تجوانن
 اونتوق ميبياركن قڭتهوان دان مڭمبيل ڤلاجران، دان ملاتيه
 فروسيس فردامين دان كهزمونين (การสร้างความพร้อมของ)
 (สมานฉันท์) اونتوق مڭور ڭكن دان منترانسفورماسي كونفليك
 (คลี่คลายแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง) ممبينا بوداي كدامين دان

كهرمونين دغن مغكونن كونسيف “كصيحاتن اونتوق كداماين
 (สุขภาพเพื่อสันติภาพ)“ يغ منوجو كغد كداماين. قنيغكاتن
 كصيحاتن يغ بايك اكن دكونن سباكي ستراتيكسي (กลยุทธ์).
 كراجان قرو اد داسر يغ جلس دان قرونونون بلنجوان (การ
 จัดสรรงบประมาณ) دان سومبرن اونتوق ممبريكن بنتوان يغ
 سسواي.

2. منتونن اكينسي كراجان يغ بركايتن، سقرت اكينسي
 كسلامتن، اكينسي يغ برتونس دالم بيدغ سيستم كحاكيم
 (กระบวนการยุติธรรม) دان اكينسي يغ برسغونتن دغن اوسها
 قرداماين دان كهرمونين، لالو مغهنتركن قارا قكاوي اونتوق
 منجالني لاتيهن تنتغ فروسيس قرداماين سچارا برترون.
 3. ميدياكن كموداهن اكر قميمقين اكاه، قكاوي قروبانتن
 دان كصيحاتن عوام، دان جوك قميمقين كومونيتي دان اورغ
 يغ برمينت داقت مپرتاي لاتيهن اونتوق مهمامي كونسيف
 كصيحاتن اونتوق كداماين، دغن مغكونن فروسيس ديالوك يغ
 دسرتاي اوله كلاغن يغ لواس.

شمبېنان سواسان يځ ممودهکن فردامين دويلايه سمفادان
سلاتن.

درقد فغالمن کرج دتيځ ويلايه سمفادان سلاتن، دداقتي
بهوا د تيځ ويلايه د سلاتن، يايټ سوغخلا (تيدق ترماسوق 4
دايره يځ ترکولوغ کدالم کاوسن يځ اد فغگونان ککانسن)، ترغ
دان ساتون، سواسان يځ ممودهکن فردامين اداله بربيذا، يايټ
د تيځ ويلايه سمفادان سلاتن ماسيه اد سواسان کچوريگان اتو
ساليغ تيدق فرچاي. قميمقين اگام اسلام منچوريگاي فيهق
کسلامتن دان کومقولن قلمقو يځ مغگونکن ککانسن، مانکلا
قميمقين اگام بودا قول کبايقکن تيدق منچوريگاي قميمقين اگام
اسلام. نامون، قارا قميمقين اگام بودا مغوواتير کومقولن قلمقو
يځ ممرهاتيکن تيغکه لاکو مريک، دان اورو سن مريک جوک
سريغ دچمفور تاغني اوله فيهق کسلامتن دويلايه سمفادان
سلاتن. د سوغخلا، ترغ دان ساتون قول تيدق اد کتکاغن ائتارا
قميمقين اگام. تټافي قرهوغن يځ بايک فرلو دقوليھکن،
سکورغ-کورغن اونتوق دجاديکن چونتوه باکي تيځ ويلايه
سمفادان سلاتن. دغن ايت دکموکاکن چادغن برايکوت:

1. کراجان فرلو ممبينا سواسان يځ بييس دان سلامت،

مغور غکن قراسغک برداسرکن ستيريوتايف (stereotaip, ๓๗๗)
(๓๗๗)، دان ممبوك رواغن اونتوق بريچارا دان برديالوك ائتارا
قارا قميمقين اگام دان جوک قميمقين دايره اگر مريک داقت
برتوکر-توکر فيکيران دان منچاري جالن فيلسين باکي کونفليک
دان فرچاهن. اين داقت دلاکوکن مغیکوت فرينسيق

ترنسفورماسي (การแปลงเปลี่ยน) كونفليك كهد كهرمونين يغ
ممرلوكن ايماكيناسي يغ كرياتييف (สร้างสรรค์) اونتوق ماس دغن
برسام.

2. كراجان هاروس مغور غكن فراسغك دان ستيريوتايف
ترهادف قميمقين اكام، بأيك اكام بودا دان اسلام دويلاية
سمقادان سلاتن. قارا قميمقين اكام جوك تيدق سهاروس
دفرالتكن اوله فيهق كسلامتن. سباليقش، فيهق كسلامتن هندقله
هاش مغاول كسلامتن قارا قميمقين اكام اكر مريك دافت
منجالنكن توغس ميگكوت فرينسيغ اكام.

3. كرجسام أنتارا اينستيتوت اكام (inter-institutional religious collaboration) قاتوت دغالقكن، تراوتمان أنتارا قارا
قميمقين برطرف تيغكي دفریغت كبغسان دان فریغت ویلایه،
سقرت مجلس اكام اسلام فوست تهايليند، فجابت شيخ الا اسلام
(สำนักงานจุฬาราชมนตรี)، مجلس اكام اسلام ویلایه د فطاني، جالا
دان ناراتيوات، فجابت كتوا سامي نكارا (สำนักงานพระสังฆราช)،
كتوا سامي ویلایه (เจ้าคณะจังหวัด) دان سباگيش. اين برتجوان
اونتوق مغموكن كرجسام، سقرت لاواتن دان بنتوان ترهادف
كاوان يغ برلأين اكام، مغاداكن اکتیویتي برسام يغ تيدق
برچغكه دغن فرينسيغ اكام. دغن ايت قارا فغانوت اكام يغ
برلأين دافت مپرتأي ديالوك أنتارا اكام. اکتیویتي~اکتیویتي
سقرت اين سواجرش دلاكوكن ولوفون دالم كادأن بياس،
تراوتمان افبيل اد ايسو سينسيتيف (ประเด็นขอนแก่น) دري سكي
اكام اونتوق ممبينا كفاهمن أنتارا ساتو سام لاین سباكي ساتو
أوسها يغ فرواكتيف (proaktif).

چادغن 3

قېمبوكاڻ رواجون اونتوق مموليهكن قريهيوغن ددايره كونفليك يڭ براكر.

قروسيس قموليهن قريهيوغن ددايره كونفليك يڭ دهشت قرواد رواجون يڭ سلامت (พื้นที่ปลอดภัย)، دان قلابكي قروسيس دان قاعده هاروس دكونكن، سقرت ديالوك دغن ميتودولوگي ديموكراسي يڭ مندالم (deep-، วิทยาลัยประชาธิปไตยเชิงลึก، democracy methodology) دان قلفسنان اكنيوي تي، تراو تماث اكنيوي تي اونتوق منيغتكن كصيحاتن برسام سقرت چادغن برايگوت:

1. كراجان قرو مپوكوغ رواجون نيوتزل (พื้นที่กลาง) اونتوق ممينا بوداي ديالوك يڭ برتجوان قرتوکارن فيكيران، دان رواجون نيوتزل اين هاروس دكونكن اونتوق مгадаكن قلابكي ككيان يڭ مگالكن اينترکسي دغن بوداي ديموكراسي يڭ مندالم (วัฒนธรรมประชาธิปไตยเชิงลึก).

2. كراجان هاروس ممبنتو قروسيس قموليهن (กระบวนการ) دري سگي فيزيكل (ทางกาย) جيو، مشاركة دان مسئله، دغن مگكونكن دميسي كصيحاتن دان اگام سباگي اساس قروسيس قموليهن. قمينان كيقين دان كقرچيان انتارا ساتو سام لاین بوليه دجاديكن سباگي تيتيق قرو لآن.

چادغن 4

سوكوغن ترهادف قروسيس قردامان دان كهرومين دغن مگكونكن مودال سوسيو~بوداي (ทุนทางสังคมวัฒนธรรม) دالم كوموني تي.

ستيف كومونيتي ممقويأي مودال سوسيو~بوداي
 ترسنديري يڭ منجادي ايدينيتي كومونيتي. فردامايان دان
 كهزمونين درفد فريغت اكر اومبي دكومونيتي ادله جالان
 كلوار درفد كونفليك يڭ لبيه برککالان درفد موديل يڭ دتورونکن
 درفد فيهق اتس اتو فوست. بايق كومونيتي ممقويأي ميکانيسمی
 فردامايان يڭ دگونکن ددالمن. ميثالن، دكومونيتي مقيم يوفو،
 دایره مواغ، ویلايه جالا، اد سجاره دان قيصة فغالمن يڭ داقت
 مغبوغکن قارا فندودق يڭ برلأينن أكام دان بوداي داقت
 هيديو فبرسام، يڭ داقت جوك دمنفعتکن اونتوق مموليھکن
 هبوغن اتو منيغتکن كهزمونين، دغن مغبوکن مودال
 سوسيو~بوداي د كومونيتي. کراجان هاروس مغبوکن
 اينسياتيف دفريغت كومونيتي، ممبنتو قمبينان جاريغن
 فرتوکارن دان قمبلجران علمو~علمو تمقاتن (ภูมิปัญญาชุมชน)،
 مپدياکن کموداهن کفد كومونيتي اونتوق منچاري مودال
 سوسيو~بوداي، دان منجاك ميکانيسمی فردامايان اكر داقت
 برفوغسي دغن برکسن ولوفون دچابر اوله فرچاهن دالم
 مشاركة.

چادغن 5

قمبينان رواغن كومونيكاسي دامی (ภูมิปัญญาชุมชน)
 اونتوق مپوكون فردامايان.

قد زمان سکارغ كومونيكاسي ممقويأي فغاروه يڭ امت
 بسر ترهادف كهيدوقن سهارين. اوله ايت کراجان هاروس
 برقرانن دالم قمبينان كومونيكاسي دعمل سفرت برايکوت:

1. کراجان مغادکن کاجين دان لاتيھن تنتغ کوارتاوانن
 داماي (การสื่อสารสันติภาพ, peace journalism) دان کچليککن ميديا،

اینفورماسی دان دیجیتال، میدیا، اینفورمیشن دان دیجیتال (การ)
 รู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารในยุคดิจิทัล, Media, Information and Digital
 Literacy-MIDL) کفد میدیا مسسا دان مشارکة سیویل سچارا
 عامن، اونتوق منیغتکن کسدران دان برسام-سام منچکه
 فپیبارن بریتا یغ مپیکن فرچاهن دغن مموتربلیتکن فکنا،
 ممبغیتکن کبنچین دان مپیبارکن فروفاکندا.

2. کراجان فرلو ممبزرکن فپیاساتن ترهادف سومبر
 معلومت دغن تروس-ترغ، دان فرلو اد میکانیسمی یغ منچکه
 اکیندا-اکیندا فرچاهن اکام، فرچاهن ایتیک دان بودای دگونکن
 سبایکي آلت اونتوق مقروروق فرچاهنن لایکي.

3. اینستیتوت میدیا، بایک یغ بسر دان یغ کچیل، یغ دالم
 تالین (ออนไลน์) اتو یغ پات (ออฟไลน์) داقت مماینکن قرانن دالم
 قمبینان قلباکی جنیس فرایسین، سفرت دوکومنتاری (سارکدی)،
 فیلیم فیندیق، فیلیم، فوکوس بریتا، سسترا، چرقین، قویسی، دان
 لاین-لاین، یغ داقت منیغتکن کفاهمن تنتغ چارا هیدوف دان
 بودای یغ برلایین انتارا اکام، دان جوک چارا هیدوف برسام
 انتارا اکام، تراوتمان انتارا اکام اسلام دان بودا دبرباکی-باکی
 تمقت دتهایلیند. چونوه-چونتوه درقد لوار نکری جوک بولیه
 دامبیل، اگر اورغ عوام داقت ممبیاککن دیری دغن گمبارن
 سفرت این، دان اکن داقت ممباوا کفد کفاهمن ترهادف قلباکی
 چارا یغ ممبولیهکن هیدوف برسام سچارا دامی انتارا اکام.

لمقیران

مان~مان قیہق.

ممكنيتيكن قرانن. /

بر سر و نوق، مخیلقن

(talking nice, Enjoy, Avoid Difference)

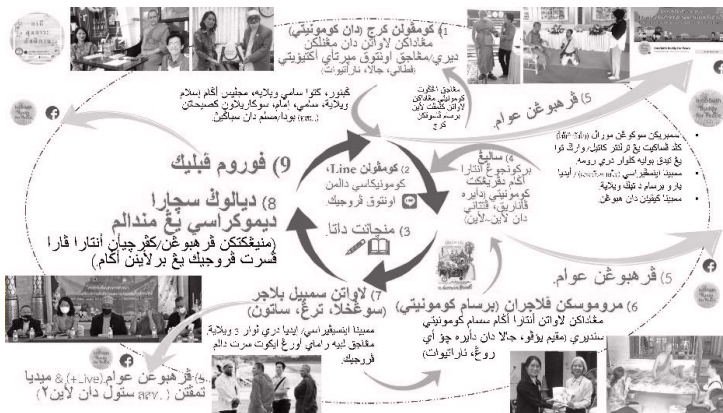
بر تیغکر ، بر کو نفلیک،

(talking tough / tension & conflict)

credit : Otto Scharmer (2000); Arnold Mindell (2017 : 3-20);
Jawi translation by Shintaro Hara

CoJOY
Exposition

کمبر 1: 4 فاسا دالم فردامین دان قیلسین کونفلیک

تكمبر 2: قروسيس كرج ديالوك دالم قروچيك

کمبر 3: دیالوگ دالم ککیاتن "فن فن بون دایره فأناریق" د فتنانی

کمبر 4: فلاجران درفد کرج اتس داسر کصیحاتن اونتوق کدمااین، ویلایه ساتون

کپتآن یغدستوجوی (CONSENSUS REALITY)	اوندغ اوندغ، عادت، فراتوران، ستروکتور، داسر، فریستیا، فریواتن، فکتا
کپتآن سفرت میمقی (Dreamlike Reality)	کپتآن یغ تیدق بولیه دسبوت، فراسغک یغ تیدق داوتاراکن، فراسان یغ تیدق دظاهیرکن، کفرچیان یغ تیدق دفرسوالکن، انداین یغ تیدق دسداری، دان سبیاگیښ.
کپتآن ترس (Essence Reality)	کعادیلن، کدمااین، کهرمونین، تغکو غجواب، دان سبیاگیښ.

cojoyconsulting@gmail.com CoJOY Consulting

credit : Arnold Mindell; Jawi translation by Shintaro Hara

CoJOY
Consulting

کمبر 5: فروسیس فنچارین فکتا 3 تاهف اونتوق کهرمونین

Pengantar Editor

Penduduk wilayah sempadan selatan mempunyai jati diri yang berbeza dari segi etnik (ชาติพันธุ์), agama dan budaya berbanding kawasan-kawasan yang lain. Tetapi perbezaan seperti ini tidak seharusnya menyebabkan konflik, selagi tidak dipergunakan sebagai agenda politik. Agama mempunyai peranan khusus yang penting dalam konflik, kerana mungkin dipergunakan untuk membangkitkan emosi negatif sekiranya ajaran agama diputarbelit. Sebaliknya, agama juga dapat berperanan untuk mengurangkan konflik, apabila semua pihak mengikut ajaran agama, dan berinteraksi (ปฏิบัติต่อกัน) dengan hati yang lemah lembut serta semangat persahabatan (ไมตรีจิต)

Padtheera Narkurairattana memberikan perhatian khusus terhadap agenda agama dan transformasi konflik (การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง) di wilayah sempadan selatan, dengan menjalankan projek “Dialog Pemimpin Agama (สานเสวนาผู้นำศาสนา)” sebelum ini. Melalui projek ini, didapati bahawa selain perbualan yang berterus-terang, perlu ada “dialog pelaksanaan (การสานเสวนาเชิงปฏิบัติ)” iaitu aktiviti lapangan bersama untuk mengurangkan jurang pemisah. Namun aktiviti bersama ini harus bermula dengan aktiviti yang tidak mengejutkan komuniti yang menganut agama berlainan dan masih ada kecurigaan sesama sendiri. Aktiviti bersama yang boleh dilaksanakan dengan baik dengan sifat keneutralan politik (เป็นกลางทางการเมือง) termasuk aktiviti kesihatan dan peningkatan pekerjaan (การส่งเสริมอาชีพ) dan sebagainya.

Setelah projek dialog tersebut, Padtheera memulakan kajian praktikal (การวิจัยเชิงปฏิบัติ) yang bertajuk “Peranan Pemimpin Agama dan Pembinaan Kedamaian di Wilayah Sempadan Selatan: Perjalanan Agama Menuju Kesihatan (ศาสนาสัญจรสู่สุขภาพ)” dengan mengambil model Kawan Rapat Bertlainan Agama (เพื่อนรักต่างศาสนา) yang diambil daripada kajian kes (กรณีศึกษา) “Imam Muhammad Ashafa dan Paderi James Wuye (อิหม่ามมุฮัมมัด อาซาฟา & ศาสนาจารย์เจมส์ วูเย)” yang pernah bermusuhan dengan senjata di medan perang di Nigeria, tetapi kemudian dapat kembali kepada ajaran agama, menahan kebencian dan berkenalan antara satu sama lain, sehingga menjadi kawan rapat yang bekerjasama untuk memulihkan hubungan antara komuniti-komuniti yang menganut dua agama yang berlainan.

Sementara itu, keadaan konflik di wilayah sempadan selatan dijejaskan oleh penyebaran wabak Covid-19. Misalnya, Melayu Muslim yang pernah bekerja di Malaysia dan pulang ke tanah air dipandang dengan kebencian sebagai kluster (กลุ่มก้อนแห่งการระบาด). BRN pula mengisytiharkan akan menghentikan semua operasi untuk memberikan laluan kepada tindakan pencegahan pihak kerajaan dengan sepenuhnya. Tetapi pihak keselamatan di daerah konflik (ฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่) masih melakukan operasi pengepungan dan penggeledahan (การปิดล้อมตรวจค้น), yang ada kalanya menyebabkan kematian.

Walaupun bagaimanapun, penyebaran wabak Covid-19 juga memperlihatkan peranan perubatan dan kesihatan awam dalam pembinaan keharmonian. Tugas-tugas mereka diterima oleh semua pihak kerana mereka menjalankan tugas dengan berpegang kepada etika perubatan (จรรยาบรรณแพทย์) tanpa diskriminasi (ไม่เลือกปฏิบัติ). Walaupun di tengah-tengah konflik yang dahsyat, mereka juga harus menjalankan tugas menurut Undang-undang Kemanusiaan Antarabangsa (กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ).

Padtheera Narkurairattana bersama Charnchai Chaisukkoson mengadakan projek “Kawan Rapat Berlainan Agama: Para Pemimpin dan Perdamaian serta Keharmonian (การรักทอสันติภาพและความปรองดอง) dalam Masyarakat Thai”, mengikut model Nigeria dengna menggunakan kesihatan sebagai agenda penggerak (ประเด็นขับเคลื่อน). Daripada pelaksanaan projek ini, didapati bahawa pertukaran fikiran serta pembelajaran merentas kawasan dengan keluar daripada kawasannya sendiri dapat meningkatkan rasa selamat dalam menyatakan pendirian. Tidak dapat dinafikan bahawa penyebaran wabak Covid-19 menjadi halangan untuk pelbagai aktiviti, namun ia juga membuka peluang untuk menyatakan keperihatinan dan persahabatan tana mengira perbezaan kepercayaan. Ada kegiatan untuk menghantarkan barang-barang keperluan, seperti peralatan pencegahan virus, bungkusan barang keperluan (ถุงยังชีพ), untuk tolong-menolong dalam kesusahan. Pelaksana projek (ผู้จัดทำโครงการ) yakin bahawa kerja-kerja bidang keishatan di tengah-tengah konflik dapat melahirkan keharmonian. Maka lahirlah cadangan dasar (ข้อเสนอเชิงนโยบาย) untuk keharmonian seperti berikut: Mencipta konsep “kesihatan untuk kedamaian”, melahirkan suasana keharmonian dengan mengadakan ruangan selamat (พื้นที่ปลอดภัย) untuk berdialog yang boleh bermula pada mana-mana peringkat, terutamanya di peringkat komuniti yang saling bergantung dari segi sosio-budaya (ทางสังคมวัฒนธรรม). Di peringkat pusat yang lebih luas, konsep “kesihatan untuk kedamaian” perlu dikemukakan, dan bertukar-tukar pengalaman kerja-kerja kesihatan sebagai kerja tolong-menolong.

Terima kasih diucapkan kepada penulis yang membawa konsep dan pengalaman yang amat bermanfaat untuk mengatasi perpecahan dengan inisiatif (การริเริ่ม) yang kreatif (สร้างสรรค์). Diharap agar para pembaca dapat memikirkan strategi untuk melahirkan keharmonian (กุศโลบายการปรองดอง) selanjutnya dalam masyarakat.

Ringkasan Eksekutif

Konflik dahsyat yang melahirkan perpecahan yang serius dalam masyarakat Thai seperti yang dicerminkan dalam penderitaan yang kronik (เรื้อรัง) di wilayah sempadan selatan, telah berubah menjadi proses menciptakan kebencian dari segi agama, etnik dan budaya. Selain konflik ini, perpecahan dalam masyarakat Thai dari segi ideologi dan pendirian politik yang berbeza. Konflik dan perpecahan yang dahsyat ini berpunca daripada hakikat bahawa masyarakat Thai tidak pernah mengambil pelajaran untuk mengkaji penyebab konflik yang sebenar, untuk menyelesaikan maslaah daripada akar umbinya, dan juga untuk mengingati pengalaman dan mengawasi agar konflik dan perpecahan baru tidak timbul. Oleh itu, kesan negatif terhadap kesihatan dalam masyarakat Thai bukan sahaja cedera dan kematian, tetapi termasuk juga kecederaan yang kronik dari segi fizikal (ทางร่างกาย) dari segi jiwa dan juga dari segi perhubungan yang mudah putus dan sukar untuk dijalin semula.

“Kedamaian dan keharmonian dalam masyarakat” boleh diibaratkan seorang manusia yang baik kesihatannya, iaitu para anggota masyarakat mempunyai perhubungan yang baik, saksama (เสมอภาค) dan bermesra (เป็นมิตรกัน). Menurut MacQueen and Santa-Barbara (2000), peperangan dan konflik menyebabkan kesan negatif secara langsung terhadap kesihatan melalui keganasan secara langsung seperti

penembakan dan pengeboman atau perbuatan yang menyebabkan kecederaan atau kematian. Selain itu, mekanisme (กลไก) ekonomi, dan pelbagai mekanisme perhubungan manusia dalam masyarakat juga turut terjejas. Sebagai akibat, kesan negatif terhadap sistem kesihatan kerjaan dan masyarakat juga tidak dapat diealakkan. Oleh itu, jelaslah bahawa kesihatan dan kedamaian adalah dua perkara yang berkaitan secara langsung. Kajian yang dilakukan oleh Padtheera Narkurairattana dan Kothom Ariya (2021) memperlihatkan peranan yang dimainkan oleh pemimpin agama yang berjabat tangan dan bekerjasama atas dasar persahabatan sebagai kawan baik berlainan agama untuk membina kedamaian dan keharmonian dalam masyarakat, dengan menggunakan isu kesihatan sebagai alat untuk menjalin, memulihkan atau mengukuhkan perhubungan manusia dalam masyarakat. Usaha ini bertujuan menjadikan perhubungan ini cukup fleksibel (ยืดหยุ่น) untuk hidup bersama atas perbezaan dengan memahami dan menghormati setiap suara, tanpa terperangkap dengan kebencian atau memandang orang lain sebagai musuh. Budaya dialog juga perlu dibina untuk membahaskan agenda permasalahan (ประเด็นปัญหา) secara mendalam sehingga memahami kenyataan teras (ความจริงแท้) yang merupakan punca perpecahan, dan dapat membawa kepada keharmonian.

Untuk mewujudkan dasar (นโยบาย) membina kedamaian dan keharmonian dalam masyarakat yang berkesan, kumpulan kerja projek ini mengemukakan cadangan dasar seperti berikut:

1. Menetapkan pengetahuan dan proses perdamaian dan keharmonian (การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์) sebagai satu “proses”, bukan “teknik”, secara sebagai mekanisme bersama dengan menggunakan konsep “Kesihatan untuk Kedamaian”, menggalakkan

penyelidikan dengan menitikberatkan penglibatan semua pihak (เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน) untuk mencegah lingkaran kekerasan (วงจรความรุนแรง) daripada berulang dan membinasakan kedamaian dan keharmonian dalam masyarakat.

2. Membina suasana yang sesuai untuk melahirkan keharmonian dengan menjamin kebebasan dan keselamatan, mengurangkan faktor yang menjadi halangan, dan menggalakkan kerjasama institut agama peringkat tinggi (inter-institutional religious collaboration) baik di peringkat kebangsaan mahupun peringkat wilayah.

3. Membuka ruangan (เปิดพื้นที่) untuk memulihkan perhubungan di daerah konflik yang dahsyat, dengan menggunakan proses dialog dengan hati yang terbuka untuk mencari jalan keluar yang menuju kedamaian dan keadilan secara berterusan.

4. Menyokong proses perdamaian dan keharmonian dengan menggunakan modal sosio-budaya (ทุนทางสังคมวัฒนธรรม) dalam komuniti, mengagihkan kuasa (กระจายอำนาจ) dan sumber untuk membantu usaha meningkatkan kesihatan dan mewujudkan keharmonian daripada komuniti akar umbi dalam pelbagai bentuk.

5. Membina ruangan komunikasi damai (พื้นที่สื่อสารสันติภาพ) untuk menyokong perdamaian, iaitu membuka ruangan, saluran dan proses komunikasi damai atas asas pelajaran (บทเรียนการเรียนรู้) demi perubahan yang kreatif (สร้างสรรค์) untuk menyokong proses perdamaian dan keharmonian.

Pengantar Penulis

Buku cadangan dasar ini dapat dihasilkan atas kesadaran Universiti Mahidol terhadap peranan institut pengajian tinggi dalam berkhidmat kepada masyarakat dan menunjukkan hala tuju yang sewajarnya dan bermanfaat kepada kemanusiaan. Dengan itu, pihak universiti memberikan bantuan kewangan terhadap projek ini, dan sentiasa memberikan sokongan dan cadangan yang mengilhami kumpulan kerja projek ini. Projek ini juga mendapat kerjasama daripada semua orang yang terlibat dalam membina perhubungan, perdamaian dan keharmonian yang cukup kukuh dan fleksibel untuk maju ke depan selanjutnya.

Walaupun proses perdamaian dan keharmonian dalam masyarakat Thai belum berakar umbi di tanah ini, dengan adanya sokongan daripada universiti dan semua orang yang terlibat dalam projek ini, boleh dikatakan bahawa bibit-bibit perdamaian telah pun dapat disemai. Bibit-bibit ini akan dapat berkembang pada masa depan sekiranya mendapat sokongan dari segi dasar (การสนับสนุนทางนโยบาย) daripada kerajaan dan semua pihak secara lebih konkrit (อย่างเป็นทางการ) (อย่างเห็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น) yang disertakan dengan kesungguhan.

Kejayaan yang telah dicapai dalam pelaksanaan projek ini didedikasikan (อุทิศแด่) kepada semua mangsa keganasan yang tidak adil, dan diharapkan semoga mereka mendapat ganti rugi dan pemulihan maruah serta keadilan secepat mungkin.

Semoga kesejahteraan atas anda semua.

Kandungan

Pengantar Editor	95
Ringkasan Eksekutif	98
Pengantar Penulis	101
Kandungan	102
Mukadimah	103
Permasalahan yang bertimbun	106
Keadaan penyebaran wabak dan perpecahan yang semakin serius	113
Rangka teori (กรอบคิดทฤษฎี) dan pelaksanaan	117
Kesihatan, kedamaian dan keharmonian	117
Kawan Rapat Berlainan Agama dan Keharmonian	120
Pelaksanaan	127
Cadangan dari segi dasar (ข้อเสนอเชิงนโยบาย)	130
Cadangan 1	130
Cadangan 2	133
Cadangan 3	135
Cadangan 4	135
Cadangan 5	136
Lampiran	138

Mukadimah

Setelah Majlis Kebangsaan untuk Keamanan dan Ketertiban (คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ, คสช.) yang diketuai oleh Jenderal Prayuth Chan-ocha merampas kuasa pentadbiran negara pada 22 Mei 2014, peta jalan (Road Map) pentadbiran negara fasa pertama ditentukan, iaitu “usaha perdamaian (ความปรองดองสมานฉันท์) akan segera dilaksanakan dalam jangka masa 2-3 bulan. Usaha ini bermula dengan penubuhan Pusat Perdamaian untuk Reformasi, baik di pusat mahupun di daerah, untuk mengurangkan perbalahan dalam masyarakat bermula daripada peringkat keluarga, komuniti (ชุมชน), kampung, mukim, daerah dan wilayah, agar mereka yang mempunyai pandangan yang berbeza (ผู้มีความคิดเห็นแตกต่างกัน) dapat berjumpa dan berdialog untuk mencari jalan penyelesaian bersama tanpa perbalahan.

Di samping itu, Majlis Kebangsaan untuk Keamanan dan Ketertiban mengeluarkan perintah No. 3/2560 yang bertarikh 17 Januari 2017 berkenaan “Menggerakkan negara, strategi kebangsaan dan pembinaan perpaduan (การขับเคลื่อนประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติและการสร้างความสามัคคีปรองดอง)”. Perintah ini menyatakan bahawa masalah perpecahan dalam masyarakat Thai sudah lama wujud, dan menjadi halangan utama bagi pembangunan masyarakat mengikut prinsip hidup bersama secara damai dan kehormatan terhadap kepelbagaian. Prinsip hidup bersama secara damai dan kehormatan terhadap kepelbagaian

pula dimuatkan dalam Strategi Kebangsaan 20 Tahun, terutamanya Kerangka Kebudayaan Perkara 9 tentang penggunaan aspek agama dan budaya dalam penyelesaian masalah dan pembangunan di wilayah sempadan selatan (Kementerian Kebudayaan, 2559: 2)

Universiti Mahidol menyedari keperluan untuk membina keharmonian dalam masyarakat Thai, kerana telah melihat tanda-tanda konflik yang mendalam di mana-mana sahaja selama bertahun-tahun. Institut pengajian tinggi juga harus berperanan dan bertanggungjawab terhadap masyarakat, terutamanya dalam hal penyelesaian konflik seperti yang telah dijelaskan oleh Juliet Milican (2019). Barakat et al. (2013) juga menegaskan bahawa sistem dan institut pengajian tinggi yang baik dapat membantu anggota masyarakat agar mereka bersabar dan bertoleransi terhadap perbezaan dan hidup bersama serta saling menghormati antara satu sama lain. Pada masa yang sama, beliau juga mengingatkan bahawa sistem pendidikan serta institut pengajian tinggi sendiri juga boleh menjadi punca bagi konflik yang berlaku dalam masyarakat, sekiranya peranannya tidak dipertimbangkan dengan sikap terbuka atau muhasabah sepanjang masa.

Universiti Mahidol, melalui Institut Hak Asasi Manusia dan Pengajian Damai, berpegang kepada prinsip pembinaan damai dan keharmonian berdasarkan ilmu yang dipraktikkan (ฐานปัญญาปฏิบัติ, phronesis), iaitu mengaplikasikan penyelidikan, pengetahuan dan kelengkapan penyelidikan dalam membina zon selamat (พื้นที่ปลอดภัย) untuk proses dialog. Ini bertujuan untuk mencari cara penyelesaian yang membawa kepada keharmonian yang bermula daripada pemulihan perhubungan manusia yang telah renggang (เหินห่าง) atau sudah putus. Keadaan begini disebabkan oleh penggunaan keganasan sehingga

perbezaan agama atau perbezaan ideologi politik dianggap sebagai alasan konflik. Oleh itu, projek (โครงการ) Kawan Rapat Bertalinan Agama: Pemimpin dan Pembinaan Kedamaian serta Keharmonian dalam Masyarakat Thai (เพื่อนรักต่างศาสนา: ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย) dimulakan di wilayah sempadan selatan sebagai tempat pelaksanaan, dan diharapkan agar tempat pelaksanaannya diperluaskan ke kawasan-kawasan yang lain.

เพื่อนรักต่างศาสนา :
รับมือโควิด
ด้วยการแพทย์บูรณาการ

วิทยากร

ดร. อองกอนันต์คุณ
ผู้นำประสบการณ์การรักษาแอมบิโอพาทรี

พ.ก. นุชอาทิม ณะธิยา
หมอนุชอาทิม สหคลินิกยะลา

พ.ก.ป. วิพุธ สืบติวานิช
หัวหน้าและผู้จัดการ รพ. สมบูรณ์
ศูนย์สร้างเสริมสุขภาพและพัฒนาศูนย์ชีวิตองค์รวม

ผู้ดำเนินรายการ

ดร.ชาณัฐ ชัยสุขโกศล **ผศ.ดร.พิภรธีรา นาคอุไรรัตน์**

วันเสาร์ ที่ 7 สิงหาคม 2564
เวลา 20.00 - 21.30 น.

ถ่ายทอดสดผ่านเพจ
Interfaith Buddy For Peace

เพื่อนรักต่างศาสนา
ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

CSS
ETHC

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
Institute of Human Rights and Peace Studies

Permasalahan yang bertimbun

Apabila menyebut tentang konflik yang berakar umbi dalam masyarakat Thai, perbalahan berdasarkan warna baju di tengah-tengah ibu kota Bangkok dan konflik yang dahsyat di wilayah sempadan selatan selalunya diambil sebagai contoh. Terdapat banyak persamaan antara kedua-dua peristiwa ini. Yang penting, punca konflik tersembunyi dan tersemai dalam emosi dan perasaan orang-orang yang bermusuhan. Penyelesaian masalah melalui dasar (นโยบาย) yang dilaksanakan bersifat kegiatan bersama secara permukaan, atau penubuhan Pusat Perdamaian yang tidak mengutamakan proses penyelesaian masalah yang mendalam dengan sempurna. Oleh itu, penyelesaian konflik pada tahap yang mendalam tidak akan terjadi. Perdamaian (การปรองดอง) merupakan cabaran bagi dasar kerajaan selama lebih daripada dua dekad, sejak konflik politik warna baju timbul pada 2005, dan tercetusnya konflik gelombang baru di wilayah sempadan selatan pada 2004.

Berkenaan konflik yang mendalam di wilayah sempadan selatan, salah satu kerugian besar yang tidak dapat dinilai ialah perhubungan manusia yang baik pada zaman dahulu telah bertukar menjadi kecurigaan, ketidakpercayaan dan ketakutan. Kini timbul lebih banyak tanda kebencian antara penganut agama Buddha dan

Muslim, baik di dalam wilayah sempadan selatan mahupun di luar kawasan berkenaan¹. Keadaan begini semakin hari semakin menambahkan penyebab kebencian bagaikan sekam dalam api. Tambahan pula, insiden-insiden keganasan yang memperburuk konflik juga berlaku dari semasa ke semasa, seperti penembakan atas seorang sami ketua biarawan (เจ้าอาวาส) yang juga dikenali sebagai pembina damai yang dihormati bukan sahaja oleh penganut agama Buddha tetapi juga Muslim. Dalam kejadian yang berlaku pada 18 Januari 2019 ini di sebuah wat di Wilayah Narathiwat, selain ketua biarawan, seorang lagi sami di wat berkenaan turut terkorban (Thai Rath Online, 25 Januari 2019; Khao Sod Online, 19 Januari 2019). Sebelum itu juga, petanda konflik dan perpecahan telah pun tersebar ke sekolah-sekolah seperti di Sekolah Hatyaiwittayalai dan Sekolah Anuban Pattani, apabila kedua-dua sekolah tidak mengizinkan para pelajar Muslimah memakai hijab pada tahun 2019. Pada tahun 2019 juga terdapat satu lagi petanda konflik yang merebak ke pusat perubatan yang sepatutnya bersungsi sebagai kawasan neutral untuk tujuan kemanusiaan tanpa sebarang diskriminasi (การเลือกปฏิบัติ). Tetapi sebahagian penganut agama Buddha tidak berpuas hati dengan Hospital Yala yang hanya mempunyai dapur halal sahaja untuk perkhidmatan para pesakit beragama Buddha dan Islam (Jabatan Perhubungan Awam, 18 Januari 2019). Walaupun pihak pengurusan hospital telah menjelaskan alasan dan keperluan dari segi belanjawan yang terhad, agenda ini masih menyinggung perasaan sesetengah penganut agama Buddha.

¹Sila lihat laporan oleh Don Pathan, Ekkarin Tuansiri, and Anwar Koma (2018), Understanding Anti-Islam Sentiment in Thailand. Pattani: Patani Forum, terdapat dalam versi bahasa Thai dan bahasa Inggeris, yang menjalankan kajian kes di dalam wilayah sempadan selatan dan juga di luar kawasan.

Selain itu, terdapat juga bantahan terhadap rancangan pembinaan “Lingkungan Buddha Wilayah Pattani (พุทธมณฑลประจำจังหวัดปัตตานี)” (antara Januari-Februari 2014). Bantahan ini dianggap oleh penganut agama Buddha sebagai satu pencerobohan dari segi sosio-budaya daripada Muslim. Namun kefahaman pada tahap tertentu sudah tercapai bahawa lingkungan Buddha sepatutnya dibina dalam tempat yang berdekatan dengan komuniti Buddha, dengan penganut agama Buddha sendiri yang perlu mengutip wang derma untuk pembinaan.

Walau bagaimanapun, agenda-agenda berkonflik juga telah disebarluaskan melalui media massa (สื่อมวลชน) dan juga media dalam talian (สื่อออนไลน์), di mana pihak masing-masing menyebarkan berita dan maklumatnya sendiri. Hal ini menyebabkan ketidakpercayaan antara penganut agama Buddha dan Muslim tersebar ke bahagian-bahagian lain dalam negara, seperti yang boleh dilihat dalam gerakan yang membantah pembinaan masjid di bahagian utara dan timur laut (อีสาน) pada Mac 2015, dan di Wilayah Nan pada Mei 2016, di Wilayah Mukdahan pada Jun 2017, dan juga di Khon Kaen, Sakon Nakhon, Bueng Kan, Nakhon Phanom, dan Chiang Rai. Di samping itu, terdapat tentangan terhadap perusahaan halal di Wilayah Chiang Mai pada bulan Januari dan April 2016 (ผกาภิ สุพรรณจิตวนา, 2561).

Di tengah-tengah dinamika perubahan keadaan (พลวัตความผันผวนของสถานการณ์) masih ada pentanda-petanda yang positif daripada tindakan yang diambil oleh para pemimpin kedua-dua agama Buddha dan Islam. Pada pertengahan bulan September 2019, Sheikul Islam (จุฬาราชมนตรี), pemimpin Islam tertinggi dalam negara, mengunjungi Ketua Sami Negara (สมเด็จพระสังฆราช), iaitu pemimpin Buddha tertinggi, untuk membincangkan cara hidup bersama bagi penganut agama di Thailand menurut prinsip ajaran agama (Thai PBS, 14 September 2019).

Namun demikian, di peringkat tempatan dan di peringkat komuniti, masih ada pergerakan sesetengah kumpulan ekstremis atau pelampau (กลุ่มสุดโต่ง) yang jelas bertentangan dengan pendirian para pemimpin. Baik di dunia sebenar mahupun di dunia maya atau dalam talian (ออนไลน์) seperti Youtube, kumpulan Line dan Facebook², golongan ini masih menyebarkan berita-berita palsu yang menyebabkan kesalahfahaman.

Walaupun begitu, wilayah sempadan selatan mempunyai banyak modal sosial untuk perdamaian, seperti hubungan rapat antara Sami Thephasilawisit (พระเทพศีลวิสุทธิ), ketua biarawan di Wat Prachumchonlathara (วัดประชุมชลธารา) dan ketua sami wilayah (เจ้าคณะจังหวัด) Narathiwat dengan Imam Wae Asae Wae Mamu (อิหม่ามแวอาแซ แวมามู). Kedua-dua tokoh tersebut merupakan sahabat karib lama yang berlainan agama, sehingga mereka mendapat pengakuan sepenuhnya daripada penganut agama masing-masing (Thai Muslim Post, Januari 2016). Hubungan ini boleh dianggap sebagai model pemimpin agama yang berperanan dalam pembinaan hubungan yang baik antara penganut agama Buddha dan Muslim di kawasan berkenaan. Tetapi masyarakat yang telah lama berpecah-belah akibat konflik yang dahsyat selama hampir dua dekad (ทศวรรษ), lebih banyak pemimpin yang bersemangat seperti ini masih diperlukan untuk memulihkan hubungan yang baik antara para penganut agama yang berlainan.

² Misalnya, saluran Youtube milik Perbadanan Pembela Agama Buddha untuk kedamaian (องค์กรปกป้องพระพุทธศาสนาเพื่อสันติภาพ), saluran Ruam Jai Thai Phut (รวมใจไทยพุทธ) yang juga dikendalikan oleh perbadanan tersebut, saluran Persatuan Pembela Agama Buddha, TPBA dan saluran Suara Tok Guru, dan sebagainya.

Menurut laporan projek Dialog Pemimpin Agama antara Sami dan Pemimpin Islam dan Hidup Bersama Secara Damai di Wilayah Sempadan Selatan (सानसेवनाผู้นำศาสนา พระสังฆาธิการและผู้นำศาสนา อิสลามกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติชายแดนใต้) didapati bahawa penjalinan perhubungan serta pemulihan kepercayaan antara komuniti Buddha dan Islam di wilayah sempadan selatan dalam konteks masyarakat yang masih menderita dengan keganasan, bukan sahaja “pemimpin” yang diperlukan, tetapi “orang tengah” yang mampu menghubungkan dan menjemput kedua-dua pihak untuk sering bersemuka dan menjalankan kegiatan bersama yang dapat berinteraksi. Kegiatan seperti ini bertujuan untuk membina kepercayaan dan mengenali antara satu sama lain dengan lebih mendalam, kerana insiden-insiden keganasan telah menyebabkan kecurigaan (Padtheera Narkurairattana, 2561), dan kebencian antara penganut agama yang berlainan juga meningkat dalam banyak kes (Chanansara Oranop Na Ayuthaya et.al., 2562). Hasil daripada projek dialog yang disebut di atas menunjukkan bahawa penyertaan dalam kegiatan bersama dapat mengurangkan jurang pemisah berdasarkan perbezaan agama, dengan syarat bahawa kegiatan-kegiatan yang dijalankan bersama tidak menyinggung perasaan komuniti agama, dan tidak bercanggah dengan prinsip agama. Menurut cadangan yang penting daripada projek tersebut, kegiatan yang dapat dilakukan bersama ialah aktiviti yang berkaitan dengan kesihatan dan pekerjaan/vokasional (การประกอบอาชีพ). Oleh itu, dalam kajian selanjutnya yang bertajuk Peranan Pemimpin Agama dan Pembinaan Damai di Sempadan Selatan: Perjalanan Agama Menuju Kesihatan (บทบาทผู้นำศาสนากับการสร้างสันติภาพ ในชายแดนใต้: ศาสนาสัญจรสู่สุขภาพ) (2563), Padtheera Narkurairattana menjalankan kajian tindakan penyertaan (การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม). Kajian tersebut mendapati bahawa “dimensi kesihatan (มิติทางสุขภาพ)” adakah kunci utama yang dapat membawa kepada interaksi

dengan amat berkesan, terutamanya dalam pembinaan ruangan (การสร้างพื้นที่) yang membolehkan kawan-kawan lama yang pernah akrab dapat menjalinkan perhubungan semula, dan menambahkan peluang untuk mendapat kawan baru (เพิ่มโอกาสสร้างเพื่อนใหม่) yang berlainan agama agar dapat bekerjasama. Hal ini boleh dimulakan daripada dimensi kesihatan yang tidak dapat dipisahkan daripada kedamaian dan keharmonian. Di samping itu, didapati bahawa “Model Kawan Rapat Berlainan Agama (โมเดลเพื่อนรักต่างศาสนา)” (Padtheera Narkurairattana, 2564: 497) seperti yang berlaku di Nigeria antara Imam Muhammad Ashafa dan Paderi James Wuye yang telah dijadikan filem dokumentari yang bertajuk “The Imam and the Pastor” merupakan model yang penting. Model ini boleh digunakan untuk mengatasi konflik dahsyat yang melibatkan pembunuhan. Model ini juga seterusnya dapat membawa kepada pemulihan perhubungan untuk saling bermaaf-maafan dan bekerjasama berdasarkan persahabatan dan keperihatinan. Dalam hal ini, prinsip ajaran agama digunakan sebagai penggerak utama untuk merubah seteru dijadikan kawan. Projek Kawan Rapat Berlainan Agama menggunakan kaedah tersebut dengan digabungkan dengan aspek kesihatan agar lebih berkesan.

Walaupun dapatan kajian dan cadangan daripada penyelidikan tersebut berdasarkan persetujuan daripada para pemimpin agama, antara pegawai perubatan dan kesihatan awam, dan juga peserta projek penyelidikan yang lain, ramai orang masih menyedari cabaran dalam menjalin hubungan antara para pemimpin agama dan penganut agama yang berlainan di wilayah sempadan selatan. Hal ini kerana belum ada sesiapa yang dapat menjamin keselamatan para pemimpin agama. Pemimpin Muslim masih menjadi sasaran keganasan dari semasa ke semasa. Oleh itu, pergaulan yang merentasi komuniti agama yang berlainan pula menjadi cabaran yang amat besar. Dengan demikian,

Projek Kawan Rapat Berlainan Agama pada 2020-2021 dijalankan dengan penuh perhatian, dan mengutamakan kerja lapangan untuk membina kepercayaan. Pada masa yang sama, modal sosial dari segi budaya serta jaringan masyarakat (ข่ายไทยทางสังคม, social web) yang cukup kukuh yang dapat mencegah bahaya yang mungkin berlaku dalam pelaksanaan projek tersebut.

Selain cabaran tentang keselamatan, konteks politik dan pentadbiran di pusat juga merupakan satu lagi cabaran yang hebat. Konflik dan perpecahan masyarakat di masyarakat sempadan selatan tidak boleh dipisahkan daripada struktur masyarakat politik negara Thai yang mengumpulkan segala kuasa di pusat. Pada ketika projek ini sedang dilaksanakan, timbul konflik politik yang runcing di ibu kota. Pemuda-pemudi generasi baru yang terdiri daripada pelajar sekolah, mahasiswa-mahasiswi dan rakyat jelata mengadakan tunjuk perasaan dan menuntut reformasi struktur masyarakat politik untuk mengurangkan jurang pemisah (ความเหลื่อมล้ำ), meningkatkan keadilan sosial serta demokrasi. Tetapi tuntutan-tuntutan ini tidak dihiraukan oleh pihak berkuasa. Sebaliknya, pihak berkuasa menggunakan kekerasan untuk membubarkan para penunjuk perasaan dan menangkap sejumlah besar pemimpin gerakan pemuda tersebut. Pada masa yang sama sistem kehakiman yang memihak kepada kerajaan menambahkan kecurigaan dan ketidakpercayaan masyarakat, ditambah dengan kebebasan media yang semakin terkongkong. Penyebaran berita-berita palsu oleh media untuk membangkitkan kebencian mengakibatkan perpecahan yang tersebar luas dalam masyarakat. Masalah ini bersamaan dengan pengalaman, ingatan dan perasaan penduduk kawasan sempadan selatan sehingga sesetengah orang mengatakan bahawa, “Masalah pusat ialah masalah ketidakadilan yang orang dalam tiga wilayah sempadan selatan sudah lama menderita selama ini.”

Keadaan penyebaran wabak dan perpecahan yang semakin serius

Pada hujung tahun 2019, sejenis penyakit baru yang disebabkan oleh virus baru tercetus di bandar Wuhan, China. Ramai orang dijangkiti penyakit ini dan meninggal dunia, dan penyakit ini selanjutnya disebarkan ke tempat-tempat yang lain, termasuk Thailand. Tetapi masyarakat Thai dan juga masyarakat dunia tidak begitu menyedari betapa bahaya penyakit baru ini. Pada 11 Mach 2020, Pengarah Pertubuhan Kesihatan Sedunia (WHO) mengaku kesilapan dalam penilaian keadaan secara rasmi, dan mengisytiharkan penyebaran virus Corona sebagai “wabak besar (pandemic)”m setelah virus tersebut merebak ke 114 buah negara dan menjangkiti lebih daripada 118,000 orang dan menyebabkan kematian tidak kurang daripada 4,291 orang (WHO, 11 Mac 2020), termasuk juga Thailand.

Pada awalnya, penyebaran wabak di Thailand dapat dikawal di kawasan-kawasan tertentu sahaja, dan ini dianggap sebagai satu kejayaan yang patut dipuji. Namun, setelah itu kejayaan ini pula menjadi perangkap (กับดัก) dalam pengurusan kawalan wabak seterusnya. Penyebaran wabak di wilayah sempadan selatan bukan sahaja menjejaskan kesihatan para pesakit, tetapi hubungan yang sudah nipis antara kalangan orang tempatan pun makin terputus mengikut kes-kes di bawah ini.

1. Penyebaran wabak gelombang pertama di wilayah sempadan selatan sebahagiannya disebabkan oleh pekerja Thai di Malaysia yang balik ke tanah air. Para pekerja ini kebanyakannya

Muslim, dan mereka terpaksa melalui pelbagai halangan dari banyak segi, seperti peraturan undang-undang yang ketat, tindakan pencegahan wabak oleh kerajaan, pengawalan wabak dan penerimaan masyarakat. Oleh itu, ada antara mereka yang mengelakkan halangan-halangan ini dengan menyeludup masuk ke Thailand dengan melarikan diri daripada pihak keselamatan Thailand. Penyebaran wabak di selatan Thailand juga semakin serius akibat kawalan dan pemantauan penyebaran penyakit yang tidak ketat. Ternyata sebahagian daripada para pekerja Thai yang balik dari Malaysia membawa virus dan menyebabkan penyebarannya di daerah ini. Hal ini pula menimbulkan kebencian terhadap para pekerja dan juga komuniti Muslim itu sendiri. Di samping itu, arus perasaan negatif diciptakan oleh media massa dan juga media sosial yang menimbulkan kebencian terhadap para pekerja yang pulang ke tanah air secara keseluruhan.

2. Tindakan kawalan penyebaran wabak untuk gelombang selanjutnya sehingga hari ini menyebabkan perpecahan dalam masyarakat dengan meluas ekoran kesilapan dalam pengawalan, seperti tindakan dari segi undang-undang, penguatkuasaan undang-undang yang tidak adil, penyebaran vaksin yang tidak menyeluruh, bantuan oleh kerajaan (การเยียวยา) yang tidak menyeluruh, penutupan kampung serta-merta tanpa persiapan yang secukupnya, dan lain-lain lagi. Tambahan pula, jumlah pesakit yang perlu dirawat bertambah dengan amat pesat, sehingga tidak dapat ditangani oleh sistem kesihatan awam yang sedia ada. Oleh itu hospital-hospital lapangan (โรงพยาบาลสนาม) perlu dibuka dalam keadaan serba kekurangan ini. Tetapi ini pula menyebabkan rasa tidak puas hati antara kalangan rakyat, terutamanya di wilayah sempadan selatan yang penuh dengan halangan. Ilmu pengetahuan perubatan modern (การแพทย์สมัยใหม่) ada aspek

yang tidak sesuai dengan prinsip agama, manakala komuniti tempatan lebih mengutamakan perubatan tradisional Islam. Perubatan alternatif (การแพทย์ทางเลือก) yang lain juga tidak mendapat perhatian yang sewajarnya daripada kerajaan. Kebanyakan komunikasi harian dijalankan dalam bahasa tempatan, dan khabar angin yang menjejaskan kepercayaan terhadap vaksin juga disebarakn. Keadaan pula diburukkan lagi dengan adanya berita mengenai penerima vaksin yang telah mati. Perkara-perkara seperti ini tentu menjadi cabaran bagi pengawalan wabak di daerah ini. Tindakan juga diambil oleh pihak berkuasa untuk menghantar pegawai kesihatan awam ke rumah-rumah orang kampung dan mencatat nama-nama orang yang sudah disuntik vaksin. Ini pula menyebabkan keadaan semacam perbandingan bilangan penerima vaksin antara komuniti. Sesetengah larangan yang dikeluarkan oleh pihak berkuasa ada kalanya menjadi halangan bagi orang Islam untuk mengerjakan ibadah. Akibatnya, penyebaran virus di sesetengah komuniti Muslim lebih tinggi daripada komuniti penganut agama Buddha. Dengan itu, kedua-dua komuniti semakin berjauhan dan timbul prasangka antara satu sama lain.

3. Operasi penggepungan serta penggeledahan (การปิดล้อมตรวจค้น) dan pembunuhan luar bidang kehakiman (การวิสามัญฆาตกรรม) di tengah-tengah krisis Covid-19 di wilayah sempadan selatan, terutamanya pada bulan Jun–September 2021, tidak begitu diberikan perhatian oleh masyarakat Thai secara umum, tetapi ini adalah isu yang penting bagi masyarakat Melayu Muslim. Tambahan pula, pada tanggal 23 Mac 2020, Setiausaha Agung Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu menggesa agar seluruh dunia menghentikan peperangan untuk bersatu tenaga menangani Covid-19 (UN. 23 Mac 2020), tetapi desakan ini disahut oleh BRN sepihak sahaja. Melalui pengisytiharan yang bertarikh 3 April 2020,

BRN mengumumkan bahawa organisasi tersebut akan menghentikan segala operasi ketenteraan di daerah konflik selagi tidak diserang oleh pihak lawan (BBC, 4 April 2020). Pengisytiharan ini menunjukkan bahawa BRN mengutamakan aspek kemanusiaan dan juga kerja-kerja kesihatan, yang mencerminkan betapa pentingnya kesihatan untuk kedamaian. Namun demikian, pihak keselamatan di daerah konflik (ฝ่ายความมั่นคงในพื้นที่) tidak menyahut gesaan Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu, seperti yang boleh dilihat daripada laman sesawang (เพจ) Pusat Perhubungan Awam, Pasukan Penjaga Keselamatan Dalam Negeri, Bahagian 4 Depan (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า atau ISOC), menyebarkan kata-kata Mejar General Pramot Phrahom-in (พล.ต.ปราโมทย์ พรหมอินทร์), Jurucakap ISOC Bahagian 4 pada tanggal 7 April 2020 seperti berikut:

Negara perlu menguatkuasakan undang-undang terhadap setiap penjenayah yang melakukan jenayah untuk menjaga ketertib-an dalam negara Thai. Sebarang bencana atau bahaya tidak boleh dijadikan alasan untuk mengelakkan tindakan dari segi undang-undang. (BBC, 4 April 2020)

Oleh itu, operasi pengepungan serta penggeledahan, dan juga pembunuhan luar bidang kehakiman masih terus berlaku semasa tindakan kawalan sedang dilaksanakan, seperti pengepungan selama 12 hari dan pembunuhan luar bidang kehakiman 4 orang pada akhir bulan Jun – awal bulan Julai 2021 (Pusat Berita Selatan, Isra News Agency, 5 Julai 2021).

Ketiga-tiga perkara di atas menyebabkan kepercayaan terhadap negara semakin berkurangan, dan kepercayaan yang nipis antara komuniti yang berlainan agama juga terjerumus kepada tahap krisis.

Rangka teori (กรอบคิดทฤษฎี) dan pelaksanaan

Kesihatan, kedamaian dan keharmonian

Menurut MacQueen and Santa-Barbara (2000), peperangan dan konflik yang menggunakan keganasan terhadap tubuh badan manusia secara langsung, seperti penembakan, pengeboman, atau perbuatan yang menyebabkan kecederaan atau kematian, akan menjejaskan mekanisme (กลไก) ekonomi, mekanisme perhubungan manusia, dan juga mekanisme kesihatan awam negara dan masyarakat. Jelaslah bahawa kesihatan dan kedamaian merupakan perkara yang ada hubungan secara langsung, kerana berkaitan dengan pegawai perubatan dan kesihatan awam yang berperanan penting dari segi kemanusiaan di medan konflik dan peperangan. Di banyak daerah konflik, mereka juga berperanan dalam memulakan proses pembinaan damai dengan adanya sekurang-kurangnya 5 sifat seperti berikut, iaitu:

1. Kebolehan dalam pengurusan konflik (การจัดการความขัดแย้ง) melalui dasar diplomatik (นโยบายการทูต) untuk kesihatan dan perubatan (Chattu & Knight, 2019; Kickbush & Buss, 2011)

2. Perpaduan dalam melaksanakan tugas secara berkumpulan, terutamanya dalam masa krisis yang menjejaskan kesihatan. Pegawai perubatan dan kesihatan awam diberikan kuasa untuk membuat keputusan, dan boleh bekerja dengan bebas, kerana tugas mereka berkaitan dengan kesihatan, kesakitan dan juga soal hidup mati manusia.

3. Pegawai perubatan dan kesihatan awam mempunyai kebolehan untuk menghubungkan kumpulan-kumpulan yang berlainan dari segi etnik (ชาติพันธุ์), kelas sosial (ชนชั้น), agama atau perbezaan dalam hal-hal yang lain. Oleh itu mereka boleh berperanan untuk memulihkan perhubungan dengan menggunakan mekanisme, kaedah dan tugas dalam bidang kesihatan, perubatan dan pemulihan (การฟื้นฟูเยียวยา).

4. Mempunyai legitimasi dari segi undang-undang, pengalaman dan kepakaran dalam bidang kesihatan.

5. Merupakan pekerjaan yang mempunyai sikap yang tegas terhadap etika kerja (จรรยาบรรณวิชาชีพ) untuk menjaga kesihatan dan merawat orang yang cedera mengikut Undang-undang Kemanusiaan Antarabangsa (International Humanitarian Law) tanpa diskriminasi (เลือกปฏิบัติ) dan tanpa membezakan siapa musuh.

Terdapat banyak kes yang menunjukkan bahawa di daerah konflik, inisiatif (การริเริ่ม) yang dilakukan oleh pegawai perubatan dan kesihatan awam berjaya menghentikan konflik dan peperangan. Misalnya, pada tahun 1980-an, di tengah-tengah perang saudara dan pertempuran yang sering berlaku di El Salvador, UNICEF dan gereja Katolik dan pertubuhan-pertubuhan lain berusaha untuk berunding dengan kerajaan dan pihak pemberontak dalam hal penjagaan kesihatan kanak-kanak sebagai agenda utama. Hasilnya, kedua-dua pihak memberikan laluan kepada pegawai perubatan dan kesihatan agar mereka dapat menjalankan tugas dengan selamat. Mereka bersetuju mengadakan gencatan senjata (การหยุดยิง) selama tiga hari setiap tahun sejak 1985 hingga 1992. Seterusnya, inisiatif tersebut membawa kepada proses damai sehingga persetujuan damai ditandatangani pada 1992 yang membolehkan kanak-kanak seramai 300,000 orang mendapat suntikan

vaksin untuk mencegah penyakit polio dan sebagainya (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 294)

Di Filipina, pasukan perubatan yang terdiri daripada doktor, doktor gigi, pakar pembangunan masyarakat, jururawat, dan pelajar perubatan ditubuhkan. Mereka membentuk kumpulan kecil-kecil untuk melawat tepat-tempat berjauhan atau terpencil untuk memberikan perkhidmatan kesihatan kepada penduduk yang melarikan diri daripada peperangan dan pertempuran sehingga mereka tidak ada tempat tinggal. Inisiatif ini dapat meningkatkan kesedaran tentang hak asasi manusia, dan seterusnya melahirkan gerakan untuk menuntut kedamaian dan keadilan bagi mereka (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 295).

Satu lagi contoh yang penting ialah inisiatif pegawai perubatan dan kesihatan awam untuk kesihatan yang lebih baik dan keharmonian di Croatia yang menderita dengan konflik etnik dahsyat yang berpanjangan. Oleh itu ramai orang mengalami masalah kesihatan jiwa dan penyakit-penyakit lain yang berpunca daripada, antara lain, tekanan jiwa, ketakutan, penderitaan akibat kehilangan anggota keluarga, kemarahan, masyarakat yang saling tidak percaya, tiada ketenangan jiwa dan sebagainya. WHO dan agensi-agensi (หน่วยงาน) bersekutu dari Inggeris yang bertapak di Bosnia dan Herzegovina bekerjasama untuk menubuhkan sebuah yayasan dengan agensi kesihatan awam sebagai penggerak utama. Yayasan tersebut menjalankan tugas dalam bidang kesihatan tanpa sebarang diskriminasi dari segi etnik. Akhirnya pemisahan etnik pun beransur-ansur hilang, dengan “melintas perpecahan etnik (ก้าวข้ามการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์)” kepada “perhubungan etnik (ชาติพันธุ์สัมพันธ์)” (MacQueen & Santa-Barbara, 2000: 320-321).

Kawan Rapat Berlainan Agama dan Keharmonian

“Persahabatan” merupakan teras utama yang menggerakkan kawan rapat berlainan agama iaitu Imam Muhammad Ashafa dan Paderi James Wuye, untuk mempelajari dan menjadikan “musuh” di medan perang yang saling membunuh kerana perbezaan agama, kepada kawan karib dalam medan kerja pemulihan perhubungan (สนามของการทำงานฟื้นฟูความสัมพันธ์) antara dua kumpulan manusia yang menganut agama berlainan, iaitu “Kristian” dan “Islam” di bahagian utara Nigeria. Di sini, “prinsip dan ajaran (หลักการและคำสอน)” dalam kedua-dua agama yang dianuti oleh pihak masing-masing dijadikan sebagai “alat (เครื่องมือ)” atau “panggilan (เสียงเรียก)” untuk meninjau kembali (ไตร่ตรอง ตรวจสอบ) peranannya sendiri sebagai orang beragama yang hendak menuruti jalan para rasul yang telah pun memberikan garis panduan kepada manusia untuk hidup bersama secara damai.

Negara Nigeria terletak di Benua Afrika. 50 peratus daripada penduduknya menganut agama Islam, manakala 40 peratus memeluk agama Kristian (Bennett, 2012). Masalah konflik antara mereka yang menganut agama yang berlainan ini berpunca daripada dasar pecah dan perintah di bawah penjajahan Barat. Apabila kemerdekaan dicapai, pelbagai kumpulan berusaha untuk memegang kuasa politik. Pihak pengaut agama Kristian berasa tidak selamat kerana Muslim lebih berkuasa daripada mereka. Maka terjadilah perebutan kuasa politik dan daeah pemerintahan. Sebelum kemerdekaan, Muslim ditekan untuk tinggal di bahagian utara, manakala penganut Kristian yang rapat dengan penjajah pula menguasai bahagian selatan yang kaya dengan sumber alam yang bernilai tinggi. Oleh itu perpecahan etnik juga semakin memuncak setelah kemerdekaan dicapai, beriringan dengan

jurang pemisah dan ketidakadilan yang semakin menjadi-jadi. Tambahan pula, kesabaran terhadap perbezaan juga semakin menurun. Kecurigaan antara satu sama lain yang sedia ada kini ditambahkan dengan faktor agama dan etnik, dan akhirnya membawa kepada ketegangan dan penggunaan kekerasan untuk bunuh-membunuh (Piereder, 2014)

Pada tahun 1992, konflik agama semakin dahsyat di kawasan Zongoh Kataf yang didiami oleh Paderi Wuye dan Imam Ashafa.

Paderi James Wuye ialah anak seorang askar, yang dibesarkan mengikut cara Gereja Baptis (แบปติส). Kemudian beliau mendapat pendidikan di sekolah Katolik, dan di situ beliau menjadi seorang Katolik (Marshall, 2011). Apabila sudah dewasa, beliau hidup berfoya-foya, minum banyak arak dan berseronok dengan perempuan. Pada suatu hari beliau terasa mendapat panggilan daripada Tuhan (Calling from God) agar mengabdikan diri untuk Tuhan, sehingga kemudian beliau memegang jawatan presiden Persatuan Belia Kristian.

Pada hujung dekad 1970-an, James dan rakan-rakannya menyedari pemutarbelitan agama, lalu mereka membuat keputusan untuk menyertai angkatan bersenjata pemuda Kristian pada 1992 (The Imam and Pastor, 2008). Pada tahun itu penggunaan keganasan dan pembunuhan antara penganut agama yang berlainan tercetus dengan dahsyat.

Imam Muhammad Ashafa pula seorang lelaki yang kuat agama, dilahirkan dan dibesarkan dalam keluarga pemimpin agama secara terun-temurun. Beliau sendiri merupakan generasi yang ke-13 dalam keturunannya yang memegang jawatan sebagai imam. Pada zaman itu pengaruh aliran “Salafi” seperti di Arab Saudi atau di Mesir semakin meluaskan pengaruhnya atas Muslim di Nigeria. Aliran ini amat mengutamakan penyertaan dalam bidang politik, masyarakat dan ekonomi.

Sikap seperti ini berbeza daripada generasi bapa imam Ashafa yang merupakan “Sufi” yang lebih mengutamakan prinsip moral (หลักธรรม) serta tafsiran ajaran agama dengan cara damai daripada penyertaan dalam agenda sosial atau politik.

Pada zaman remaja, Imam Ashafa sendiri menjadi setiausaha agung pertama bagi Persatuan Belia Muslim Nigeria. Kerja utama persatuan tersebut berkaitan dengan penyebaran syariah, pembelaan prinsip Islam yang sebenar, dan persatuan ini juga menentang agama Kristian (Marshall, 2011).

Pada 1992 juga James Wuye dan Muhammad Ashafa menceburkan diri dalam medan perang. James Wuye kehilangan sebelah kakinya di medan perang, manakala Muhammad Ashafa pula kehilangan seorang mentor (ที่ปรึกษาทางจิตใจ) yang berusia 70 tahun, dan juga dua orang sepupunya.

Selama lebih daripada 4 tahun lamanya, kedua-dua pihak bermusuhan dan serang-menyerang antara satu sama lain tanpa kesudahan. James, sambil megenang kembali ketika itu, berkata, “Saya sangat benci akan Muslim, dan kebencian ini tidak ada kehabisan.” (The Imam and the Pastor, 2008).

Di tengah-tengah pembunuhan antara kedua-dua pihak ini, presiden yayasan Tanenbaum Center for Interreligious Understanding memberikan ingatan yang amat berat bahawa:

Bagi orang Kristian, apakah yang menjadikan ajaran agama tentang kasih sayang berubah menjadi kebencian terhadap orang yang berada di tanah Afrika? Dan bagi Muslim pula, Islam ialah agama kedamaian, tetapi sebab apa agama ini menjadi agama pembunuhan di banyak negara seperti di Iraq, Sudan dan di Nigeria.

Jawapannya kerana ajaran agama disalahgunakan untuk kepentingan politik. Benar atau tidak, agama digunakan sebagai alat pembunuhan yang menyebabkan kebinasaan skala besar seperti ini (Benneti, 2012, dipetik dalam Piereder, 2014: 73

Pada bulan Mei 1995, pertubuhan UNICEF mengundang mereka bertemu buat kali pertama di sebuah pejabat kerajaan, dan kedua-duanya diajukan soalan yang amat mencabar, iaitu “adakah anda sama-sama mahu membawa negara anda ke depan, atau sama-sama membinasakannya?” (Bennett, 2012) Pertanyaan pada hari itu mengingatkan Imam Ashafa tentang kandungan Al-Quran tentang perihal mengubah musuh menjadi kawan dengan kemaafan. Begitu juga dengna Paderi James Wuye yang berkata,

Anda tidak boleh berdoa kepada Tuhan selagi hati anda penuh dengan kebencian, dan jika anda mahu menyebarkan agama, anda juga hours menyebarkannya dengan kasih sayang, dan memaafkan orang yang membahayakan anda. (The Imam and the Pastor, 2008)

Setelah pertemuan tersebut, dengan adanya sokongan daripada pelbagai pihak, kedua-dua tokoh ini dapat berjumpa banyak kali setelah itu. Namun, perjalanan untuk membina persahabatan antara mereka juga tidak mudah, kerana kumpulan belia yang pernah berperang bersama mereka dan menyokong mereka sebagai pemimpin pada masa dahulu, sekarang mengecam mereka pula. Tetapi kedua-dua tokoh ini mempunyai azam yang teguh, sering mengadakan lawatan antara satu sama lain untuk bertukar-tukar fikiran. Pada ketika

ibu James Wuye terlantar di katil hospital, Muhammad Ashafa banyak kali melawatnya bersama kawan-kawannya. Hubungan antara kedua-dua tokoh menjadi semakin erat, dan keyakinan antara mereka juga semakin kukuh, sehingga mereka mendirikan pertubuhan bersama yang bernama “Interfaith Meditation Center – IMC” pada tahun 1995. Pertubuhan ini bergiat dalam menggalakkan dialog untuk meningkatkan persefahaman antara agama, mengubah angkatan bersenjata belia menjadi pembina kedamaian dan mengadakan program latihan atau bengkel. Kerja-kerja ini dilaksanakan dengan berteraskan prinsip agama. Mereka mengadakan sesi dialog antara agama di berbagai-bagai tempat. Dalam perjalanan ke tempat-tempat sesi dialog, mereka hidup bersama, makan dan tidur dalam kereta. Apabila tiba waktu untuk mengerjakan kewajipan solat bagi Muslim, James Wuye dan penganut agama Kristian yang lain akan menunggu sehingga kawan-kawan Muslim selesai solat. Sebaliknya, apabila tiba waktu untuk mengerjakan ibadah dan mengadakan upacara agama Kristian, pihak Muslim juga akan menunggu hingga selesai di tempat berdekatan.

Kerjasama, perjalanan bersama serta hidup bersama dalam perjalanan itu menyebabkan kedua-dua pihak, Muslim dan Kristian, semakin mesra dan memahami cara hidup masing-masing, sehingga mereka menjadi kawan akrab yang tidak dapat dipisahkan setelah itu.

Tentunya Imam Muhammad Ashafa dan Paderi James Wuye bukan kawan rapat berlainan agama yang pertama di dunia, yang pernah bermusuhan tanpa disedari, dan akhirnya mengubah diri mereka sendiri daripada seteruh kepada kawan. Mereka juga bukan orang pertama yang bermusuhan kerana kepercayaan yang berbeza. Tetapi pengalaman tertentu mengubah hubungan mereka daripada permusuhan kepada persahabatan.

Titik permulaan yang penting bagi perubahan ialah “mendengar”, dan “mendengar suara sendiri (การฟังเสียงของตนเอง)” (Wuye, 2008 [Fil,; เลเดอร์ค, 2555: 304), serta “bermuhasabah diri” (Wuye, 2008 [Film]) untuk menilai semula kehidupannya sendiri di dunia ini, dan melangkah ke usaha mendengar orang lain dengan keperihatinan sehingga terdengar suara kemanusiaan antara satu sama lain.

Melalui muhasabah diri, Imam Ashafa dan Paderi James masing-masing menyadari bahawa Tuhan mencipta perbezaan dan kepelbagaian untuk mempelajari keindahan dalam bentuk yang bertlain, memahami dan menghormati serta menerima adanya perbezaan dan kepelbagaian, bukan untuk bermusuhan dan bunuh-membunuh. Dalam ajaran setiap agama, ada aspek tolong-menolong dan kesayangan terhadap semua makhluk yang lahir, mati dan tinggail di dunia ini hanya untuk sementara sahaja. Walau bagaimanapun, perjalanan untuk membina persahabatan itu bukan sesuatu yang mudah, dan tidak akan dicapai tanpa “keyakinan dan kepercayaan (เชื่อมั่นไว้วางใจ, trust)”. Imam dan paderi bersependapat bahawa “keyakinan dan kepercayaan” merupakan jaring keselamatan (safety net) yang penting dalam usaha untuk meningkatkan kehidupan bersama yang selamat, agar keadaannya tidak kembali kepada lingkaran konflik keganasan.

Dunia hari ini dikuasai oleh ketakutan, sehingga kita takut akan jiran tetangga kita sendiri. Oleh itu orang kebanyakan percaya bahawa pagar, kamera litar tertutup (กล้องวงจรปิด) dan senjata yang akan menjamin keselamatan. Tetapi sebenarnya bukan begitu. Apa yang dapat mengatasi ketakutan ialah keyakinan dan kepercayaan. Kita memerlukan kawan-kawan untuk tolong-menolong. Manusia tidak diciptakan untuk hidup seorang diri, tetapi diciptakan dengan

kemampuan untuk hidup bersama dengan orang-orang lain.” (Ashafa, 2012 cited in Initiatives of Change, 2019)

Keyakinan dan kepercayaan itu seperti memberikan kasih sayang kepada jiran tetangga kita tanpa syarat, dan hampir sama dengan memberikan isyarat bahawa, walau apa pun terjadi, kita akan mengharunginya bersama-sama. (Wuye, 2012 cited in Initiatives of Change, 2019)

Daripada konsep “kesihatan untuk kedamaian (สุขภาพเพื่อสันติภาพ, Health for peace)” dan usaha yang dilakukan oleh pemimpin agama untuk kedamaian, dimensi agama (มิติศาสนา) dan kerja-kerja dalam bidang kesihatan mempunyai hubungan saling melengkapi (มีส่วนเติมเต็มซึ่งกันและกัน). Baik agama mahupun kerja dalam bidang kesihatan, semuanya berdasarakan moral untuk kemanusiaan dan keadilan. Untuk meningkatkan kebaikan, keindahan, kebahagiaan dari segi rohani dan jasmani, fikiran, dan perhubungan sosial, projek Kawan Baik Berlainan Agama menerapkan (ประยุกต์ใช้) konsep tersebut dalam usaha perdamaian di masyarakat wilayah sempadan selatan. Oleh sebab tenaga kerja perubatan dan kesihatan awam harus memikul tugas yang amat berat, maka ada keterbatasan (ข้อจำกัด) dari segi bilangan pegawai yang boleh memberikan perkhidmatan, dan projek ini perlu bergantung kepada ahli-ahli agama dan sukarelawan dalam pelaksanaannya. Namun hal ini sesuai dengan cadangan Banphot Tontheerawong (บรรพต ตันธีรวงศ์, 2562), terutamanya dari segi usaha pemulihan (การเยียวยา). Walaupun kerja untuk menjalinkan perhubungan berjalan dengan amat lambat, perkembangan yang positif juga boleh diperhatikan. Oleh itu untuk membina dan mengukuhkan jaringan yang cukup kuat, kerja ini perlu dipantau dan diberikan sokongan secara berterusan. Kerja untuk

membina kedamaian dan keharmonian berdasarkan “kesihatan kolektif (สุขภาพแบบองค์รวม)” perlu mendapat sokongan dari segi dasar (การสนับสนุนเชิงนโยบาย) untuk memberikan kesan positif kepada masyarakat selanjutnya.

Pelaksanaan

Walaupun sebelum penyebaran virus Corona, hubungan antara para pemimpin agama tidak begitu baik, sebagai akibat penggunaan keganasan secara langsung terhadap pemimpin agama, dan juga arus kebencian yang dibagikan dalam media sosial serta pergerakan oleh beberapa kumpulan ekstremis (กลุ่มสุดโต่ง). Namun demikian, penggunaan dimensi kesihatan dalam usaha memulihkan perhubungan di wilayah sempadan selatan masih memberikan harapan, seperti yang boleh dilihat daripada kerja-kerja yang dilakukan oleh kumpulan kerja projek (คณะทำงานของโครงการ) yang melawat dan mengundang para pemimpin agama untuk menyertai kegiatan dalam projek. Pandangan daripada para pemimpin agama meyakinkan bahawa agama yang berlainan tidak menjadi halangan untuk menjalin hubungan. Tetapi kebelakangan ini agama semakin banyak digunakan untuk tujuan politik dan keselamatan (ความมั่นคง). Hal ini menyebabkan para pemimpin agama juga semakin berhati-hat. Tetapi kegiatan dalam bidang kesihatan dianggap selamat, dan mereka juga senang hati untuk menyertainya. Namun, masih ada pandangan bahawa “saya tidak berani menyertai banyak aktiviti, kerana kami tidak tahu siapa yang memerhatikan gerak geri kami.” Dengan itu, institut pengajian seperti Universiti Mahidol perlu menjalankan tugas sebagai orang tengah.

Pada ketika penyebaran Covid-19 gelombang pertama berlaku, kerja di lapangan terpaksa dihentikan untuk sementara waktu. Apabila kerja ini dibuka semula, undangan untuk pertukaran fikiran serta pembelajaran merentas daerah (แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่) mendapat sambutan yang memuaskan, terutamanya pertukaran pandangan dan pembelajaran di luar wilayah sempadan selatan. Para pemimin agama dan juga pegawai kesihatan awam menyatakan perasaan mereka bahawa “terasa lega”.

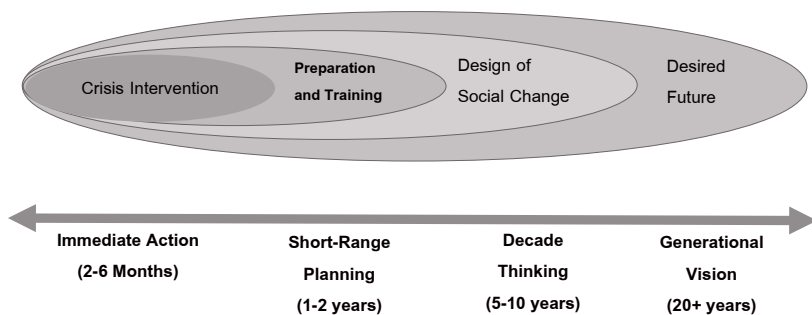
Apabila berada di luar kawasan wilayah selatan, suasana yang lebih terbuka membolehkan kami boleh berbual dan berinteraksi (มีปฏิสัมพันธ์กัน) dengan lebih selesa, dan tidak perlu bimbang tentang siapa yang memerhatikan kami. Di wilayah sempadan selatan pun kami tidak ada apa-apa masalah, tetapi tidak berani untuk ziarah-menziarahi (มาหาผู้อื่น) kerana kami tidak tahu siapa yang memerhatikan kami. Di samping itu, orang yang menyertai aktiviti bersama sering menjadi sasaran penggunaan keganasan.

Satu lagi pandangan berbunyi, “kami tidak begitu ada ruangan yang selamat untuk mengutarakan perkara-perkara yang tersemat dalam hati (เรื่องค้างคาใจกันลึก ๆ) di wilayah sempadan selatan.”

Apabila peluang dibuka untuk sesi dialog, seorang peserta yang merupakan pemimpin agama Buddha wanita mencurahkan perasaan kepada pemimpin Muslim yang terkenal dan orang yang berpengaruh (ผู้มีอิทธิพล) di Daerah Panare bahawa “Sekarang saya terasa senang hati dan berani untuk melawat tuan, kerana sebelum ini saya dengar perkara-perkara negatif tentang tuan sahaja.” Seorang sami pula mengulas tentang pemimpin Muslim yang sama bahawa, “sebelum

ini terdengar perkara-perkara negatif sahaja, tetapi apabila dapat bersemuka dan berbual-bual, saya tahu bahawa perkara-perkara negatif itu adalah tidak benar”. Seorang biarawati (ภิกษุณี) berkata, “Sekarang saya dapat melihat perhubungan antara agama yang pernah ada tetapi sudah menghilang.”

Dalam krisis penyebaran Covid-19 gelombang sekarang sejak April 2021, perhubungan yang dipulihkan pada tahun 2020 menjadi semakin erat dengan adanya kegiatan tolong-menolong dan menghantarkan makanan dan barang keperluan. Kegiatan-kegiatan ini termasuk kerjasama untuk mencari jalan dalam penyediaan hospital lapangan (โรงพยาบาลสนาม) di Daerah Koh Yo, Wilayah Songkhla, penghantaran makanan, ubat, herba dan peralatan pencegahan virus (pelitup muka, gel (เยล) dan alkohol pencuci tangan, pembungkus mayat PPE) dan juga barang-barang keperluan yang lain secara berterusan. Manakala dialog dalam talian (ออนไลน์) juga mendapat sambutan daripada para anggota, dan Kawan Rapat Berlainan Agama juga diperluaskan untuk melibatkan para remaja. Aktiviti-aktiviti seperti ini jelas menunjukkan betapa pentingnya usaha untuk meningkatkan keharmonian melalui persahabatan dan kerjasama antara kawan-kawan yang berlainan agama.

Cadangan dari segi dasar

Cadangan 1

Pembinaan pengetahuan dan “proses” perdamaian dan keharmonian (ความปรองดองสมานฉันท์) yang berkekalan dan menjadikannya satu mekanisme bersama berdasarkan konsep “kesihatan untuk kedamaian”

Perdamaian dan keharmonian merupakan salah satu kaedah yang sering digunakan dalam pengurusan konflik politik (การบริหารจัดการความขัดแย้งทางการเมือง). Namun, dalam pelaksanaan yang sebenar, kefahaman sebenar yang penting tentang perdamaian sebagai satu “proses” masih tidak mencukupi, dan sering dianggap sebagai sekadar “teknik” sahaja (Lederach, 2002: 193-203). Sebuah proses terdiri daripada pelbagai tahapan, dan kefahaman yang mendalam tentang satu-satu tahap amat diperlukan, bermula daripada mencari fakta untuk perdamaian dan keharmonian dan memulihkan hubungan. Apabila negara menjadi pihak yang menggunakan keganasan sendiri, sebenarnya pengurusan konflik politik dapat dilakukan dengan memberikan pemulihan (การเยียวยา), menegakkan keadilan dari segi undang-undang, dan menyelesaikan masalah dengan cara damai. Bagaimanapun, bukan semua pihak bersetuju dengan perdamaian melalui bermaaf-maafan dan pengampunan (นิรโทษกรรม). Pada masa yang sama, bukan semua orang memahami kenapa pemulihan mangsa keganasan

perlu dilaksanakan dengan menjatuhkan hukuman kepada pesalah dan mengembalikan keadilan kepada mangsa secara rasmi. Misalnya, pembunuhan mahasiswa beramai-ramai pada 6 Oktober 1976, mangsa masih merasakan bahawa mereka belum mendapat keadilan (Ji Ungpakorn, Suthachai Yimprasert et. al 2001: 64/ใจ อึ้งภากรณ์, สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ, 2544: 64). Di wilayah sempadan selatan pula, dalam Peristiwa Tak Bai, pembunuhan pemimpin agama Buddha dan Islam, kes-kes penyeksaan sehingga ada tahanan yang mati dalam kem tentera, dan banyak lagi kes-kes yang lain. Para mangsa keganasan ini juga merasakan bahawa mereka belum lagi diberikan keadilan yang sewajarnya.

Daripada kajian dan peninjauan terhadap sejarah konflik dan perpecahan yang dahsyat dalam masyarakat Thai di pusat, terdapat beberapa persamaan dengan keadaan di wilayah sempadan selatan; seperti masalah yang berpanjangan, ingatan penderitaan (ความทรงจำบาดแผล) yang belum dirawat, dan akar masalah yang sebenar belum lagi dibincangkan untuk mencari jalan keluar melalui kefahaman dan keikhlasan, dengan mendengar semuasuara dengan keperihatinan (Kongphitak Wongdeethanarak, Akkharin Angkurawonwatthana, dan Somsak Meesaplak, 2015/ก้องพิทักษ์ วงศ์ดิธนรักษ์ อัครินทร์ อังกูรวงษ์ วัฒนา และสมศักดิ์ มีทรัพย์หลาก, 2558). Oleh itu, konflik yang dahsyat dan peristiwa berdarah telah menjadi gejala yang berlaku berulang kali. Maka kerajaan dan masyarakat Thai perlu mempunyai mekanisme dan kaedah yang kreatif (สร้างสรรค์) dalam berdepan dengan konflik, agar budaya kedamaian berakar umbi dalam masyarakat Thai dengan secukupnya untuk mencegah lingkaran keganasan (วงจรความรุนแรง) yang membawa maut tidak berlaku lagi. Di samping itu, proses untuk mendapatkan pelajaran bersama juga diperlukan agar proses perdamaian berjalan atas dasar keadilan bagi semua pihak. Yang penting, perdamaian tidak akan berlaku dengan hanya memberikan perintah,

menekan, atau menggunakan suara kebanyakan (เสียงข้างมาก) dalam membuat keputusan (Khotom Ariya, 2015/โคทม อาริยา, 2558). Apabila proses ini disertai oleh pihak yang berkenaan, terutamanya mereka yang mempunyai kuasa yang lebih (อำนาจเหนือกว่า, dominant power) perlu bersedia untuk mengaihkan kuasa (แบ่งปันอำนาจ, power sharing) dan duduk bersama serta berdialog untuk mendengar setiap suara dengan penuh perhatian dan keperihatinan. Tambahan pula, keberanian dari segi moral (ความกล้าหาญทางจริยธรรม) untuk mengaku kenyataan juga diperlukan, untuk mencari kebenaran bersama daripada kebenaran yang berbeza-beza (ความจริงที่มีหลายชุด) dan mendedahkannya (ตีแผ่). Kesemua ini bertujuan untuk mengembalikan kebenaran dan keadilan sosial kepada para mangsa, dan juga untuk menjatuhkan hukuman atas orang-orang yang telah melakukan kesalahan. Dengan itu, syarat-syarat yang menyebabkan konflik yang berakar dalam hati juga boleh dikurangkan melalui perbuatan meminta maaf dan memberikan kemaafan, atau saling bermaafan. Untuk cadangan ini, pihak kerajaan harus melakukan perkara berikut:

1. Mengadakan institut akademik yang menjalankan kajian dan penyelidikan, membuat kurikulum pendidikan, dan menjalankan latihan dan bengkel yang merangkumi sistem pendidikan dan juga luar sistem pendidikan (นอกระบบการศึกษา) dengan serius. Tujuannya untuk menyebarkan pengetahuan dan mengambil pelajaran, dan melatih proses perdamaian dan keharmonian (การสร้างความปรองดองสมานฉันท์) untuk mengurangkan dan mentransformasi konflik (คลี่คลายแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง), membina budaya kedamaian dan keharmonian dengan menggunakan konsep “Kesihatan untuk kedamaian (สุขภาพเพื่อสันติภาพ)” yang menuju kepada kedamaian. Peningkatan kesihatan yang baik akan digunakan sebagai strategi (กลยุทธ์นโยบาย). Kerajaan perlu ada

dasar yang jelas dan peruntukan belanja (การจัดสรรงบประมาณ) dan sumbernya untuk memberikan bantuan yang sesuai.

2. Menentukan agensi kerajaan yang berkaitan, seperti agensi keselamatan, agensi yang bertugas dalam bidang sistem kehakiman (กระบวนการยุติธรรม) dan agensi yang bersangkutan dengan usaha perdamaian dan keharmonian, lalu menghantarkan para pegawai untuk menjalani latihan tentang proses perdamaian secara berterusan.

3. Menyediakan kemudahan agar pemimpin agama, pegawai perubatan dan kesihatan awam, dan juga pemimpin komuniti dan orang yang berminat dapat menyertai latihan untuk memahami konsep kesihatan untuk kedamaian, dengan menggunakan proses dialog yang disertai oleh kalangan yang luas.

Cadangan 2

Pembinaan suasana yang memudahkan perdamaian di wilayah sempadan selatan

Daripada pengalaman kerja di tiga wilayah sempadan selatan, didapati bahawa di tiga lagi wilayah di selatan, iaitu Songkhla (tidak termasuk 4 daerah yang tergolong ke dalam kawasan yang ada penggunaan keganasan), Trang dan Satun, suasana yang memudahkan perdamaian adalah berbeza, iaitu di tiga wilayah sempadan selatan masih ada suasana kecurigaan atau saling tidak percaya. Pemimpin agama Islam mencurigai pihak keselamatan dan kumpulan pelampau yang menggunakan keganasan, manakala pemimpin agama Buddha pula kebanyakannya tidak mencurigai pemimpin agama Islam. Namun, para pemimpin agama Buddha mengkhawatiri kumpulan pelampau yang memerhatikan tingkah laku mereka, dan urusan mereka juga sering dicampurtangani oleh pihak keselamatan di wilayah sempadan

selatan. Di Songkhla, Trang dan Satun pula tidak ada ketegangan antara pemimpin agama. Tetapi perhubungan yang baik perlu dipulihkan, sekurang-kurangnya untuk dijadikan contoh bagi tiga wilayah sempadan selatan. Dengan itu dikemukakan cadangan berikut:

1. Kerajaan perlu membina suasana yang bebas dan selamat, mengurangkan prasangka berdasarkan stereotaip (เหมารวม), dan membuka ruangan untuk berbicara dan berdialog antara para pemimpin agama dan juga pemimpin daerah agar mereka dapat bertukar-tukar fikiran dan mencari jalan penyelesaian bagi konflik dan perpecahan. Ini dapat dilakukan mengikut prinsip transformasi (การแปลงเปลี่ยน) konflik kepada keharmonian yang memerlukan imaginasi (จินตนาการ) yang kreatif (สร้างสรรค์) untuk masa depan bersama.

2. Kerajaan harus mengurangkan prasangka dan stereotaip terhadap pemimpin agama, baik agama Buddha dan Islam di wilayah sempadan selatan. Para pemimpin agama juga tidak seharusnya diperalatkan oleh pihak keselamatan. Sebaliknya, pihak keselamatan hendaklah hanya mengawal keselamatan para pemimpin agama agar mereka dapat menjalankan tugas mengikut prinsip agama.

3. Kerjasama antara institut agama (inter-institutional religious collaboration) patut digalakkan, terutamanya antara para pemimpin ber-taraf tinggi di peringkat kebangsaan dan peringkat wilayah, seperti Majlis Agama Islam Pusat Thailand, Pejabat Syeikhul Islam (สำนักจุฬาราชมนตรี), Majlis Agama Islam Wilayah di Pattani, Yala dan Narathiwat, Pejabat Ketua Sami Negara (สำนักงานพระสังฆราช), Ketua Sami Wilayah (เจ้าคณะจังหวัด) dan sebagainya. Ini bertujuan untuk mengemukakan kerjasama, seperti lawatan dan bantuan terhadap kawan yang berlainan agama, mengadakan aktiviti bersama yang tidak bercanggah dengan prinsip agama. Dengan itu para penganut agama yang berlainan dapat menyertai dialog antara agama. Aktiviti-aktiviti seperti ini sewajarnya dilakukan walaupun

dalam keadaan biasa, terutamanya apabila ada isu sensitif (ประเด็นอ่อนไหว) dari segi agama untuk membina kefahaman antara satu sama lain sebagai satu usaha yang proaktif (เชิงรุก)

Cadangan 3

Pembukaan ruangan untuk memulihkan perhubungan di daerah konflik yang berakar

Proses pemulihan perhubungan di daerah konflik yang dahsyat perlu ada ruangan yang selamat (พื้นที่ปลอดภัย), dan pelbagai proses dan kaedah harus digunakan, seperti dialog dengan metodologi demokrasi yang mendalam (วิถีวิทยาประชาธิปไตยเชิงลึก, deep-democracy methodology) dan pelaksanaan aktiviti, terutamanya aktiviti untuk meningkatkan kesihatan bersama seperti cadangan berikut:

1. Kerajaan perlu menyokong ruangan neutral (พื้นที่กลาง) untuk membina budaya dialog yang bertujuan pertukaran fikiran, dan ruangan neutral ini harus digunakan untuk mengadakan pelbagai kegiatan yang menggalakkan interaksi dengan budaya demokrasi yang mendalam (วัฒนธรรมประชาธิปไตยเชิงลึก)

2. Kerajaan harus membantu proses pemulihan (กระบวนการเยียวยา) dari segi fizikal (ทางกาย), jiwa, masyarakat dan masalah, dengan menggunakan dimensi kesihatan dan agama sebagai asas proses pemulihan. Pembinaan keyakinan dan kepercayaan antara satu sama lain boleh dijadikan sebagai titik permulaan.

Cadangan 4

Sokongan terhadap proses perdamaian dan keharmonian dengan menggunakan modal sosio-budaya (ทุนทางสังคมวัฒนธรรม) dalam komuniti

Setiap komuniti mempunyai modal sosio-budaya tersendiri yang menjadi identiti komuniti. Perdamaian dan keharmonian daripada peringkat akar umbi di komuniti adalah jalan keluar daripada konflik yang lebih berkekalan daripada model yang diturunkan daripada pihak atas atau pusat. Banyak komuniti mempunyai mekanisme perdamaian yang digunakan di dalamnya. Misalnya, di komuniti Mukim Yupo, Daerah Muang, Wilayah Yala, ada sejarah dan kisah pengalaman yang dapat menghubungkan para penduduk yang berlainan agama dan budaya dapat hidup bersama, yang dapat juga dimanfaatkan untuk memulihkan hubungan atau meningkatkan keharmonian, dengan menggunakan modal sosio-budaya di komuniti. Kerajaan harus menggalakkan inisiatif di peringkat komuniti, membantu pembinaan jaringan pertukaran dan pembelajaran ilmu-ilmu tempatan (ภูมิปัญญาชุมชน), menyediakan kemudahan kepada komuniti untuk mencari modal sosio-budaya, dan menjaga mekanisme perdamaian agar dapat berfungsi dengan berkesan walaupun dicabar oleh perpecahan dalam masyarakat.

Cadangan 5

Pembinaan ruangan komunikasi damai (พื้นที่สื่อสารสันติภาพ) untuk menyokong perdamaian

Pada zaman sekarang komunikasi mempunyai yang amat besar terhadap kehidupan seharian. Oleh itu kerajaan harus berperanan dalam pembinaan komunikasi damai seperti berikut:

1. Kerajaan mengadakan kajian dan latihan tentang kewartawanan damai (การสื่อข่าวสันติภาพ, peace journalism) dan kecelikan media, informasi dan digital (การรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารในยุคดิจิทัล, Media, Information and Digital Literacy-MIDL) kepada media massa dan masyarakat sivil secara amnya, untuk meningkatkan kesedaran

dan bersama-sama mencegah penyebaran berita yang menyebabkan perpecahan dengan memutarbelitkan fakta, membangkitkan kebencian dan menyebarkan propaganda.

2. Kerajaan perlu membenarkan penyiasatan terhadap sumber maklumat dengan terus-terang, dan perlu ada mekanisme yang mencegah agenda-agenda perpecahan agama, perpecahan etnik dan budaya digunakan sebagai alat untuk meperburuk perpecahannya lagi.

3. Institut media, baik yang besar dan yang kecil, yang dalam talian (ออนไลน์) atau yang nyata (ออฟไลน์) dapat memainkan peranan dalam pembinaan pelbagai jenis perisian, seperti dokumentari (สารคดี), filem pendek, filem, fokus berita, sastera, cerpen, puisi, dan lain-lain, yang dapat meningkatkan kefahaman tentang cara hidup dan budaya yang berlainan antara agama, dan juga cara hidup bersama antara agama, terutamanya antara agama Islam dan buddha di berbagai-bagai tempat di Thailand. Conoth-contoh daripada luar negeri juga boleh diambil, agar orang awam dapat membiasakan diri dengan gambaran seperti ini, dan akan dapat membawa kepada kefahaman terhadap pelbagai cara yang membolehkan hidup bersama secara damai antara agama.

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

เพื่อนรักต่างศาสนา:

ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

พัทธธิดา นาคอุไรรัตน์ ขาญชัย ชัยสุโกศล
กฤษณ์หมั่นคุณ ภูโนะ ชาริตา ประสิทธิ์หิมะ

งานสร้างสันติภาพและการปรองดองท่ามกลางพื้นที่ที่มีความขัดแย้งรุนแรงเรื้อรังหลายสิบปี โดยเฉพาะจากระดับชุมชนท้องถิ่นขึ้นมา นั้น ไม่สามารถใช้วิธีแบบเส้นตรง ใช้หลักศรกระแบบตรงไปตรงมาได้ เพราะบริบทสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องทั้งกับความคิด จิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และชีวิตทั้งชีวิตของผู้คน ซึ่งซับซ้อนมากกว่าจะใช้การทำนายผล คาดการณ์ ความคุมและเกณฑ์ทั่วหัวชีวิตเชิงปริมาณได้ ในบริบทเช่นนี้ เราไม่สามารถใช้เพียงหัวสมองคิดวางแผนได้ แต่จำเป็นต้องใช้ทั้งเนื้อตัว หัวใจ และจิตวิญญาณ “ลงไปซุก” อยู่ในสถานการณ์หรือเรียนรู้จากคนที่อยู่ในสถานการณ์จริงๆ

มหาวิทยาลัยมหิดล
Mahidol University
Wisdom of the Land

โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยมหิดล ปีงบประมาณ 2563

"ในสังคมที่ถูกความรุนแรงตีตายตัดผ่าน
ห้วงความทรงจำบาดแผลไว้ในความสับสนรำลึก
ต่อการใคร่ครวญสร้าง 'สะพาน' หอดมาฟื้นฟู
เยียวยาบาดแผล ควบคู่กับการ เล่างานความทรงจำ
ร่วมเพื่อให้เราเห็น เฝ้ารอ และ ป้องกันอย่าให้ใคร
มาบั่นทอนสายสัมพันธ์ที่เราถักถักสานขึ้นมาใหม่"

โครงการเพื่อนรักต่างศาสนา :
ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย
INTERFAITH BUDDY : LEADERS FOR WEAVING PEACE
AND RECONCILIATION IN THAILAND
मितोदोलुकी फासिलितासी ओ नुतु फूलिहिन फूसिलियिन दालम مشارक

ออกแบบปกโดย นาคอุไรรัตน์ รัตนพันธ์

เพื่อนรักต่างศาสนา

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

เพื่อนรักต่างศาสนา:

ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและ
ความปรองดองในสังคมไทย

INTERFAITH BUDDY : LEADERS FOR WEAVING PEACE AND RECONCILIATION IN THAILAND

मितोदोलुकी फासिलितासी ओ नुतु फूलिहिन फूसिलियिन दालम مشارक

พัทธธิดา นาคอุไรรัตน์ ขาญชัย ชัยสุโกศล
กฤษณ์หมั่นคุณ ภูโนะ ชาริตา ประสิทธิ์หิมะ

สถาบันสัทธมนุชชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

โครงการเพื่อนรักต่างศาสนา :

ผู้นำกับการถักทอสันติภาพและความปรองดองในสังคมไทย

INTERFAITH BUDDY : LEADERS FOR WEAVING PEACE AND RECONCILIATION IN THAILAND

मितودولوگي فاسيليتاسي اونتوق قموليهن فرسليسيهن دالم مشاركت

พระครู: ทำงาน
ด้วยกับมาตั้งแต่ปี
พ.ศ.2548
อิหม่าม: ปกติจะพา
มอเลอฮ์ไช้ไปทั่ว...ไป
ทุกครั้งพระครูก็ไป
พร้อมๆกับมอเลอฮ์ไช้
(4 ครั้งแล้ว)
พระอาจารย์ซึ่งแนะ
ว่าเวลาเดินทางไกลก็
ให้แวะไปนอนที่วัด
ก็มีไปนอนบ้าง

ผู้สนับสนุนโครงการ

มหาวิทยาลัยมหิดล
มัญจาคะ/พะลือ

